

**T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**11 EYLÜL VE DEĞİŞEN AMERİKAN HEGEMONİK SÖYLEMİ:
EKONOMİ POLİTİĞİNİN REALİST BİR ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

**HAZIRLAYAN
Fatma KOÇYİĞİT**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Muhittin ATAMAN

BOLU

2010

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Fatma KOÇYİĞİT'e ait “11 Eylül ve Değişen Amerikan Hegemonik Söylemi: Ekonomi Politikasının Realist Bir Analizi” adlı çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Dalında **YÜKSEK LİSANS YETERLİLİK TEZİ** olarak kabul edilmiştir. **11/01/2010**

Akademik Unvan ve Adı Soyadı

Üye (Tez Danışmanı) : Doç Dr. Muhittin ATAMAN

Üye : Yard. Doç. Dr. Mehmet ARI

Üye : Yard. Doç. Dr. Ali YAMAN

Prof. Dr. Gönül ÜLKER

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

.....

ÖZET**11 EYLÜL VE DEĞİŞEN AMERİKAN HEGEMONİK SÖYLEMİ:
EKONOMİ POLİTİĞİNİN REALİST BİR ANALİZİ****Fatma KOÇYİĞİT**
Yüksek Lisans Tezi**Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı****Tez Danışmanı: Doç. Dr. Muhittin ATAMAN****Ocak 2010, xiv+123 Sayfa**

11 Eylül saldırıları tarihte yer alan önemli olaylardan biri olması nedeniyle bu araştırmanın konusunu oluşturdu. Bu çalışmada saldırıların dünya ve ABD kamuoyundaki yankılarına yer verilirken aynı zamanda ABD dış politikasındaki değişikliklerden de bahsedilmiştir. Geleneksel olarak Amerikan dış politikasının “öteki” algısı üzerinden yürütüldüğü görülmektedir. Soğuk Savaş sonrası ve Komünizmin çöküşünden sonra ABD dış politikasında bir bocalama dönemine girilmiştir. “Öteki”sini yitirmiş olmanın verdiği bu boşluğun 11 Eylül saldırılarından sonra “terörizm” ve “terörizmle mücadele” ile doldurulmaya çalışıldığı anlatılmıştır. Soğuk Savaştaki komünizmin yerini İslam dini ve Müslüman ülkeler almıştır. “Terörizmle mücadele” adına Afganistan’a saldırılar düzenlenmiş, ardından da “terörizmi” önlemek söylemi ile Saddam Hüseyin rejimini Taliban ile ilişkilendirerek Irak’a operasyon düzenlenmiştir. ABD dış politikası 11 Eylül öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye ayrılmış, Irak, Afganistan, AB ve Latin Amerika bağlamında incelenmiştir. ABD’nin kuruluşundan Soğuk savaşın sonuna kadar dış politikası savunmacı realizm ile tanımlanmış, Soğuk Savaşın bitimi ve dünya hegemonu olarak uluslararası arenaya çıkmasından sonra yayılcı ve emperyalist dolayısıyla çatışmacı politikalar yürütmeye başladığı anlatılmıştır. 11 Eylül saldırıları bu

politikaların dönüm noktasını oluşturmuştur. Bu dönemde Saldırgan realizmin argümanlarıyla anlatılmıştır. “Önleyici savaş” doktrini ile Başkan Bush artık yeni bir dönemin başladığını, “terörizmin” ve “terörist devletlerin” ortadan kaldırılacağını ilan etmiş, Latin Amerika’da başta Küba olmak üzere, Venezüella, Şili gibi devletlerin dize getirilmesi için ekonomik ve siyasi ambargo ya da ilişkilerin sınırlandırılması yolu denenmiştir. Afganistan, Irak gibi ülkelerin dize getirilmesi için de direkt askeri güç kullanılmıştır.

ABD’nin küresel güç rekabetinde artık eski konumu koruyamadığı yavaş yavaş güç kaybetmeye başladığı Çin, AB, Japonya, Rusya gibi ülkelerin, ABD hegemonyasına meydan okumaya başladığı anlatılmıştır. Özellikle Ortadoğu ve Avrasya bölgesinin bu güçlerin çıkarları için hayati önemde olduğu vurgulanmıştır. Aslında ABD’nin “terörle mücadele” bahanesiyle bu bölgelerdeki siyasi iktidarları kendi çıkarları için dönüştürmeyi amaçladığı, petrol ve doğal gaz akışını kontrol etmek ve bölgedeki ekonomik çıkarlarını koruyabilmek, Çin gibi yükselen büyük gücü sınırlandırmak ve çevrelemek için operasyonları düzenlediği anlatılacaktır. 11 Eylül olayından sonra ABD dış politikası güç ve çıkar eksenli, ulus devletin merkezde yer aldığı realist ekonomi politik teorisinin argümanlarıyla açıklanacaktır. Uluslararası ilişkilerin anarşik yapısı nedeniyle devletlerin çatışmacı ilişkilerinin siyasette güç elde etmenin ekonomide de refah elde etmek üzerine odaklandığı görülmektedir. ABD dış politikasının çatışmacı, tek taraflı, saldırgan ve uluslararası konsensüsü önemsemeyen ulusal çıkar ekseninde tezahür ettiği vurgulanacaktır.

Bu çalışmanın konusu olan ülkelere Afganistan ve Irak’ın saldırıya uğrama nedenleri anlatılırken, AB ve Latin Amerika ile ilişkiler ABD’nin dış politikasında çok önemli yer tutmaları ve örneklem oluşturmaları nedeniyle seçilmiştir. Latin Amerika ülkeleri ile ilişkiler Amerika’nın kuruluş yıllarına kadar uzanmış, o ülkeleri arka bahçesi olarak görmüş, direkt ve dolaylı yollardan baskı oluşturularak bu ülkelerin siyasi, ekonomik yönden sömürgesi olmasını istemiştir. Bu ülkelere uyguladığı politikalar ABD hegemonyasını anlamakta son derece açıklayıcı olmuştur. AB ile ilişkilerinde ise önceleri gelişmesine ve genişlemesine katkı sağlayıp, kendi eksenindeyken desteklemiş, birliğin sorunlarını çözüp güçlenmeye

başlamasından sonra ABD'nin bazı politikalarına karşı duruş sergilemeleri ve yeni güç eksenini yaratmak istemelerinden sonra karşıtlık temelinde yürümeye başlamıştır. Sonuç olarak ABD kendisine meydan okuyacak hiçbir gücün oluşmasına izin vermek istememektedir. Siyasi ve ekonomik çıkarları neyi gerektiriyorsa tek başına da olsa bunları gerçekleştireceğini Bush döneminde fazlasıyla ortaya koymuştur. Ancak ABD halkının bu saldırgan ve savaş yanlısı politikalara karşı muhalefетinin yükselmesi Irak ve Afganistan'da da başarısızlığa uğraması sonucu daha ılımlı dış politika yürüten Demokrat Barak Obama iktidara gelmiştir. Başkan Obama kesin olmamakla beraber, uluslararası konsensüse önem veren barıştan yana, uzlaşmacı, demokratik değerlerin ön planda olduğu ABD imajı yaratmak isteyen bir lider profili çizmektedir.

Anahtar Kelimeler: ABD, 11 Eylül, Realist Ekonomi Politik, Savunmacı Realizm Saldırgan Realizm, Dış Politika, Irak, Afganistan, AB, Latin Amerika

ABSTRACT**11 SEPTEMBER AND THE CHANGING AMERICAN HEGEMONIC DISCOURSE:
A REALIST ANALYSIS OF POLITICAL ECONOMY****Fatma KOÇYİĞİT****Master Thesis****Department of International Relations****Thesis Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Muhittin ATAMAN****January 2010, xiv+123 Pages**

September 11 attacks, one of the important events in history because the subject of this study created. In this study, an echo of the attacks on the U.S. public to the world and at the same time are included in the changes in U.S. foreign policy has been mentioned. Traditional American foreign policy as "other" perception is being played can be seen through. The Cold War, the "other" that communism was the place of Islam and Muslim countries. "The fight against terrorism" on behalf of organized attacks on Afghanistan, then "terrorism" rhetoric with the Saddam Hussein regime to prevent the Taliban has been associated with the attack on Iraq. U.S. foreign policy before and after September 11 to be separated into two, Iraq, Afghanistan, in the context of the EU and Latin America are examined. From the founding of the United States until the end of the cold war foreign policy must be defined with defensive realism, the end of the Cold War and world hegemonu out to the international arena after the conflict because of expansionist and imperialist policies are explained to the executive began. September 11 attacks formed the cornerstone of this policy. During this period, the attacker has been described with the arguments of Offensive Realism. "Preventive war" doctrine, President Bush no longer publishes a new era begins, "terrorism" and "terrorist states" declared to be

eliminated. Particularly in Latin America, including Cuba, Venezuela, Chile, such as the string of states to bring economic and political embargo or restriction of the way relationships tested. Afghanistan, Iraq, of such countries as the direct military force is used to bring to heel. Competitive position in the global power of the United States no longer maintain the existing strength can not begin to lose that China, EU, Japan, countries like Russia, began to challenge U.S. hegemony is described. Particularly the Middle East and Eurasia region is vital to the interests of these powers that are highlighted. In fact, America's "anti-terrorism" pretext of political power in these regions for their own interests is intended to convert the oil and natural gas to control the rising great power like China to restrict operations and to organize around that will be discussed. After the events of September 11 U.S. foreign policy interests of power and axis, in the center of the nation state, where the argument of the realist theory of political economy will be explained. Anarchic structure of international relations because of the conflict relations between states to achieve political power to achieve prosperity in the economy also is seen on the focus. U.S. foreign policy conflict, one-sided, aggressive and do not care about national interests of the international consensus that the axis will be highlighted in the manifest.

This study of the countries that are the subject of Afghanistan and Iraq, describes reasons for the attack, while relations with the EU and Latin America in U.S. foreign policy and keep a very important place because of the sample was selected to create. Relations with Latin American countries were traced to America's founding years, the country saw it as the back garden, direct and indirect ways, these countries' political, economic aspect has asked to be a colony. The policies applied to the country to understand U.S. hegemony has been extremely revealing.

The EU in its relations with the development and expansion initially contributed and supported at its axis, and solve the problems of unity began to strengthen after the U.S. stance against certain policies and new power axis me of trying to create on the basis of the opposition began to walk. As a result America does not want to let to consist any other power to challenge against itself. (Requires political and economic interests alone, although what they would perform in the

Bush era has revealed more than. But the American people against this aggressive and pro-war policies in Iraq and Afghanistan to the rising opposition, failed to result in more moderate Democrat Barak Obama has come to power. Presidential although not definitive, attaches importance to the international consensus in favor of peace, conciliatory, democratic values in the forefront as a leader in the U.S. who want to create a profile image is drawn.

Key Words: America, September 11, Defensive Realizm, Offensive Realizm, Foreign Policy, Iraq, Afghanistan, European Union, Latin America, Realist Political Economy.

Aileme, canım oğlum K. Cem'e

TEŞEKKÜR

Bu tezin oluşum aşamasından sonuçlanmasına kadar bana son derece yardımcı olan, insan ve akademisyen olarak örnek aldığım ve çok saygı duyduğum değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Muhittin Ataman’a sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca kütüphaneleri, nerileri, manevi destekleri ile daima yanımda olan değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Saadet Aydın’a, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Arı’ya ve Yrd. Doç. Dr. Cesim elik’e de çok teşekkür ederim. Sevgilerini ve ilgilerini sürekli yanımda hissettiğim annem, babam, kardeşlerim ve eşim Serdar’a, bana çalışırken engel olmayan anlayışlı ve sabırlı davranan küçük oğlum Kadir Cem’e, bu tezin hazırlanması süresince izin konularında yardımcı olan hastanemiz Bařhemřiresi Emel Kulakoėlu’na, bilgisayar bilgisiyle destek sunan arkadaşım Esra Kocabařoėlu’na da çok teşekkür ederim.

Ocak 2010

Fatma KOçYİğİT

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
APEC	Asya Pasifik İşbirliği Örgütü
BM	Birleşmiş Milletler
CIA	Amerika Birleşik Devletleri Merkezi Haberalma Örgütü
ÇUHM	Çin Ulusal Halk Meclisinin
DB	Dünya Bankası
DTM	Dünya Ticaret Merkezi
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
FBI	Federal Soruşturma Bürosu
FDIC	Amerika Birleşik Devletleri Mevduat Sigorta Fonu
FED	Amerikan Merkez Bankası
GATS	Hizmet Ticareti Genel Anlaşması
GATT	Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GOÜ	Gelişmekte Olan Ülkeler
IMF	Uluslararası Para Fonu
IAEA	Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu
IBM	Uluslararası İş Makineleri
NAFTA	Kuzey Atlantik Serbest Ticaret Anlaşması
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
MAI	Çok Taraflı Yatırım Anlaşması
SOA	Batı Yarıküre Güvenlik İşbirliği Enstitüsü
OECD	Ekonomik ve Kalkınma İşbirliği Örgütü
UNMOVIC	Birleşmiş Milletler Silah Denetim Komisyonu

WHISC	Batı Yarım Küre Güvenlik İşbirliği Enstitüsü
akt.	Aktaran
çev.	Çeviren
der.	Derleyen
ed.	Editör
iç.	İçinde
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri

İÇİNDEKİLER

KAPAK	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	vi
İTHAF	ix
TEŞEKKÜR.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	xiv

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

I. BÖLÜM: GİRİŞ	1
A. 11 Eylül Olayları ve Amerikan Dış Politikası	5
1. 11 Eylül Olayı ve ABD ve Dünya Kamuoyundaki Yankıları	6
2. 11 Eylül Olayının ABD Dış Politikası Algısına Etkileri	9
B. Tezin Amacı, Kapsamı ve Planı	12
1. Temel Soru/ Problem ve Alt Problemler	13
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	13
3. Tezin Kapsamı ve Sınırı	14
4. Araştırma Planı	14
II. BÖLÜM: YENİ AMERİKAN HEGEMONİK SÖYLEMİ	18
A. 11 Eylül Öncesi Amerikan Hegemonik Söylemi: Savunmacı Realizm	26
B. 11 Eylül Sonrası Amerikan Hegemonik Söylemi: Saldırgan Realizm	37
III. BÖLÜM: 11 EYLÜL ve AMERİKAN HEGEMONYASININ DEĞİŞEN EKONOMİ POLİTİĞİ	58
A. 11 Eylül Öncesi Amerikan Hegemonyasının Ekonomi Politikası	66
1. Afganistan	67
2. Irak	70
3. Latin Amerika	77
4. Avrupa Birliği	84
B. 11 Eylül Sonrası Amerikan Hegemonyasının Ekonomi Politikası	87
1. Afganistan	94
2. Irak	98
3. Latin Amerika	100
4. Avrupa Birliği	105
IV. BÖLÜM: SONUÇ	107
KAYNAKÇA	113
ÖZGEÇMİŞ	123

I. BÖLÜM

GİRİŞ

11 Eylül 2001 yılında Dünya Ticaret Merkezine ve Pentagon'a yapılan saldırılar, dünya kamuoyunda büyük yankılar uyandırmıştır. Bu olayın nasıl meydana gelmiş olabileceği ile ilgili sayısız yorum yapıldı. Kimilerine göre “yeni bir çağın başlangıcı”¹, “üçüncü dünya savaşı”,² kimilerine göre ise “binyılın terör eylemi”³ olarak tanımlandı. ABD ilk defa kendi ülkesinde büyük bir “terörist” eylemle karşılaşmıştı. Fukuyama; Pearl Harbor’dan beri hiçbir düşmanın Amerikalıları Amerikan toprağında öldürmemesi ve Washington’a İngilizlerin 1812’de Beyaz Saray’ı yaktığı olaydan bu yana kimsenin saldırmaması nedeniyle ABD’nin dünya ile ilişkilerinde daha gerçekçi olacağını ifade etmiştir.⁴

ABD dış politikası bu olaydan sonra realist bakış açısıyla yürütülmüştür. ABD’yi en çok etkileyen saldırgan durumundan “mağdur” konumuna gelmesi ve bu durumu hazmedememesidir. Saldırganlığının ardındaki temel psikolojiyi de bu durum oluşturmaktadır. “ABD’nin beyaz, zengin ve Protestan seçkinleri 11 Eylül’ün ardından bu saldırıdan payını aldığı gibi, toprağına hiç yabancı bomba düşmeyen ABD halkının dünyanın nimetlerini oburca tüketirken bunun daima böyle gideceği düşü de yara almış oldu.”⁵ Bush hükümeti, kamuoyunu bundan sonra olacıklara ikna etmek için bu yarayı oldukça fazla kullandı. Kendinden olmayanı ve kendi çıkarlarına uymayan ülke ve hükümetleri terörize eden ABD, Kızılderililerden bu yana dünyayı ötekileştirerek, ötekileştirdiklerini de sömürerek, sömüremediklerini de

¹ **Tamer Erdoğan**, “Önsöz: Bir Miladın Miladı”, iç. *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, der. Tamer Erdoğan vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 7.

² **Yalçın Doğan**, “Üçüncü Dünya Savaşı Budur”, iç. *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, der. Tamer Erdoğan vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 22.

³ **Fikret Bila**, “Asker Gözüyle”, iç. *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, der. Tamer Erdoğan vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 91.

⁴ **Francis Fukuyama**, “Amerikan İstisnacılığına Son”, *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001, s. 302.

⁵ **Mehmet Ali Civelek, Temel Demirel ve Sibel Özbudun**, “Önsöz: Dokuz Nokta”, iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001, s. 11.

ortadan kaldırmaya çalışarak dünyayı yönetmeye çalışmıştır. “Bu öteki yaklaşımı dönem dönem değişmiş, ABD yayılmacılığının ilk yıllarında Amerika kıtasının yerlileri ve o zamanki sömürgeci konumuyla İspanya ve bazı Avrupa ülkeleri iken Soğuk savaş süresince Sovyetler Birliği, demir perde ülkeleri ve anti-emperyalist mücadeleler yürüten Vietnam ya da Nikaragua olmuştur.”⁶ Bu olaydan önceki savaşlarda ve saldırılarda milyonlarca insanın yaralanmasına ve sakat kalmasına neden olan Amerikan saldırganlığının, karşılığı yine bir saldırı ve vahşet mi olmalıydı? Bu politikalar yüzünden Amerika tarafından zarara uğratılanlar kadar Dünya Ticaret Merkezinde ölenler de masumdu. “11 Eylül’deki intihar saldırılarında yedi bine yakın insan öldü. Bunların iki yüz kadarı Pentagon’daki askeri personel, kalanı sivildi. Ölenlerin beşte biri Amerikalı değildi. Yine ölenler arasında DTM’de çalışan ya da o saatte oradan geçen her toplumsal kesimden insanlar vardı. Bütün bunlar olayın hunharca işlenmiş kitlesel bir katliam ve bir insanlık suçu olduğunu gösteriyor.”⁷ Terörün aynı yöntemlerle ortadan kaldırılamayacağı bu verilerle anlaşılmıştır. Ancak bu saldırılardan sonra ABD dış politikası yeni bir “öteki” yaratmıştır.

Sovyetler Birliği’nin çöküşü ve “reel sosyalizm”in sona erişiyile birlikte, ABD “öteki”sini yitirmiş olmanın verdiği bir bocalama dönemine girmiş, ancak bu dönemi çeşitli uluslararası faktörlerin de yardımıyla atlatmayı başarmıştır. Bu bağlamda 1990’lı yıllar ABD’nin küresel egemenliği açısından bir geçiş sürecine işaret etmektedir. Soğuk Savaş’ın bitmesiyle birlikte, Amerikan akademik çevrelerinde iki ana görüşün ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlardan birincisi iyimser bir beklenti içinde olan ve en iyi açıklamasını Francis Fukuyama’nın Tarihın Sonu ve Son İnsan isimli kitabında bulan “Tarihın Sonu Tezi”dir.⁸ Fukuyama Berlin Duvarı yıkıldıktan sonra Tarihın Sonunu ilan ederken; “Dünyada liberal demokratik ideolojiden ve serbest piyasa ekonomisinden farklı tüm rejimler geçici olmuştur. İnsanlar, gelişmeyi ve özgürlüğü ancak bu model içinde bulabilir. Sovyetler Birliği’nin yıkılması bu görüşü bir kez daha doğrulamış, modern en köklü seçeneğini

⁶ **Kemal İnat**, “Giriş”, iç. *ABD’nin Haydut Devletleri*, ed. Kemal İnat, İstanbul: Değişim Yayınları, 2004, s. 1-2.

⁷ **Murat Pakar**, “ABD’nin Sarsılan Kudreti”, *Birikim Dergisi*, sayı: 150, Ekim 2001, s. 15.

⁸ **İnat**, “Giriş”, iç. *ABD’nin Haydut Devletleri*, s. 5.

ortadan kaldırmıştır. Dolayısıyla insanlık aradığını bulmuş, öylelikle de tarihi sona erdirmiş olmaktadır”⁹ demektedir. Tarihin sonunun geldiğini ve var olan tarihin Amerikan tarihi olduğunu düşünen Amerikan tarihçileri ve siyasetçileri dünyayı Amerikan çıkarlarına uygun bir şekilde dönüştürmenin teorisini yapmış, hükümetlerine de pratiğini uygulamak kalmıştır. Fukuyama’nın Tarihin Sonu tezinden sonraki ikinci görüş ise; kapitalizm ile sosyalizm arasında yaşanan Soğuk Savaş gibi, ideolojiler arasındaki mücadelenin sona erdiğini, çatışmaların başka bir düzleme taşındığını iddia etmektedir. Bu görüşün entelektüel açıdan en derli toplu hali Samuel P. Huntington’un Medeniyetler Çatışması isimli çalışmasında dile getirdiği “medeniyetler çatışması” tezidir. Buna göre de; “gelecekteki muhtemel savaşlar medeniyetler arasında olacaktır. Dünyayı belli medeniyet bölgelerine bölen Huntington en olası savaşın Batı medeniyeti ile İslam medeniyeti arasında çıkabilecek bir savaş olacağını iddia etmektedir.”¹⁰ Bu saldırıların ardından Huntington’u haklı çıkarırcasına ABD ve müttefikleri konuşmalarında yeni bir dönemin başladığını, zengin-medeni-özgür-demokratik-Hıristiyan batı” ile “yoksul-cahil-totaliter-Müslüman doğu” arasında bir savaş olduğunu belirtmişler ve özellikle Müslümanlık üzerine vurgu yapmışlardır. Özellikle bu olayın ardından ABD, AB ve tüm batı ülkelerinde Müslüman ve Arap kimliğini ve rengini taşıyan kişiler hedef haline gelmiştir. Muhalif bazı kuruluşlar bunu engellemeye ve karşı çıkmaya çalışsalar da bu tutum özellikle ABD ve İngiltere’de hükümet politikası haline getirilmiştir.

“11 Eylül 2001 tarihinde hava korsanlarınca kaçırılan dört yolcu uçağından ikisinin Dünya Ticaret Merkezi kulelerine, birinin Pentagon binasına çarpması, diğer uçağın ise Beyaz Saray’a doğru yol alırken ABD hava kuvvetlerince düşürülmesi ile birlikte, siyasal İslam’ın, hatta sadece İslam’ın “öteki” olarak kurgulanmasının doruk noktasına ulaştığı görülmektedir.”¹¹ Yapılan saldırıların Hıristiyanlığın ve Batı medeniyetinin merkezi konumundaki yerlere değil de Dünya Ticaret Merkezi ve

⁹ **Temel Demirer**, “11 Eylül ile Gelen(ler)”, iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001, s. 51.

¹⁰ **Samuel P. Huntington**, *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, çev. Mehmet Turhan, Y.Z. Cem Soydemir, İstanbul: Okuyan Us Yayıncılık, 2005, s. 267.

¹¹ **İnat**, *ABD’nin Haydut Devletleri*, s. 5.

ABD'nin askeri gücünü temsil eden Pentagon'a yapılması, Müslüman-Hristiyan çatışmasından ziyade Doğu ve Batı arasındaki ekonomik eşitsizliğe ve bu eşitsizliğin başkanlığını yapan ABD'nin askeri gücü Pentagon'a yapılması sorunun medeniyetler çatışması ile ilgisi olmadığını göstermektedir. İnsanları beyaz-siyah, komünist-demokrat, kuzey-güney, doğu-batı, Müslüman-Hristiyan, vb. benzer kutuplaştırmalarla arkasına dizmenin kolaylığını tarih boyunca yaşamış ABD, 11 Eylül saldırılarından sonra da ötekisini bulmuş ve argümanlarını ispatlamak amacıyla çeşitli açıklamalar yaparak halkının ve dünya kamuoyunun desteğini almak için orada ölen binlerce insanın yakınlarının acılarını unutarak kendi terörünü yaratmaya başlamıştır. Yapılacak olanları sadece bu olayın intikamını almak için düzenlenen misillemelermiş gibi aklamaya çalışmışlar ve “meşru müdafaa” haklarını kullandıklarını iddia etmişlerdir. Dünyayı ve insanları bu kadar indirgemeci bir yaklaşımla kutuplara bölmek artık mümkün olmamaktadır. İnsan ve onun duygu, düşünce dünyası basit ve robotik kodlamalarla açıklanamaz. Her ne kadar kültürler farklı da olsa geline nokta ortak olan ve paylaşılan pek çok değer bulunmaktadır ve insan var oldukça da bulunacaktır. Dilleri bilinmese de bir müziğin melodisi bile farklı kültürlerdeki insanlarda aynı duyguyu uyandırabiliyorken, insanlığın evrensel değerleri varken, vahşi bir tek düzelileştirme, yok etme ve kendileştirme süreci içindeki insanlık aynı zamanda kontrol toplumu şeklinde yaşamaya bir şekilde karşı çıkacaktır.

İnsanlara dayatılan, benim yaşam tarzım, zevklerim ve yarattığım endüstrilerin kölesi ol, ama çıkarlarıma daha uygun olursa, istediğim zaman da öteki ve yabancı ol. Benim dediğim gibi olmazsan da yok ol şeklindeki bir üst-alt, kötü-iyi, medeni-barbar hiyerarşisinde yaşamını devam ettiremez. Aşağılanan, hor görülen, birkaç sarıklı nasıl olurda küreselleşmenin, neoliberalizme ve imparatorluğa saldırabilir? Buna nasıl cüret edebilirler? Bunlardan en kısa sürede intikam alınacaktır. Böylesi bir psikoloji ve onun yansıması olan açıklamalar ilk çağlardaki efendi-köle ilişkisini anımsatan şişkin bir egonun yansımalarıdır. Bu çalışma boyunca işte bu şişkin egonun mantığı ve uygulamaları anlatılacaktır.

Dünya Ticaret Merkezine ve Pentagon'a yapılan saldırıların nasıl meydana

gelmiş olabileceği ile ilgili sayısız yorum yapıldı. Ancak sosyal bilimlerin ve dolayısıyla uluslararası ilişkiler disiplininin dinamizmi, bilgilerin çok çabuk eskimesi, olayın hemen ardından şok etkisiyle yapılan değerlendirmelerin sayısının fazla oluşu, yaşadığımız anı daha iyi anlayabilme kaygısı bu olayın yeniden irdelenmesi ihtiyacını doğurdu. Bu çalışmada 11 Eylül olayının ABD dış politikasına etkileri Realist Ekonomi Politik Teori çerçevesinde incelenecektir. Birinci bölümde bu olayın dünya kamuoyundaki yankıları ve ABD dış politikasındaki biz ve öteki algılamaları ve bu olayın ABD dış politikasına etkileri incelenecek, tezin amacı, kapsamı ve araştırmanın planından bahsedilecektir. İkinci bölümde yeni Amerikan hegemonik söyleminin hangi argümanları kapsadığından bahsedilecek, 11 Eylül öncesi Amerikan hegemonik söylemi olan Savunmacı Realizm, 11 Eylül sonrası değişen hegemonik söylem olarak da Saldırgan Realizmin ne olduğu ve uluslararası ilişkilere nasıl yansıdığı anlatılacaktır. Üçüncü bölümde değişen Amerikan hegemonyasının ekonomi politikası 11 Eylül öncesi ve sonrası olmak üzere Afganistan, Irak, Latin Amerika, AB bağlamında incelenecektir.

A. 11 EYLÜL OLAYLARI VE AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI

Soğuk Savaştan sonra dünyanın en güçlü devleti olarak uluslararası politikayı etkileyen ABD'nin dış politikasının tüm dünyayı yakından ilgilendirmesi ve bu politikaları belirleyen unsurların ne olduğunun bilinmesi gerekmektedir. ABD başkanı ve siyasetçilerinin demeçleri, ziyaretleri dünya kamuoyu tarafından yakından takip edilmekte ve söylemleri oldukça dikkate alınmaktadır. ABD dış politikasının eksenleri incelendiğinde; “öncelikle yeryüzünde bir tanrı krallığı kurma ideali olarak da tanımlanabilecek Püriten gelenekle, günümüz Avrupa insan hakları ve serbest piyasa üçgeni üzerinde oturtulabilecek ‘aydınlanma felsefesinin’ sayılması gerekmektedir.”¹² Soğuk savaş sonrası hegemonyasını güçlendirmek için uğraşan ABD'nin, 11 Eylül 2001 saldırıları ile bu konumu sarsılmış, yapılan Afganistan operasyonu ve küresel terörle mücadele politikası sonucu ekonomisi önemli düzeyde

¹² **Okan Arslan, Selçuk Arı, Amerika Özgürlük Havarisi mi? Yoksa Günah Keçisi mi?** , Ankara: Platin Yayınevi, 2004, s. 114.

etkilenmiş, sarsılan prestij kaybını yeniden kazanmak, ekonomik kayıplarının önüne geçmek ve hegemonyasının devamlılığı için daha çatışmacı bir dış politika izlemeye başlamıştır. Bu tarihten sonra ABD'nin bölgede etkinliğini arttırmasının ve bölge ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesinin ardından, Rusya ve Çin bölgedeki ABD etkisini kırabilmek ve kendi ağırlıklarını koyabilmek için karşılıklı rekabete girişmişlerdir.¹³

1. 11 Eylül Olayı, ABD ve Dünya Kamuoyundaki Yankıları

11 Eylül olayları sonuçları uzun yıllarca tartışılacak yakın tarihteki olaylardan belki de en önemlisidir. Hem saldırılan ülke hem de saldırının şekli ve boyutları kendi içerisinde farklılık arz etmektedir. Bu saldırılara uğrayan ülkenin askeri, teknolojik, ekonomik ve siyasal bakımdan dünya hegemonu ABD olması ve hiçbir ülkenin böyle bir şeye cesaret edebilecek kaynaklara ve güce sahip olmaması bu olayın önemini daha da arttırmıştır. Birkaç teröristin¹⁴ akıllara durgunluk verecek şekilde ABD'nin en önemli emperyalist temsilini sağlayan Dünya Ticaret Merkezine ve Pentagon gibi askeri gücünün kalbine saldırması dünya kamuoyunda “şok” etkisi yaratmıştır. İkinci şok ise bunun bir ülkenin askeri gücüyle değil de son derece yoksul bir ülkenin militanlarınca düzenlenen terörist bir saldırı olması nedeniyledir. Saldırıyı düzenleyenler hakkındaki kafa karışıklığı da çözülebilmiş değildir.

“Yerkürenin askeri açıdan en güçlü devletine büyük bir saldırı yapılıyor, binlerce insan ölüyor, ama savaşın düşmanı kim bilinmiyor.”¹⁵ FBI 20 Eylül günü yaptığı açıklamada uçak kaçırانların bazılarının kimlikleri konusunda kuşkuları olduğunu belirtmiştir.¹⁶ Ancak ABD Guantanamo askeri üssünde kendince bu

¹³ “ABD, Orta Asya Siyasetini Gözden Geçiriyor”, *Zaman Gazetesi*, 13 Mart 2007.

¹⁴ Terör ve terörist kavramları üzerinde çok fazla durmadan belirtilmelidir ki şiddete karışmayan ve devletlerin uyguladığı politikaların sorumlusu olmayan (faşist, muhafazakâr ya da komünist bütün sistemleri denetlemek ve şiddet yanlısı politikalara karşı durmak gibi bir sorumluluk sahibi olsalar da) olarak sivillere uygulanan şiddet her zaman terör eylemidir. Bunları uygulayanlar da terörist olarak adlandırılmalıdır.

¹⁵ **Haluk Şahin**, “21. Yüzyılın İlk Savaşı”, iç. *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, der. Tamer Erdoğan vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 29.

¹⁶ **Arundhati Roy**, “Sonsuz Adaletin Matematiği”, iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek Ankara, Ütopya Yayınevi, 2001, s. 68.

saldırıyı düzenleyen insanları yakalamış ve sorgulamıştır. Yakın zamana kadar saldırganların isimleri gizlilik gerekçesi ile kamuoyuna duyurulmamış, daha sonra baskılar nedeniyle isimler açıklanmıştır. Burada işkence gören tutukluların bir kısmı da suçsuz oldukları gerekçesiyle serbest bırakılmışlardır. Bu saldırılar gerekçe gösterilerek ABD tarafından Irak’a, Afganistan’a direkt, İran, Kuzey Kore, Suriye, Küba vb. ülkelere dolaylı olarak saldırılar düzenlenmiştir. “Her şeyden önce; ABD’nin karşılaştığı saldırı, ABD’nin son yüzyıl içinde, dünyaya egemen olma mücadelesinde oynadığı rolün, bu rolü oynarken, terörün envai çeşidini kullanmasının, terörü kullanan özel ve resmi örgütler kurması ve bunları geliştirmesinin bir sonucudur.”¹⁷

Bu olaydan önceki ABD dış politikası incelendiğinde dünyanın birçok ülkesinde özellikle de Latin Amerika’da bu resmi ve gayrı resmi örgütlerin o ülkelerdeki hükümetleri nasıl değiştirdiği hangi yöntemleri kullandığı da çarpıcı bir şekilde bu çalışmada yer alacaktır. Ancak New York ve Washington’a yapılan saldırıların boyutu ve kullanılan araç ve imkânlar göz önüne alındığında; olayları saptırmak istemeyen herkes, ABD içinden planlama ve destek olmadan bu eylemin gerçekleşmeyeceğinde hemfikirdir. ABD, dünyanın “en özgür” ve “en demokrat” ülkesi olarak propaganda edilse de karşıt sınıflar kadar, egemen sınıfın kendi iç mücadelelerinde de son derece acımasız yöntemlerin uygulandığı bir ülkedir. 1865’te Lincoln, 1881’de Carfield, 1963’te J. F. Kennedy öldürüldü. 1981’de Reagan suikasttan kurtuldu. 1964’te başkan adayı Robert Kennedy öldürüldü. Başkan öldürerek önündeki engelleri kestirmeden ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Başkanları, başkan adayları, üst yöneticileri ile Kongre ve Senato’daki “lobiler savaşı” ve Beyaz Saray’da da büyük bir rekabetin olduğu anlaşılmaktadır. Çaralan; “Başka ülkelerde suikastlar, hükümet darbeleri yapmak için kurulan ve resmi kuruluşların geliştirilip beslendiği ABD’nin, bu grupların faaliyetlerinden kendisini her zaman koruması mümkün olmadığı gibi, bu militer ve paramiliter, güçlerin sermaye güçleri tarafından iç çatışmalarda, hesaplaşmalarda kullanılmayacağını kim söyleyebilir” derken bu olaylarda ülkedeki güç odaklarının da desteği olabileceğine

¹⁷ İhsan Çaralan, “Amerika’da ‘İç Savaş’ Geleneğinin Uzantısı”, iç. *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, der. Tamer Erdoğan vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 63.

işaret etmektedir. ABD'deki militer güçler ve CIA, çalışmamızda daha sonra yer vereceğimiz gibi bu yöntemleri pek çok ülkede kullanmışlar, hiç kimseye de hesap vermemişlerdir. Yine Çaralan'a göre; ABD, bu saldırıyı bahane ederek teröristleri ve teröristi barındıran ülkeleri hedef ilan etmiştir. Bu tanımlamayla, Amerika'nın dünya egemenliğine kafa tutacak her grup ve ülke terörist kavramı içine alınmıştır. Bununla da yetinmeyerek Irak ve Afganistan'a saldırılmış diğer ülkeler de sıraları geldiğinde saldırıya uğrayabilecekleri tehdidine maruz bırakılmışlardır. Bu yaklaşımların terörü önlemek bir yana bizzat Amerikan terörüne neden olduğu o ülkelerdeki verilerle ortaya çıkmıştır.¹⁸

Bunları görebilmek için Irak ve Afganistan'a yapılan işgaller sonrasında ölen sivillerin ve çocukların sayısına bakmak ve yaşayan insanların hayatlarında nelerin değiştiğini görmek yeterlidir. Açlık, yoksulluk, sefaletle bir de yurtsuzluk, mülteci olma konumu eklenmiş, yaşadıkları topraklarda ise ölümün sıradanlaşmasından başka bir değişim görülmemiştir. ABD yönetimi kendi sorunlarına çözüm bulmakta zorlanırken bu ülkelerin sorunlarına nasıl çözüm üretecekti? Çünkü ABD yönetimi bu saldırıya çözüm bulmakta zorlandığı üç sorunu yaşarken uğradı. ABD soğuk savaş bitince, uluslararası hegemonyasını dayandığı dış politika paradigmasını kaybetti. ABD müttefiki olan Japonya ve AB'ni hangi düşmana karşı kendi liderliği altında birleştirecekti? Körfez Savaşı bu soruna kalıcı bir çözüm getirmemiş aksine Avrupa ülkeleri ekonomik-siyasi birlik yönünde yeni adımlar atmışlar, NATO'ya paralel kendi savunma inisiyatiflerini oluşturmaya başlamışlardır. Japonya ise giderek bölgesel, siyasi ve askeri güç olmanın koşullarını oluşturacak yönde adımlar atmaya başlamıştır. ABD'nin liderliğini tanıyacağını, buna karşılık ABD'nin de onun bölgesel- ulusal çıkarlarını anlayışla karşılamasını istiyordu. "Kabadayı" devletler teorisiyle ilişkili füze kalkanı projesi, bu birleştirici etkiyi yaratmıyor, aksine hem ABD ile Avrupa arasında hem de ABD'nin uzun dönemde tehlike olarak gördüğü Rusya ve Çin'le arasındaki ilişkileri daha da istikrarsızlaştırıyordu. İkincisi ABD'nin hegemonik gücü zayıflamaya başlıyordu. Üçüncüsü de; dünyada toplumsal etkileri hiçte iyi olmayan ABD önderliğindeki

¹⁸ Çaralan, "Amerika'da 'İç Savaş' Geleneğinin Uzantısı", iç. *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, s. 64.

küreselleşmeye karşı yaygın bir muhalefet yükseliyordu.¹⁹ Bu nedenlerle ABD yeni bir dış politika oluşturmak zorunda kaldı.

2. 11 Eylül Olayının ABD Dış Politikası Algısına Etkileri

Amerika'nın artık uluslararası sistemde güç kaybetmeye başladığı, ekonomik göstergeleri ve yıllık büyüme değerleri ile açığa çıkmış bulunmaktadır. Diğer ülkelerden askeri bakımdan daha güçlü olma konumunu korusa da sadece askeri güçle ve tek taraflı olarak dünyayı yönetemeyeceği ortadadır. Amerika'nın dış borcu sürekli artmakta, sağlık ve eğitime ayrılan pay azalmakta ve kamuoyunda Irak ve Afganistan'a yapılan saldırılara karşı muhalefet yükselmektedir. Bu savaşların sürdürülmesi ve diğer ülkelerin savaş tehdidi ile dize getirilmesi artık daha zor olacaktır. Son derece karmaşık olan uluslararası sistemi kontrol etmek de eskisi kadar kolay olmayacaktır.

Amerikan karşıtı görüşler dünyada özellikle de Müslüman ülkelerde hızla yayılmaya başlamıştır. Edward Said'e göre; "Amerikan aleyhtarlığı, Irak halkının ABD'nin dayattığı yaptırımların acısını çekmesi ve İsrail'in Filistin topraklarını 34 yıldır işgal etmesine ABD'nin destek vermesi gibi örnekleri olan somut müdahalelerin ve belli tahribatların oluşturduğu bir anlatıdan kaynaklanıyor. İsrail, askeri işgalini ve Filistinliler üzerindeki baskısını yoğunlaştırarak, siyasi söylem olarak da "terörizm" ve "özgürlük" gibi laflar kullanarak gizli, kirli, maddi çıkarlarının üzerini örtmeye çalışmakta, petrolün etkisini ve bütün Ortadoğu üzerindeki egemenlikleri pekiştirmekte olan savunma lobileriyle ve Siyonist lobileri ve her gün yeni biçimlere bürünen o asırlık "İslam" düşmanlığını (ve cehaletini) gizlemeye çalışmaktadır."²⁰ Özellikle petrol kaynakları bakımından en zengin bölge olan Ortadoğu, Müslüman kimliği, küresel rekabetin en keskin bölgesini oluşturması ve Amerikan aleyhtarlığının yaygın olduğu ülkelere oluşması nedeniyle ABD'nin

¹⁹ **Ergin Yıldızoglu**, "Trajedi Çok Büyük ve Durum Çok Karmaşık", iç. *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, der. Tamer Erdoğan vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 133.

²⁰ **Edward Said**, "İslam ve Batı Yetersiz Etiketlerdir", iç. *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, der. Tamer Erdoğan vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 224.

en fazla dikkatini çeken bölge olmuştur. Bölgedeki sınırlı sayıdaki müttefiklerinden en önemlisini oluşturan İsrail'in güvenliğinin sağlanması, Irak, İran, Suriye gibi ülkelerden gelecek saldırılara karşı korunması ve Filistin sorununa yönelik yaklaşımının meşrulaştırılması buraya müdahalede bulunmasını gerektiriyordu.

11 Eylül olayı ABD'ye daha önce yazdığı bir plan olan Büyük Ortadoğu Projesi'ni uygulamaya koyması ve dünyaya da hegemonyasını daha uzun yıllar boyunca dayatabilmesi için yeni bir fırsat yaratmıştır. Bu olaydan sonra ABD dış politikası önemli ölçüde değişmiştir. Savunmacı realizmden, Saldırgan realizme geçilmiştir. Daha önceki düşmanın sınırları ve toprakları belli iken bu sefer düşmanın sınırları ve kimliği belli değildir. Her ülke ve herkes Amerikan saldırganlığının muhatabı olabilecektir. Topyekûn savaş stratejisi uygulanacaktır. Ayrıca bu stratejinin ne zaman sona ereceği de belli değildir. Amerikan yaşam tarzına ve algılamasına büyük bir darbe vurulmuştur. Onun hegemonyasına ve yenilmezliğine meydan okunmuştur. Kendini dünyadan izole, güvenli ve refah içinde hisseden halk saldırıların tarafı olmuş ve bundan sonra da olabilecekleri endişesi içinde bulunmaktadır. Kaos kâbus haline dönüşmüştür. İşte bu etkiler nedeniyle dünya ulusları ve Amerika için hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Kendi çıkarları doğrultusunda oluşturulmuş politikalarına en ufak şekilde karşı duruş gösterenleri yerle bir eden saldırgan dış politika anlayışının tezahürüne herkes hazırlıklı olmalıdır. Yenilen daima daha saldırgandır. Savaşa ve saldırganlığa endeksli Amerikan politikaları dünyayı değiştirmek için çaba sarf etmektedir. Gelişmeleri çöküşünü engellemeye çalışan bir imparatorluğun son çırpınışları olarak da algılayabiliriz.

Büyük güçlerin nasıl yükselip çöktüğünü inceleyen Paul Kennedy bunu şu şekilde ifade etmiştir; "Ekonomik ve teknolojik gelişmelerle harekete geçen bir değişme dinamiğinin bulunduğunu ve bunun toplumsal yapıları, politik sistemleri, askeri gücü ve tek tek devlet ve imparatorlukların konumunu etkilediğini ifade etmiştir. Ayrıca gelişme hızlarının farklı bölge ve toplumlarda daha hızlı ya da yavaş olabileceğini de eklemiştir. Dünyadaki bazı alanlar yükselirken bazı alanların da

geride kaldığını ifade etmiştir.”²¹ Bundan da yola çıkarak anlaşılabileceği gibi dünyadaki devletlerin bir arada kalkınması ve hep birlikte yükselişe geçmesi diye bir şey söz konusu olmamaktadır. İktisadın temel ilkesi olan “sınırlı kaynaklarla sınırsız ihtiyaçları tatmin etmeye çalışmak” devletlerin en temel rekabet alanını oluşturmaktadır. Tarih boyunca savaşların en önemli nedenlerinden birisi de bu olmuştur. Dünyadaki zenginlikler güçlü ekonomi ve ona bağlı askeri gücü olan devletlerarasında el değiştirmiştir. “Uluslararası sistemde de devletlerin ve imparatorlukların yükseliş ve çöküşleri, zaferi her zaman en büyük maddi kaynaklara sahip olan tarafın kazandığı Büyük Güç savaşlarının sonuçlarıyla doğrulanmıştır.”²²

Soğuk savaş sonrası ABD dış politikasında güç ve ulusal çıkar kavramları demokratik, insan hakları, özgürlükler, barış kavramlarının yerini almıştır. İki kutuplu dünyanın yerini çok kutuplu bir dünya almıştır. Bu çok kutuplu dünyadaki egemen konumunu korumak için yeni stratejiler bulması gerektiğini anlayan ABD, önce dünya ekonomisini kendi çıkarları doğrultusunda dönüştürmek için uğraşmıştır. Ardından bu çıkarlara kafa tutan ya da tutacak olan ülkelere askeri gücünü kullanarak baskı oluşturmak istemiştir. Uluslararası politikayı tek taraflı olarak belirleme yoluna gitmiştir. Bunu yaparken de realist teorinin argümanlarından güvenlik kavramını merkeze almıştır. Her milletin ve devletin terörizme karşı güvende olmadığı savını kullanarak, terörizme karşı meşru savunma hakkını kullandığı için saldırılarda bulunduğunu iddia etmiştir. Ayrıca dış politikada orantısız güç kullanımında bulunmaktan da çekinmemiştir. Karşısında net bir düşman olmadan Afganistan toprakları yerle bir edilmiş, askeri gücü fesh edilmiş, başkanı bile olmayan Irak, günlerce bombardıman altında tutmuş, asker sivil ayrımı yapılmadan, hava harekâtı ile teröristleri ve terörist devletleri ortadan kaldırdığı iddiasında bulunulmuştur.

Irak ve Afganistan işgallerinin temel nedenlerini petrol ve doğalgaz

²¹ **Paul Kennedy**, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri: 16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar*, çev. Birtane Karanakçı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2005, s. 518.

²² **Kennedy**, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri: 16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar*, s. 519.

kaynaklarını yönetmek, akışı kontrol altında tutmak dolayısıyla da hegemonyasının devamlılığını sağlamak oluşturmıştır. Amerikan dış politikası bu saldırıların ardından, araştırmanın ilerleyen bölümlerinde de vurgulanacağı gibi ABD hegemonyasının yeni şekli olan Amerikan İmparatorluğu oluşturma çalışmaları şeklinde açıklanacaktır.

B. TEZİN AMACI, KAPSAMI VE PLANI

ABD'nin hegemon çıkarları için dünyaya şekil verme projesinin neleri kapsadığı oldukça önemli ve geniş kapsamlı bir konu olmakla birlikte bu çalışmada bunların hepsine yer vermek mümkün olmayacaktır. Bu projenin ne zaman başladığı önemli bir konudur. Bu çalışmada da anlatılacağı gibi 11 Eylül saldırıları öncesi bu dönüştürme çalışmalarının alt yapısı ve teorisi hazırlanmış olmakla birlikte asıl uygulamaya bu olay sonrası başlandığı görülecektir. İncelemenin kolaylığı ve olanların kavramsallaştırılabilmesi açısından bazı tarihlerin öncesi ve sonrasını incelemek sosyal bilimlerde sıkça başvurulan bir yöntemdir. İncelenen olayı belirlemek tarihi yazanlar tarafından ve tarihi yazılanlar açısından farklı amaçları içerse de her ikisi için de önemlidir. Araştırmaya konu olan 11 Eylül tarihi böylesi bir incelemeyi içermektedir. Hem yazarlar, hem yazılanlar açısından bir kırılmayı ifade ettiği için. Tıpkı 1. Dünya Savaşı, 2. Dünya savaşı, Berlin duvarının yıkılması, Sovyetler Birliği'nin dağılması vb. gibi. Yaşanılan olayların hiçbirisi diğerinden daha az veya daha fazla önemli olmamakla birlikte, ele alınan konuların her biri kendi içinde bütünlüklü olarak tartışılacak ve sonuçları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

11 Eylül ile birlikte ABD hegemonyası değişmiştir. Bu değişiklik realist ekonomi politığın argümanları ile Afganistan, Irak, AB ve Latin Amerika politikaları üzerinden değişimin nasıl şekillendiği ve uygulamaların nasıl olduğu anlatılacaktır.

1. Temel Problem ve Alt Problemler

Nasıl ki buz dağının bir görülen bir de görülmeyen tarafı varsa bu olayların da görülmeyen tarafları ortaya konulacaktır. Tıpkı 1. Dünya savaşını başlatan nedenin bir Sırp milliyetçisinin Avusturya Arşidük'ü Franz Ferdinand'ı öldürmesi olmadığı gibi. Bu çalışmada 11 Eylül olayı temel alınarak bu saldırıların dünya hegemonu olan ABD'nin dış politikasını nasıl etkilediği, bu politikaların hangi teori ile açıklanabileceği üzerinde durulacaktır. 11 Eylül öncesi ve sonrası ABD'de neler olduğu, dış politikasının nasıl şekillendiği ve bu politikalar şekillenirken ekonominin politika üzerinde ne kadar etkili olduğu, Afganistan, Irak, AB, Latin Amerika özelinde realist ekonomi politikaları anlatılacaktır. Dünyadaki güç dengeleri üzerinde durulacak ve bugünün açıklanmasıyla yarının ne olabileceği ile ilgili tahminler yapılmaya çalışılırken yaşanılabilir bir dünyanın olması için nasıl bir dış politika izlenmelidir? Sorusuna cevap verilmeye çalışılacaktır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

11 Eylül'ün yeni bir yüzyılı başlatan önemli bir olay olduğu iddiasıyla çok kutuplu dünyanın en güçlü emperyalist ülkesi, küresel hegemonu ABD'nin bu saldırıların ardından şekillenen dış politikası realist ekonomi politik teori ile açıklanacaktır. Bu konu ile ilgili pek çok çalışma yapılmasına rağmen ekonomi politika üzerinde yapılan çalışmaların sınırlı olması bu çalışmaya ayrı bir değer katacaktır. Sosyal Bilimlerin genel eğiliminin, siyaseti ekonomiden ayırması nedeniyle ekonomi politik çalışmaları sınırlı olmaktadır. Çalışma bu perspektifteki başka çalışmalara ışık tutacak, literatüre, ekonomi politik tartışmalarına bir yenisi eklenmiş olacaktır. Var olan açıklanırken var olabilecekler üzerinde de fikir jimnastiği yapılacaktır. Genel olarak Amerika üzerinden uluslararası ilişkilerin nasıl şekillenebileceği ortaya konulmaya çalışılırken, daha eşitlikçi ve barıştan yana bir dünyada yaşayabilmenin olanakları tartışılacaktır.

3. Tezin Kapsamı

Ekonomi ile siyaset arasındaki ilişki ve etkileşim hiçbir zaman kopmamıştır. “Marksist ‘toplumsal bütün’ anlayışını, Hegelci ‘bütünsellik’ten ayıran Marksizm’in devrimci karakterinden bahseden Louis Althusser altyapının (üretici güçler ile üretim ilişkilerinin ‘birliği’) üstyapıyı (hukuk, siyasal (hukuk ve devlet) ve ideoloji (çeşitli ideolojiler; ahlaki, dini, hukuki, siyasal vb.) belirlediğini ifade ederek bu iki alan arasındaki ilişkiye Marksist açıdan da bir açıklama getirmiştir. “Üstyapının temele karşı ‘görece bir özerkliği vardır; Üstyapının temele ‘bir karşılık olarak etkisi’ vardır²³ diyerek yapılar arasındaki etkileşimi ortaya koymaktadır. Ekonomi ile siyaset ilişkisi incelenirken ABD dış politikası Irak, Afganistan, Avrupa Birliği, Latin Amerika bağlamında ve 11 Eylül öncesi ve sonrası şeklinde incelenecek ve bu politikalar realist teorinin temel argümanları ile açıklanacaktır.

Elbette olanlar daha çok tartışılacak ve burada yapılan tartışmalar her şeyi yeterince açıklayamayacaktır. Tarihin değişen ve dönüşen yapısı ve sosyal bilimlerdeki çalışmaların büyük bir denizi oluşturduğunu varsayarsak, bu açıklamalar sadece bir kum tanesi olabilecektir. Bu durum da başlı başına çalışmanın sınırını oluşturmaktadır. Ayrıca ABD dış politikası 11 Eylül öncesi ve sonrası Afganistan, Irak, AB ve Latin Amerika üzerinden incelenirken devletlerin tek tek ayrıntısına ve ilişkilerin derinine girilmeden, genel hatlarıyla ve ABD ile ilişkileri üzerinden incelenecektir.

4. Araştırma Planı

Tezin Giriş bölümünde 11 Eylül olayının ardından ABD ve dünya kamuoyundaki etkileri anlatılacaktır. Bu olay ABD’nin prestijinin sarsılmasına neden olmuştur. Dünyanın en güçlü istihbarat teknolojisi ve askeri gücüne sahip olan Amerika’nın ekonomik olarak ideolojisini yansıtan Dünya Ticaret Merkezi ve askeri

²³ **Louis Althusser**, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev. Yusuf Alp, Mahmut Özışık, İstanbul: İletişim Yayınları, 1994, s. 24–26.

yapılanmasının merkezi konumundaki Pentagon’a yapılan saldırılarla güvenli ülke olma miti yerle bir edilmiştir. Dış politikasında barıştan, uzlaşmadan, çok taraflılıktan ziyade “güvenliği” temel alan vurgulamalar yapılmaktaydı. Amerika’nın güvenli bir yer olduğu görüşü yurttaşları nezdinde yok olmuştur. Saldırıları düzenleyen düşman belli bir ülke ve belli bir düşman olmadığı için yeni bir dönem, terörle mücadele dönemi de başlamış olmaktadır. Komünizmin çöküşünden sonra herhangi bir düşmanın olmayışı ve dış politikada sürekli vurgulanan ve kullanılan öteki kavramının karşılığının olmaması nedeniyle bir bocalama dönemi yaşanmaktaydı. Bu olay bocalamaları da sona erdirmektedir.

Tezimin amacı değişen ABD hegemonyasını realist ekonomi politik teori ile açıklamaktır. Bunu yaparken 11 Eylül olaylarını ele aldım. Çünkü Amerikan dış politikası anarşinin olduğu ve böylesi bir ortamda güç mücadelelerinin ve ulusal çıkarların korunması ve elde edilmesi için çatışmanın kaçınılmaz olduğu düşüncesi üzerinden yürütülmektedir. Siyasetteki güç vurgusu, ekonomideki refaha karşılık gelmektedir. Bu iki kavramın elde edilmesi uluslararası dış politikadaki temel mücadele ve paylaşım alanını oluşturmaktadır. Saldırıların ardından Amerika’nın ve dünyanın güvenliği tehdit altında kalmıştır. İşte incelenen asıl alan da bu güvenliğin Amerika tarafından nasıl algılandığı, dünyaya nasıl algılatıldığı ve nasıl tesis edildiği sorularının cevabı olacaktır. Çünkü güvenlik elde edebilmek için güç edinilmeli ve güçlü olunmalıdır. Bir ülkenin güçlü ve refah içinde olması sıfır toplamlı olarak düşünülen dış politikayı da çatışma ve savaş merkezli olarak yönlendirmeyi gerektirmektedir. Amerika’nın ekonomik ve siyaset anlayışı tam da bu Realist söylemin argümanlarına denk gelmektedir. İkinci bölümde de yer vereceğim gibi, ABD, 11 Eylül öncesi izolasyonist bir politika izlerken de kendi çıkarlarını düşünmekteydi. Ekonomik ve siyasi gücün bu yaklaşımla elde edilip dünya arenasına güçlü bir ülke olarak çıkılmasıyla birlikte yayılmacı ve emperyalist idealleri de başlamış bulunmaktadır. Kendi değerlerini yaymak ve dünya politikalarını amacına uygun olarak dönüştürme isteği 1990’lı yıllardan sonra genel stratejisinde yer almaya başladı. I. ve II. Dünya savaşında BM çerçevesinde ılımlı bir lider pozisyonundayken Soğuk Savaşın bitmesi ve Sovyetler Birliği’nin yenilmesinden sonra askeri ve teknolojik gücünü arttırarak dünya hegemonu olarak faaliyetlerini yürütmeye başladı.

Bunu iktisadi alandaki düzenlemeleri takip etti. Liberalizmin dünya genelinde yayılması emperyalist güçler arasında savaş olmaması ve tüm kıtalara bu değerlerin yayılabilmesi için barışçıl, istikrarlı ve idealist düşüncelerin sahibi ülke imajıyla, tüm uluslar için çekim alanı oluşturacak söylemlerle olaylara yaklaşıyordu.

Siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel gücün tartışmasız sahibi olarak dünyayı yönetirken, 11 Eylül öncesinde dünyayı ulusal çıkarları doğrultusunda yönlendiriyor, dünyanın önderliğini, jandarmalığını üstleniyordu. Silahlanma yarışı sona ermişti. Artık refah ve huzur dönemi olacaktı. Ancak bu uzun sürmedi. 11 Eylül'deki terör saldırılarından sonra İkinci bölümün konuları olan Savunmacı Realizm sona ermiş, Saldırgan Realizm başlamıştır. “topyekûn savaş”, “terörizmin dünyadan yok edilmesi”, “meşru müdafaa” kavramları ile Amerikan saldırganlığı artmış, dünyayı tek başına yönetme eğilimi ortaya çıkmıştır. Uluslararası güvenliğin sağlanabilmesi için “terörizmle mücadele” edilmesi gerektiği söyleminin arkasına dizilmeye çalışılan ülkeler “ya bizden yanasınız ya da bize karşı” denilerek ABD’nin çatışmacı ve savaşçı siyasetine onay vermeye zorlanmışlardır. Bunda Amerikan hegemonyasının zayıflamasının, ekonomideki göstergelerinin sürekli düşmesinin, dünyadaki Amerikan aleyhtarlığının artmasının, özellikle de emperyalist ekonomi politikalarının kuzey-güney farkını arttırması, Ortadoğu’da barıştan çok savaşın savunulması ve oradaki ve dünyanın diğer yerlerindeki çatışmaların her tarafa yayılması neden olmuştur. Bu kadar çatışmacı ve tek yönlü politikalara bir de ekonomik eşitsizlik ve dünyadaki yoksul sayısının artırması eklenince ezilen, aşağılanan, değerleri hiçe sayılan ve ötekileştirilenler için terör tek seçenek haline gelmiştir. Terörist ve ABD’nin terörist başı Bin Ladin’i yok etmek için giriştiği savaş Afganistan’la son bulmamış buna Irak’ta eklenmiştir. Küresel rekabet artmış Asya ve Ortadoğu bu rekabetin en kızıştığı bölgeler olmuştur. Bu ülkelerin işgali ile birlikte bu çalışmada AB ve Latin Amerika’ya da yer verilmiş, 11 Eylül öncesi ve sonrası bu ülkeler üzerinden Amerika’nın dış politikası anlatılmaya çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise; AB’ne ilave olarak Rusya, Çin, Japonya ve Hindistan’ının küresel güç haline gelme potansiyeli üzerinde durulmuştur. Özellikle Afganistan operasyonunun en güçlü rakip olarak görülen Çin’in yükselişinin

durdurulması için yapıldığı anlatılmıştır. Artık ABD'nin dünyayı bu şekilde yönetemeyeceği elindeki gücü insanlığın ortak yararı için kullanması gerektiği, silahlanma yarışına son verip küresel ısınma ve çevre konularına da ağırlık vermesi gerektiği anlatılacaktır. Eğer daha kapsayıcı politikalar izlenmezse dünyanın bir yok oluşa doğru gideceği, yoksulluğun ve gelir eşitsizliğinin daha da artacağı, bunun da muhalif hareketleri ve alternatif sistem arayışını arttıracacağı, ya da adına ister terörizm densin isterse başka bir şey kimsenin güvende olmadığı bu çelişkiler düzeltilmezse güvenliğin hiçbir zaman sağlanamayacağının üzerinde durulacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ AMERİKAN HEGEMONİK SÖYLEMİ

İnsanlar davranışlarını nasıl bir temele dayandırılırsa devletlerde davranışlarını belli temellere dayandırır. Devletlerin tarihi, özellikle de hegemon devletlerin tarihleri incelendiğinde, varlıklarını ve faaliyetlerini vatandaşlarının kabul edeceği şekilde kutsal bazı söylemlere büründürdükleri görülmektedir. ABD'nin kuruluşundan beri başkanları bu düşüncelerini ifade etmişlerdir. İngiltere'den Kuzey Amerika'ya Meksika'nın ötelere yerleşen Kalvinizm-Püritenizm mezhepli daha sonra Amerika'nın kuruluşunda yer alacak grup buraya yerleşirken kendileri için uydurdukları efsanede Kutsal Kitap'ın çıkış kısmını örnek göstererek Amerika'nın Allah'ın hükümlerini tesis etmek için Vaat edilmiş toprak olduğunu ifade etmişlerdir. Kızılderilileri imha etmek için hep bu ilahi görevi ileri sürmüşler ve Yeşu peygamber'in Kitabı Mukaddes'te anlatılan örneğini ve onun "kutsal imha hareketlerini" esas almışlardır. ABD'nin kurucusu George Washington, Başkan olarak yaptığı ilk konuşmasında, Amerikan siyasetinin günümüze kadar devam edip gelecek olan ana prensibini şu şekilde açıklamıştır: "İnsanların işlerine yön veren o görünmez ele hiçbir halk, Amerika Birleşik Devletleri halkından daha fazla şükretmek ve ibadet etmekle yükümlü değildir. Milli bağımsızlık yolunda Amerika Birleşik Devletleri'ne atılan her adım ilahi müdahalenin damgasını taşıyor görünmektedir." George Washington'dan sonra Amerika Birleşik Devletleri başkanlığına gelen John Adams da şu iddiada bulunur. "Amerika insanın kendi kimlik ve kişiliğine kavuşacağı mekân olması için Yüce Allah tarafından yaratılmıştır." Amerika Birleşik Devletleri'nin üçüncü Başkanı Jefferson da kendi halkının "Allah'ın seçilmiş halkı" olduğunu ilan edecektir. Başkan Nixon da, tıpkı iki asır önceki gibi, şöyle diyecektir; "Allah Amerika ile birlikte. Allah Amerika'nın

dünyayı yönetmesini istiyor.”²⁴ Bu söylemlerin yeni bir şeklini Bush da Afganistan’a ve Irak’a saldırırken tanrının kendi yanlarında olduğu şeklinde açıklamalar yaparak haçlı savaşları yapıldığı gibi dinsel argümanlara yer vermiştir. Bin Ladin ise ABD’ye onun müttefiklerine karşı cihad çağrısında bulunmuştur. ABD saldırganlığını, Irak ve Afganistan’a özgürlük ve insan hakları götüreceğini, oradaki insanları despotik yöneticilerden kurtaracağını iddia ederek gizlemeye çalışmıştır. Kendi kamuoyunu da özgürlüklerine ve yaşam tarzlarına saldırıldığı, acılarının öcünün alınacağı söylemleriyle savaşlara ikna etmeye çalışmıştır. Toplumu güvenlik endişesi bunalımına sokarak, ülke içindeki özgürlükleri kısıtlayıcı ve anti-demokratik yasalara boyun eğmeye zorlamıştır. Bir yandan ülke içindeki muhalefeti sustururken diğer yandan da kendi politikalarını uygulamaya koymuştur. Böylesi bir durumu Gramsci şu şekilde açıklar; “Egemen güç arzulanan düzenin başlıca düşüncelerini evrensel terimlerle dile getirir ve herkes için faydalı bir şeymiş gibi gösterir.”²⁵

1782 yılında George Washington komutasındaki kolonilerle başa çıkamayacağını anlayan İngiltere’nin ABD’nin bağımsızlığını tanınmasıyla gelişen ve 1867 yılında bugünkü sınırlarına ulaşan ABD, hem Avrupa’da liberal ve demokratik devrimler çağını açmış hem de anayasası, kuruluş şekli ve Bağımsızlık Bildirgesi ile düşünce dünyasında model olarak o zamanın hegemon devleti İngiltere’nin yerini almıştır. Başlangıçta sömürgecilik karşıtı olarak kurulan devlet iç savaş sonunda birliğini sağlamasıyla birlikte hızla büyüyen bir ekonomiye sahip olmuştur.²⁶ ABD’nin V. Cumhurbaşkanı James Monroe, 1823 yılında Temsilciler Meclisi’nde “Amerika Amerikalılarındır!” içerikli bir konuşma yapmış, bu konuşma ile Latin Amerika’da bulunan sömürgeci İspanyol güçlerinin kıtayı terk etmeleri gerektiği mesajını vermek istemiştir. İngiltere’nin hegemonyasına son vermek için “ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı” ilkesini ve Monroe Doktrinini savunmaya başlamışlardır. İspanya’nın kıtayı terk etmesi ile birlikte ABD ve Amerika kıtası 20. yüzyılın başlarına kadar “muhteşem yalnızlık/splendid isolation” süreci içine girmişlerdir. Bu dönemde hızlı bir emperyalistleşme süreci yaşamış, kendi sınırları

²⁴ Roger Garaudy, *Amerikan Efsanesi ve 11 Eylül Komplosu: ABD’nin Dünyayı Yönetme Felsefesi*, çev. Cemal Aydın, İstanbul: Türk Edebiyatı Yayınları, s. 16–19.

²⁵ Jacques Adda, *Ekonominin Küreselleşmesi*, çev. Sevgi İnceci, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 54.

²⁶ Oral Sander, *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918’e*, Ankara: İmge Kitapevi, s. 115–116

dışında yeni pazarlar bulma ve ekonomik yayılmacılığını sürdürmeye başlamıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru uygulanmaya başlanan iktisadi yayılma siyaseti, 20. yüzyıla damgasını vuran emperyalizm modeli olmuştur. Bu dönemden itibaren dünyanın süper ekonomik gücü haline gelmeyi amaçlayan ABD, dünyaya “Pax-Americana”yı dayatmaya başlamıştır. 19. yüzyılın sömürgeci “Pax-Britanica”sının yerini “Pax-Americana”²⁷ almıştır. ABD “Açık Kapı Politikası” ile uluslararası ticaret serbestisini, açık denizlerde ticaret gemilerinin serbest dolaşımını, dünyadaki iktisadi hegemonyanın ABD’ ye geçmesinin yolu olarak görüyor ve diğer devletlere de bunu dayatıyordu. Soğuk Savaş dönemi ile birlikte kapitalist dünyanın tartışılmaz hegemonik gücüne dönüşen ABD, Sovyetler Birliği ile mücadelesinde Avrupa’dan Japonya’ya kadar tüm kapitalist dünyanın jandarması olarak kabullenilmiştir.²⁸ Siyasi söylemler kadar bir hegemon için ekonomik söylemler de önemlidir. ABD’nin ekonomik seyri ise şu şekilde gerçekleşmiştir.

ABD ekonomisindeki yeniden yapılanma süreci Nixon’ın yüksek petrol fiyatlandırması ve mali özelleştirmeyi içeren çifte stratejisi 1973 krizi sırasında başlamıştır. Körfez bölgesinde biriken petro-dolarları işletme hakkının ABD bankalarına verilmesiyle birlikte küresel mali etkinlik yeniden ABD’de odaklanmaya başladı. ABD’deki mali sistem reformları ile birlikte bu durum New York’u ekonomik krizden korudu. Bununla birlikte küresel mali kurumlardan biri olan IMF’nin üzerinde denetleme yetkisine sahip güçlü bir ABD hazinesi ve mali rejim ortaya çıktı. Bu parasal ve mali rejim kredi manipülasyonları ve borç yönetimi aracılığı ile daha zayıf ekonomileri çökertme ya da düze çıkartma gücüne sahip oldu. Bu rejim küreselleşme sürecini ve ülke içi neoliberal dönüşümleri hızlandırmak için ekonomi politiğin tehlikeli aracı olarak kullanıldı. Krizler sırasında IMF riskleri

²⁷ Etimolojik kökeni Pax Romana’ya dayanan Pax Americana, terimi Latince “Amerikan Barışı” anlamına gelmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD’nin askeri ve ekonomik egemenliğini ifade etmektedir. Siyasal ve askeri açıdan Truman Doktrini ve NATO ile ekonomik olarak da Marshall yardımlarıyla desteklenen Pax Americana, yeni uluslararası finans kuruluşlarının (IMF, Dünya Bankası) ve devletlerarası anlaşmaların yaptırımı, gözetimi ve teşviki altında dünya ekonomisinin değişen dinamiklerine ulusal ekonomi politikalarına tabi ve uyumlu kılmaya dönük olarak farklı devlet formlarının bir araya geldiği kapitalist bir ittifaktır. **Selime, Güzelsarı, Küresel Kapitalizm ve Devletin Dönüşümü: Türkiye’de Mali İdarede Yeniden Yapılanma**, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2008, s. 50–51.)

²⁸ **Demirer**, “11 Eylül İle Gelen(ler)”, iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, s. 43–44.

üstlenmekte ve ABD bankalarının zarar etmesini engellemekte, başka ülkelerden kriz nedeniyle kaçan sermaye ise ABD ekonomisinin gücüne güç katmaktadır. ABD de bu durumu başka ülkelerin piyasalarını sermaye ve mali hareketlere açabilmekte ve bunu IMF'ye üye olabilmenin koşulu haline getirmektedir. DTÖ ile birlikte de diğer ülkelere neoliberal uygulamalar olarak dayatabilmektedir. Ayrıca Tayvan ve Singapur sermaye piyasaları spekülative hareketlere açık hale gelmeye zorlandılar. ABD piyasalarına serbest girişlerinin engelleneceği tehdidiyle DTÖ anlaşmasını imzalamak zorunda bırakıldılar. Oysa bu ülkeler daha önce piyasalarını spekülative hareketlere kapatarak devalüasyondan koruyabilmişlerdi. ABD fakir ülkelere dış yardım için, iç pazarlara serbest giriş şartı getirmeyi “Milenyum Yardım Programı” ile organize etmektedir.²⁹

ABD'nin ekonomi politikaları dünya piyasalarını etkilerken bunu bilindik şekilde değil çeşitli kurumlarıyla yapmaktadır. Ulus devlet anlayışı bazı liberal ve Marksist düşünürlerin iddia ettiği gibi küreselleşme ile birlikte zayıflamış değil, onun siyasal boyutunu oluşturmaktadır. Yine de bir zayıflamadan bahsedilecek olursa bu; ABD'nin diğer ulus devletleri, kendine bağımlı kılması ve rıza, ortaklık veya ekonomik tehdit ve şiddet içeren bir güç kullanımıyla gerçekleştirmeye çalışmasından bahsedilebilir.³⁰ Harvey'e göre de; Egemen kapitalist çıkarların yararına işleyen mübadele eşitsizliklerini korumak için kurumsal düzenlemeleri yönetecek ve sermaye birikimini biçimlendirecek en uygun siyasal varlık devlettir. DTÖ'nün serbest ticaret kuralları koyduğunda, aslında bunların zengin ülkelerin fakir ülkeler karşısındaki avantajlı konumunu korumaya yönelik adaletsiz ticaret kuralları olduğunu söylemektedir.³¹ Ulus-devlet, kapitalizmin ana mantığını oluşturan unsurlardan bir tanesi olarak varlığını devam ettirmektedir. Habermas küreselleşmenin, ulus-devletin denetim yeteneği ve gücünü kaybetmesine yol açtığını, karar mekanizmasında bir meşruiyet eksikliğini ve devletin varlık temelini oluşturan yönetsel hizmetlerin sunulmasında yetersizlikler ortaya çıktığını ileri sürse

²⁹ David Harvey, *Yeni Emperyalizm*, çev. Hür Güldü, İstanbul: Everest Yayınları, s. 107–109.

³⁰ Örsan Öcal Akbulut, *Küreselleşme Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi*, Ankara: TODAİ Yayınları, s. 333.

³¹ Harvey, *Yeni Emperyalizm*, s. 111.

de bu sadece çevre ülkeler için geçerli olabilecek bir durumdur.³² Ulus-devletin gücünde ve denetim yeteneğinde bir zayıflamadan bahsedilecekse bağımlı ülkelerin IMF ve Dünya Bankasının yardım programlarından yararlanmalarından dolayı olduğudur. Bu aynı zamanda ülkelerdeki refah devletinin gereği olan sosyal yardımlar mevcutsa, onun da ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Bu anlamda çıkarlarına uygun olduğu için daha önce açık kapı siyaseti güden ABD'nin Bush yönetimi ile birlikte bir yandan self-determinasyon özgürlükleri diğer yandan da serbest piyasa ve eşitsiz ticaret dayatması arasındaki tutarsızlığa rağmen özgürlüğü serbest ticaret ile özdeşleştirmeye başlamıştır. Bu evrensel refah adına kurumsal düzenlemeleri ve koşulları diğerlerine zorla kabul ettirme anlamına gelmektedir. Başkan Bush savaşa girerken “baskı, huzursuzluk ve yoksulluğun yerini demokrasi, kalkınma, serbest pazar ve serbest ticaretin alacağı bir barış istiyoruz” derken serbest pazar ve serbest ticaretin yoksulluğu yok etmenin kendilerince formülünü ortaya koyuyor ve diğer devletlerin bunu isteyip istemediğini sormuyordu.³³ ABD IMF gibi kurumları aracılığı ve Wall Street- Hazine aracılığı ile mali güç gösterisinde bulunabilmekte ve küresel kapitalizmin dinamiklerini etkilemektedir.³⁴

Küresel ekonomiyi ulus ötesi şirketler kontrol ediyor olsalar da, hala kendi ülkelerine bağımlı bulunmaktadırlar. Fortune'un listesindeki 100 ulus ötesi şirket incelendiğinde, bunların hepsinin üzerinde kuruldukları devletlerin özel müdahalelerinden yararlandıkları görülmektedir. Bu 100 şirketin yirmisi, tamamen çökmekten devlet müdahaleleri sayesinde kurtulmuştur. Bu şirketler kendi ulus devletinin hükümetine ve halktan alınan yardımlara çok ihtiyaç duyuyor demektir. En fazla çokuluslu şirketin bulunduğu ABD'de şirketlerin tamamı Pentagon ve diğer kaynaklar yoluyla elde edilen desteklere bağımlıdır. Eğer vergiler ve kamu finansmanı olmasa idi ABD bu şirketlere sahip olamayacaktı. Şirketler bunalıma girince bunun yükünü ülkedeki vergi mükellefleri çekmektedir.³⁵ Selime Güzelsarı; Sermayenin ulus devleti sınırlandırdığını ve onu aştığını ileri süren savlar,

³² **Jurgen Habermas**, *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti (Siyasi Denemeler)*, s. 27, akt. **Akbulut**, *Küreselleşme Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi*, s. 348–349.

³³ **Harvey**, *Yeni Emperyalizm*, s. 111.

³⁴ **Harvey**, *Yeni Emperyalizm*, s. 112.

³⁵ **Noam Chomsky**, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye, Heinz Dieterich'in Söyleşisiyle*, çev. M. Erdem Sakınç, Ankara: Ütopya Yayıncılık, 2001, s. 111.

küreselleşmeyle birlikte ulus devletin ortadan kalkmadığı bizzat bu sürecin onlar tarafından yürütüldüğü gerçeğinin göz ardı edilmemesi gerektiğini söylemektedir. Zaten küreselleşme, ulus-devletlerin ve kapitalist sınıf politikalarının bir ürünüdür. Devlet müdahalelerinin biçimi değişiyor olsa da bu devletin rolünün azaldığı anlamına gelmemektedir demektir. Küresel düzeyde DTÖ anlaşmaları, bölgesel düzeyde de NAFTA'nın buna örnek verilebileceğini ifade etmektedir.³⁶ Buna ilave olarak; *“Küresel sistemde ekonomi-politik bir dönüşüm süreciyle karşı karşıya kalan ve sermayenin çıkarları doğrultusunda yeni işlevler üstlenen devletler, hali hazırda dünya sisteminde söz sahibi olmaya devam etmektedirler. Kamunun ekonomiye müdahalesi, çevre düzenlemeleri, özel girişimin; riskli olduğu için yapmadığı çeşitli yatırımlar ve uluslar arası ticari/ politik sorunlar gibi konularda, kamuya ya da genel adıyla devlete duyulan gereksinim her geçen gün artmaktadır.”*³⁷

ABD 21. yüzyıla en güçlü ulus devlet olarak girmiştir. 11 Eylül öncesi, hegemonyasını yaygınlaştırmaktan ziyade, liberal ekonomi, demokrasi, insan hakları ve özgürlükler gibi değerlerin olduğu “Yeni Dünya Düzeni”nin sözcülüğünü yapmaktaydı. Uluslararası sorunlarda BM ve uluslararası konsensüse önem veriyor, tüm devletlerin onaylarını ve katılımlarını önemsiyordu. En güçlü devlet olma konumunu yaygınlaştırmak ve yeni ulusal çıkarları doğrultusunda dünyaya şekil verme isteğini ise kısmen dizginliyordu. Uluslararası politikada çatışmadan ziyade uzlaşmacı ve ılımlı siyaset gütmekteydi.

Ancak bu 11 Eylül'den sonra değişmiştir. ‘Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi’ mutlak bir hegemonya öngörmekte, ABD'nin lideri olduğu ‘tek kutuplu’ bir dünya hedeflemektedir. ABD'deki mevcut yönetimin ‘Küresel Amerikan İmparatorluğu’ hedefine tamamen konsantre olduğu görülmektedir. Dünya çapında bir küresel imparatorluk oluşturma hedefi için Amerika Birleşik Devletleri'nin uzun vadeli

³⁶ **Güzelsarı**, *Küresel Kapitalizm ve Devletin Dönüşümü: Türkiye’de Mali İdarede Yeniden Yapılanma*, s. 25–26.

³⁷ **Mehmet Dikkaya, Deniz Özyakışır**, *Küreselleşmenin Ekonomi-Politiği*, Ankara: Gazi Kitabevi, 2008, s. 179.

kalıcı çalışmalar yaptığı da bilinmektedir.³⁸ Clinton döneminin çok taraflılık ve nispi idealizm politikası ulusal çıkara yönelik olarak değişmiştir. Çıkarlar ve değerler, sınıflandırılmış insan hakları ve demokrasinin diğer çıkarların yanında önemli olmadığı kararı alınmıştır. Füsün Türkmen bunları şu şekilde açıklamaktadır; “Amerikan silahlı gücünün caydırıcılığı garantilenmeli, bu başarılmazsa da ulusal çıkarlar uğruna savaşa girecek kapasitede tutulmalıdır. Ekonomik alanda büyüme ve siyasi alanda da dışa açılmayı serbest ticaret ve istikrarlı bir uluslararası para sistemi vasıtasıyla yaymak ve bundan ABD ile aynı değerleri paylaşanları faydalandırılacak düzenlemeler yapılacaktır. “Haydut devletler” ile terörizm ve kitle imha silahlarının yarattığı tehditlere etkin biçimde karşı durulmalıdır. ABD’nin enerjisini Çin, Rusya gibi uluslararası ilişkilerde etkin rol oynayacak diğer büyük güçlerle olan ilişkilerde yoğunlaştıracaktır”.³⁹ Bu hedef doğrultusunda Afganistan ve Irak işgal edilmiş, İran, Suriye, Kuzey Kore, Küba terörist devletler kategorisine sokulmuş, yükselen Çin ekonomisi engellenmeye çalışılmış, Rusya kontrol altında tutulmak için bağımsız devletler topluluğu ülkelerinden Gürcistan gibi ülkelerle işbirliği yapılarak çevreleme politikası güdülmüştür. ABD’nin saldırgan, hukuk tanımaz ve baskıcı politikaları tüm dünyayı tedirgin etmekte, küresel hegemonya hedefi de dünya barışına zarar vermektedir.

Şimdi IMF, Dünya Bankası, G-7, DTÖ gibi kurumlarla Amerikan emperyalizmi dünya ekonomisinde “istikrarı” sağlarken ve ABD ekonomik çıkarlarını dünyaya yayarken, teröre karşı topyekün savaş stratejisiyle de dünyanın güvenliği tesis edilmeye çalışılmaktadır. Bunu da NATO yapmaktadır. Artık dünya başka bir yerdir. Kimse güvende değildir. Dünyanın güvenliği terörist devletlerin dize getirilmesiyle oluşacaktır. ABD gerekirse bunu tek başına yapacaktır. Olayın ardından 20 Eylül günü Başkan Bush’un yaptığı konuşmada; “Amerika’nın düşmanlarının özgürlüğün düşmanları olduğunu, bu saldırıyı düzenleyen insanların nefretinin nedenlerinin ABD’nin özgürlüklerinden, din özgürlüğünden, konuşma özgürlüğünden, seçme, toplantı yapma ve farklı görüşlerde olabilme özgürlüğünden

³⁸ **Abdullah Özkan**, “Amerika Nereye?”, <http://www.tumgazeteler.com/?a=1125425>, Erişim Tarihi: 20.12.2009.

³⁹ **Füsün Türkmen**, “ABD’nin Dış Politikası: Devamlılık ve Değişim”, *Doğu- Batı Dergisi*, sayı: 32, Mayıs, Haziran, Temmuz 2005, s. 162.

nefret etmeleri olduğunu ifade etmiştir.”

Arundhati’ye göre; İnsanların iki şeye inanmaları istenmektedir. İddialarını ispatlayacak somut kanıtları olmasa bile, ABD hükümeti kime düşman diyorsa onu düşman görmeleri, ikincisi ise düşmanın amacının, ABD hükümeti ne diyorsa, o olduğunu kabul etmeleridir. Çünkü stratejik, askeri ve ekonomik nedenlerle, ABD hükümetinin halkını, özgürlüklerinin, demokrasilerinin ve Amerikan tarzı yaşamlarının saldırıya uğramış olduğuna inandırması gerekmektedir. Ülkede acı, öfke ve hırs hüküm sürerken bu düşünciyi kolaylıkla işleyebileceğini bilmektedirler. Her ne kadar Başkan Bush Amerikan halkının özgürlüklerine ve demokrasilerine vurgu yapsa da, demokrasi ile temsili demokrasi arasında gidip gelen demokrasileri sadece gücü bu günde olduğu gibi egemen yığınlardan uzaklaştırıp sadece elit iktidarın elinde bırakmaya yaramıştır. Zaten ülke içindeki asıl sorunda bu iktidarın nasıl korunacağı şeklindedir. Bununla birlikte sürekli vurgu yapılan demokrasileri de toplumsal anlamından yoksun biçimsel bir demokrasi olmanın ötesinde değildir.⁴⁰

Devletin kuruluşundan bu yana yönetim anlayışları hep bu şekilde olmuştur. Zaten ABD’nin bu savı doğru olsaydı; askeri ve ekonomik üstünlüğünün simgeleri olan yerlere değil de Özgürlük Anıtı’na saldırılması gerekirdi. Saldırının asıl amacı Amerikan özgürlüğü ve demokrasisi değil, “askeri ve ekonomik terörizmi, isyanı, askeri diktatörlüğü, dinsel tutuculuğu ve akıldışı soykırımı (Amerika dışında) benimseyip desteklemesidir.”⁴¹ Yeni muhafazakârların dışişlerine ilişkin görüşleri The Project for the New American Century (Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi) adlı kitapta yayımlanmış ve 1997 yılında yürürlüğe konulmuştur. Proje birkaç temel öneriden oluşmaktadır. “Amerikan önderliği hem Amerika hem de tüm dünya için iyidir; bu önderlik, askeri güç, diplomatik enerji ve ahlaki ilkelere bağlılık gerektirir ve bugün dünya liderliğine oynayan çok az siyasetçi vardır. Bu değerler bilinen Amerikan değerleri olmasına rağmen dünyaya, özgürlük, demokrasi, özel mülkiyete, bireysel haklara ve hukuka saygı gibi terimlerle evrensel davranış kuralları olarak

⁴⁰ Akbulut, *Küreselleşme Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi*, s. 318.

⁴¹ Roy, “Sonsuz Adaletin Matematiği”, iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, s. 69.

sunuldu. Proje aynı zamanda Amerika'nın uluslararası olaylara güçlü ve ilkeli bir şekilde müdahale etmesi siyasetine destek sağlamak amacını da gütmektedir.”⁴²

Amerika barışı, özgürlükleri ve insan haklarını, serbest ticareti ve mülkiyet haklarını savunduğunu, dünyanın daha güvenli bir yer olması için uğraştığını, terörizmi ve terörizme destek verenleri oradan kaldıracığını iddia etse de artık bu söylemleri dünya kamuoyunda pek ciddiye alınmamakta ve şüphe ile karşılanmaktadır.

A. 11 EYLÜL ÖNCESİ AMERİKAN HEGEMONİK SÖYLEMİ: SAVUNMACI REALİZM

11 Eylül öncesi Amerikan Hegemonik Söylemi anlatılırken klasik realizm ya da diğer bir ifadeyle siyasal realizmden bahsetmek gerekmektedir. “Uluslararası politika alanında özellikle 1940’dan 1970’lere kadarki çalışmaların ağırlık noktasını oluşturan klasik realist yaklaşımda güç kavramı ve bu bağlamda ulusal güç ve insan unsuru merkezi bir öneme sahip olmuştur. Siyasal gerçekçilik adı verilen realist paradigmada gerek uluslararası çatışmaların sonucunun belirlenmesinde gerekse diğer devletlerin davranışlarını etkileme konusunda devletlerin sahip oldukları kapasiteler büyük bir önem taşımaktadır. II. Dünya Savaşı sonrasındaki realizm bir anlamda iki savaş arası dönemdeki düzenlemelerin başarısızlığına bir tepki olarak ortaya çıkmış ve moda bir yaklaşım haline gelmiştir. 1940’lı, 1950’li ve 1960’lı yıllara Carr ve Morgenthau’nun çalışmaları damgasını vurmuştur. Bunların dışında Nicholas Spykman, Reinhard Niebuhr, Arnold Wolfers, Walter Lippmann, Jhon Herz, Hedley Bull, Raymond Aron ve Martin Wight bu dönemdeki çalışmalarıyla realizme önemli katkılarda bulunmuş isimler arasında yer almışlardır.”⁴³

Arı; “Realistlerin devleti uluslararası ilişkilerin temel aktörü olarak kabul

⁴² Harvey, *Yeni Emperyalizm*, s. 159.

⁴³ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2002, s. 163.

edip, uluslararası ilişkiler ve uluslararası politikayı devletlerarasındaki mücadele süreci olarak gördüklerini ve konular arasında hiyerarşi gözeterek askeri ve güvenlik konularına öncelik verip, uluslararası istikrarın sağlanması ve anlaşmazlıkların çözülmesinin gücün kullanımıyla ilişkilendirdiklerini ifade etmektedir. Realistlerin insanın kötü, günahkâr, çıkarıcı, saldırgan ve ilişkilerinde gücü ön plana alan olumsuz bir doğaya sahip olduğunu düşündüklerini söylemektedir. Morgenthau ve Niebuhr’a dayanan klasik realizme göre ise; bireylerin ilişkilerinde gücü ön plana alıp, güç ile çıkara dayalı bir ilişkiyi benimseyen devletlerin de dış politikada güç ve çıkar peşinde olduklarını söylemektedir. Bu nedenle, sürekli kapasitesini artırma güdüsüyle hareket eden devletlerin, olanakları ölçüsünde diğerlerini egemenliği altına almaya çalıştığını, dolayısıyla böyle bir yapıda savaş ve çatışma olağan hale gelmektedir demektir.⁴⁴

Morgenthau; “Siyasal realizmin altı ilkesi olduğunu, ilki politikanın da, insan doğasında bulunan objektif yasalarca yönetildiğine inanıldığını, ikinci olarak, siyasal gerçekçiliğin hareket noktasının güç olarak tanımlanan çıkar kavramının oluşturduğunu, üçüncü olarak, çıkar kavramının politikanın aslını oluşturduğunu, zamana ve mekana bağlı olmadığını, dördüncüsünün evrensel moral prensiplerin devletlerin dış politikadaki eylemlerine aynen uygulanmasının mümkün olmadığını, beşincisinin siyasal gerçekçiliğin bir devletin siyasal eylemlerini, yani ahlaki hareket edip etmediğini evrensel ahlaki prensiplerle ölçmeye kalkmayacağını ancak, politikalarının ahlaki, evrensel ilkelere uygun olduğunu ileri sürme eğilimi içinde olduklarını, altıncı olarak, siyasal eylemlerin siyasal kriterlerle değerlendirilmesi gerektiği, olayların gerçekçiler tarafından güç ve çıkar eksenli değerlendirildiğini ifade etmiştir.”⁴⁵ Şimdi bu bilgiler ışığında realizmin argümanlarıyla ABD Savunmacı Realizmin argümanlarıyla ABD dış politikası incelenecektir.

Amerika’nın dış politikasındaki ilke ve önceliklerini tarihi ve coğrafi konumu belirlemiştir. Anglikan kilisesinin baskısından kaçarak dinsel inançlarını

⁴⁴ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, s.164.

⁴⁵ Hans J. Morgenthau (1970), *Uluslararası Politika*, çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay, Ankara: Sevinç Matbaası, 1967, s. 2-14.

özgürce yaşamak isteyen ve 16. yüzyılda bu kıtaya göç eden Püritenler ilk hedef olarak dünyaya örnek oluşturabilecek bir toplum yaratma düşüncesini benimsemişler ve ahlaki değerlere dayalı siyasi kültürün doğmasına öncülük etmişlerdir. Bu amaçla İngiliz sömürgeciliğine baş kaldırmışlar özgürlük, demokrasi ve bağımsızlık gibi kavramları yeryüzünde geliştirilmesi misyonunun Tanrı tarafından bahşedildiğine inanmışlar ve günümüze kadar bu inancı sürdürmüşlerdir.⁴⁶ Yine ilk ABD başkanı George Washington'un 1776 tarihli ünlü vedasında izolasyonist anlayışlarının göstergesi niteliğindedir: "Yabancı milletlerle olan ilişkilerimizde bizim için temel kural, onlarla ticari ilişkilerimizi mümkün olduğu kadar geliştirmek fakat siyasi ilişkilerimizi asgari seviyede tutmaktır. Bizim gerçek politikamız, dış dünyanın neresiyle olursa olsun, kalıcı ittifaklardan kaçınmak olmalıdır."⁴⁷ Birinci Dünya Savaşında da bu politikalarını sürdürmüş, İkinci dünya savaşından başat güç olarak çıkmıştır. Tek rakibi olan Sovyetler Birliği savaşta nüfusunun büyük bölümünü kaybetmiş, askeri ve endüstriyel kapasite bakımından ABD'ye kıyasla daha zayıf duruma düşmüştür. Böylece ABD dünya hegemonu olmuştur. İkinci dünya savaşında ABD ekonomik büyüme ve istikrara önem vermiş, yayılmacı bir siyaset gütmekten ülke içindeki demokrasiye ağırlık vermişlerdir. Dış politikada daha dikkatli ve statükocu bir yaklaşım benimsemişlerdir.

Amerikan geleneği ile birlikte dış politikasının idealizm ile realizm arasında gel-git yaşadığını ifade eden Fusun Türkmen bunun ülkenin kuruluş döneminden kaynaklandığını söylemiştir. Ayrıca, Thomas Jefferson ve Alexander Hamilton gibi 18. yüzyıl Amerikan düşünür ve siyasetçileri arasında patlak veren tartışmanın günümüze kadar devam ettiğini Jefferson'un dış politikada güç ve iktidar kavramları yerine mantık, hukuk ve ahlakın hakim olması yönündeki görüşünün Demokratlar tarafından, Hamilton'un ulusal çıkar politikasının da Cumhuriyetçiler tarafından temsil edildiğini ifade etmiştir. Bu iki görüşün paradoksal bir biçimde Monroe doktrininde bağdaştırıldığını Amerika'nın uygarlığı yaymayı hedeflediği ve kendi nüfuz bölgesi olarak gördüğü batı yarımküreye Avrupalıların müdahalesini

⁴⁶ **Fusun Türkmen**, "ABD'nin Dış Politikası: Devamlılık ve Değişim", *Doğu- Batı Dergisi*, sayı: 32, Mayıs, Haziran, Temmuz 2005, s. 158.

⁴⁷ **Türkmen**, "ABD'nin Dış Politikası: Devamlılık ve Değişim", s. 158.

yasaklayanın da bu doktrin olduğunu belirtmiştir.⁴⁸

Bu dönemde ülke içinde de iki ana siyaset belirlenmiş ve bunlar daha sonra kalıcı hale gelmiştir. Bir ABD'deki düzen sabit kalmalıydı. Zenginlik ve güç dağılımı aynı şekilde durmalı, seçkin ve kapitalist sınıfın çıkarları aynı şekilde devam ettirilmeliydi. İki, ülke içi sermaye birikiminin ve tüketimin sürekli artması için gereken yapılmalıydı. Bu dönemde; “Amerikan strateji anlayışı çatışmanın geçiciliği fikrinden hareket etmiştir. ABD, İkinci Dünya Savaşı ertesine kadar, kendisini doğrudan tehlikeye maruz gördüğü zaman dünya siyasetine etkili olarak girmiş; tehlike ortadan kalkınca yeniden kendi kabuğuna çekilmiştir. Başka bir deyişle, dış politika ve strateji, tehlikeli durumu düzeltmek ve tehdit unsurunu bir an önce ortadan kaldırmak amacıyla sınırlandırılmıştır. Bu gelenek, Amerika'nın dünya sahnesindeki davranışlarına hem “idealist”, hem “pragmatik”, hem de güç politikalarına öncelik tanıyan bir özellik vermiştir. Sorunlar ortaya çıktıkça ayrı ayrı birbirinden kopuk ele alınmıştır. Amerikan geleneğine göre savaş, saldırganı püskürtmek, cezalandırmak ve bir daha saldırganlık yapmayacak şekilde gücü kırmak ve onu değiştirmek amacı güden bir hareketten ibarettir.”⁴⁹

Soğuk Savaş öncesinde izolasyonist bir politika izleyen ABD, soğuk savaş sürecini komünist tehdide karşı tüm dünyayı koruyacak ve güçlendirecek askeri ve siyasi güç oluşturdu. Özel mülkiyet sahipleri bu anlamda ABD'den oldukça faydalandılar. Özel mülkiyet hakları evrensel değer haline geldi. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi'nde ilan edildi. ABD bir yandan Sovyetler Birliği'ne karşı çevreleme politikası uygularken diğer yandan da gayri resmi imparatorluğunun sınırlarını (özellikle Asya'da) oluşturdu. Evrensel çıkarlar adına hareket ettiğini göstermek ve uydu devletlerini hizada tutabilmek için mülkiyet sahiplerine yeterli derecede yardım etti. Bunlarda ABD'nin yardımseverlik imajına katkıda bulundular. Önemli jeopolitik bölgelerde kapitalist ilkelere dayalı güçlü ekonomik güce sahip ülkeler oluşturmak için Avrupa'ya Marshall yardımları, Sovyetler Birliği ile ilişkili

⁴⁸ **Türkmen**, “ABD'nin Dış Politikası: Devamlılık ve Değişim”, s. 158.

⁴⁹ **Ali L. Karaosmanoğlu**, “Hiroşima'ya Giden Yol”, *Doğu-Batı Dergisi*, sayı: 32, Mayıs, Haziran, Temmuz 2005, s. 148.

olan Japonya, Tayvan, Güney Kore ve diğer hassas cephe ülkelere ekonomik ve siyasi destek vermek gibi faaliyetlerde bulunmuştur.⁵⁰ Soğuk Savaş boyunca dünyanın jandarmalığını üstlenen Amerika daha içe yönelik ekonomi-politikalar uyguluyor, küresel adaletsizlik ve eşitsizlik sorunlarına duyarlı, dünya meseleleri üzerinde daha olumlu ve yapıcı siyaset güdüyordu. Sorunlara BM çerçevesinde ve İnsan Hakları, demokratik değerler üzerinden çözüm bulmaya çalışıyordu. Dünya üzerindeki gelir, daha eşit ve adil dağıtılmaktaydı. Diğer devletlerin de kalkınması önemseniyordu. Bu aynı zamanda gelişmekte olan ülkeleri Komünizmden korumanın da bir yöntemi idi. Savaş konusunda tercihler çoğaltılıyor, sınırlı savaş, kontrollü tırmanma ve esnek karşılık gibi yöntemler kullanılıyordu.⁵¹ Kapitalistlerarası bir savaşı önlemek Sovyetler Birliği'nin ve sonra da Çin'in nüfuzunu engellemek için Birleşmiş Milletler ve NATO'yu kullanarak askeri anlamda güvenlik düzenlemelerinin liderliğini yapmıştır. ABD bu dönemde savaştan ziyade uzlaşma, barış ve uyum içerisinde BM gibi uluslararası örgütleri kullanarak çözüm uygulamış ve statükocu bir siyaseti tercih etmiştir. Uluslararası çatışmaların savaşı çözülmesi için çaba harcamıştır. Ekonomide de siyaset gibi uluslararası kuralların işlemesine özen göstermiştir. Dünya finansal sistemini istikrara kavuşturmaya yönelik Bretton Woods anlaşması aracılığı ile bağımsız devletler içindeki ve birbirleri arasındaki ticaret ve ekonomik kalkınma için uluslararası kurallar oluşturmuştur. Gelişmiş kapitalist ülkeler arasındaki ekonomik büyümeyi artırmak ve komünist olmayan ülkelere ekonomik kalkınma götürmek için Dünya Bankası ve IMF, Uluslararası Ödemeler Bankası gibi kuruluşlar ve GATT ve OECD gibi uluslararası örgütler kurmuştur. Bu kurumların temel işlevi, kapitalizmin işleyiş dinamiklerini ayakta tutmanın yanında, gelişmiş kapitalist merkezlerin çıkarlarını koruma yönünde şekillenmişlerdir.⁵² Bu alanda ABD sadece başat değil aynı zamanda hegemondu.⁵³

ABD başatlığı ve hegemonyasında geçen 1945–1970 arasındaki dönemde kapitalist ülkelere güçlü ekonomik büyüme görüldü. Birbirleri arasındaki savaş

⁵⁰ Harvey, *Yeni Emperyalizm*, s. 46.

⁵¹ Karaosmanoğlu, "Hiroşima'ya Giden Yol", s. 155.

⁵² İzzettin Önder, *Kapitalist İlişkiler Bağlamında ve Türkiye'de Devletin Yeri ve İşlevi, İktisat Üzerine Yazılar-1 Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar*, der. A. H. Köse: F. Şenses: E.Yeldan Korkut Boratav'a Armağan, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 261.

⁵³ Harvey, *Yeni Emperyalizm*, s. 47.

engellendikten sonra Kapitalizmin nimetlerinden ABD'nin liderliğinde faydalanmak için anlaşmaya vardılar. Dekolonizasyon ve “kalkınmacılık” söylemi ile sermaye birikimi coğrafi açıdan yayılmaya başlamıştı. Üretimin genişlemesi Komünist olmayan tüm ülkelerde kendini hissettiriyordu. Ülke içinde emek-sermaye uzlaşması tüketimin tüm alt sınıflara kadar yayılmasına neden oluyordu. 1930'lara damgasını vuran sorunların bu şekilde çözümleneceği ve komünist tehdide karşı koruma sağlanacağı düşünülüyordu. 1960'ların sonuna kadar sermaye birikimi sorunu bu yöntemlerle denetlenmiş oluyordu. Ancak bu dönemin de kendi içinde çelişkileri vardı. Irkçılık ABD'de önemli bir sorundu ve ırkçılığın terk edilmesi ile çeşitli zorluklar yaşandı. İnsan hakları evrensel beyannamesi ile ABD'deki uygulamalar çelişiyordu. ABD'nin uyguladığı açık pazar ekonomisi ülkeyi uluslararası rekabete açık hale getirmiş, OECD ülkelerinde sermaye hareketleri toplanmış, özellikle Batı Almanya ve Japonya üretimlerini ABD'nin başatlığına meydan okuyacak düzeyde arttırmaya başlamışlardır. ABD aşırı sermaye birikim sorununu 1960'ların sonundan itibaren çözemez hale gelecek bu da ekonomik rekabetin sertleşmesine neden olacaktır.⁵⁴ Soğuk Savaş döneminde Jefforson'cu yaklaşımın yerini Hamilton'cu yaklaşım almıştır. Sovyetler Birliğinin artan gücünün ABD'de ifade özgürlüğünün budanmasına, komünist ve sosyalist görülen her şeye sert bir biçimde muhalefet eden McChartizm olarak ortaya çıktı. Sendikalar artan üretimin sağladığı verimlilik karşısında ücretlerin iyileşmesine karşılık olarak bu anlayışa destek verdiler. ABD nerede olursa olsun mülkiyet sahipleri sınıfına ya da siyasi seçkinlere ekonomik ve askeri koruma sağladı. Onlar da ABD'nin Sovyetler Birliği'ni çevrelemesine ve ABD yanlısı siyasetlere destek oldular. Bu yöntem Sovyetler Birliği'ni desteklemeyen tüm ülkeler için geçerli oldu. Ancak Sovyetler Birliği'ni zayıflatacak her fırsat değerlendirilmeye çalışıldı. Sovyetler Birliği'ni Afganistan'da sıkıntıya düşürmek için mücahitler ve İslami köktendincilik desteklendi.⁵⁵

İki süper gücün rekabetinde geçen uzun yıllar boyunca Amerika ekonomisi de eski gücünü koruyamaz olmuş, ekonomide AB, Japonya ve daha sonra da Çin yükselmeye ve ABD'ye üstü kapalı da olsa meydan okumaya başlamışlardır.

⁵⁴ Harvey, *Yeni Emperyalizm*, s. 48–50.

⁵⁵ Harvey, *Yeni Emperyalizm*, s. 45.

Amerikan hegemonyası gücünü yitirmeye başlamıştır. Yeni manevra alanları ile bu durumun önüne geçilmelidir. Önce ekonomide neoliberal politikalara ağırlık verilerek çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Diğer devletlerin kalkınmasından ziyade Amerikan çıkarlarına hizmet edecek ekonomi politikaları uygulanmıştır. Küreselleşmenin önde gelen savunucularından Financial Times yazarı Martin Wolf: “Başarılı ülkelerin ortak yönü piyasa ekonomisine doğru meyletmeleri, özel mülkiyet haklarının, serbest girişimin ve rekabetin devlet mülkiyetinin, planlamanın ve korumacılığın yerini almasıdır. Onlar ekonomik liberalleşme ve uluslararası entegrasyon yolunu seçtiler. Meselenin özü budur. Gerisi yorumdur demektedir.”⁵⁶ Bu politikaların temel argümanları arasında olan özelleştirmelerle birlikte devletin elindeki varlıklar piyasaya sürülmüş, yeni karlı alanların açılmasıyla aşırı birikim sorunu çözülmüştür.

1970’lerde aşırı birikim sorunun iyice artması ile birlikte neoliberal politikalar döneminin sorunlarını çözmek için yeni arayışlar içinde olan Margaret Thatcher, refah devleti anlayışını bırakarak arz yanlı sermaye birikimi devlet politikası olarak benimsemeye başladı. Reagan’ın da aynı anlayışı benimsemesiyle IMF ve Dünya Bankası tüm siyasi çerçevelerini değiştirerek birkaç yıl içinde Anglo-Amerikan dünyasında ve hemen ardından Avrupa’nın ve dünyanın birçok ülkesinde benimsenmeye başlandı. Neoliberalizmin temel dayanağı: 1) gelir dağılımı, 2) toplam istihdamın belirlenmesi üzerine teorilerdir. Gelir dağılımına ilişkin olarak neoliberalizm, üretim faktörleri olan emek ve sermayenin piyasadaki değerlerine göre gelir elde etmelerini söyler. Bu da arz ve talep sürecinde o faktörün göreceli kıtlığına (arz) ve üretkenliğine (talebi etkileyerek) bağlı olarak başarılıdır. OECD ülkelerinde uygulanan bu politikalar zamanla az gelişmiş ülkelere de dayatılmaya başlandı. Bu ülkelerin üreticileri ve zengin ülkelerin üreticileri aynı koşullarda rekabet eder hale geldiler.

Harvey’e göre; ABD ve Britanya önderliğinde birçok devlet, adım adım

⁵⁶ **Hayri Kozanoğlu**, “Bugünün Kapitalizmi”, iç. *Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri*, der. Ramazan Günlü, Ankara: Dipnot Yayınları, s. 22- 23.

neoliberal politikaları benimsemeye başladı.⁵⁷ Diğer devletler, önde gelen kapitalist güçleri ya gönüllü olarak ya da IMF'nin dayattığı yapısal düzenlemeler yoluyla taklit etmeye çalışmışlar, neoliberal devlette Kamu İktisadi Teşebbüslerini özelleştirerek serbest mal ve sermaye piyasası kurmaya çalışmışlardır. Çalışma disiplini korumak ve iyi bir iş ortamının gelişmesine yardımcı olmak zorunda olan devletler, bunları yapamıyor ise, başarısız veya haydut devlet sınıflandırılmasına dahil edilmeyi göze alıyor demektir. 1970'ten önce belirsiz olan el koyarak birikim, kapitalist mantığın başlıca niteliği olarak tekrar ortaya çıkıyor ve başlıca iki görevi yerine getiriyordu. Bir yandan düşük maliyetli malların piyasaya çıkması sermaye fazlasının tüketilmesi için geniş alanlar yaratırken diğer yandan da sermaye fazlası devalüasyonun maliyetinin korunmasız ve zayıf bölgelerin ve toplumların sırtına yüklenmesinde bir araç görevi gördüğünü ifade etmektedir. Dalgalanma ve sayısız kredi ve likidite krizleri küresel ekonominin kaçınılmaz bir özelliği olduğu sürece de sermaye birikiminin başlıca merkezlerini korumak amacıyla emperyalizm IMF gibi kurumlar aracılığı ile bunları yönetmektedir. Wall Street-Amerikan Hazinesi-IMF kompleksi, Avrupa ve Japon makamlarıyla birlikte bu süreci başarı ile yürüttüğünü ifade etmektedir.⁵⁸

ABD de bu durumu başka ülkelerin piyasalarını sermaye ve mali hareketlere açabilmekte ve bunu IMF'ye üye olabilmenin koşulu haline getirmektedir. DTÖ ile birlikte de diğer ülkelere neoliberal uygulamalar olarak dayatabilmektedir. Neoliberalizm ise; “sermayenin ihtiyaçlarını karşılayan ekonomi politikalarının bütünüdür.”⁵⁹ Sermaye karlılığının sağlanması için her türlü toplumsal, idari ve yasal kısıtlamaların kaldırılması ve aynı zamanda işçi sınıfının çalışma yasaları, sendikalar, sosyal hizmetler, demokratik haklar gibi kazanımların dünya genelinde tasfiyesi edilmesi gerekmektedir. Martin Wolf; “Dünyanın başarısızlık nedeni olarak fazla küreselleşmeyi değil, küreselleşmenin eksikliğini görmektedir. Eğer dünya yoksullarının yaşam standartlarını yükseltmek istiyorlarsa, sosyal demokratların, klasik liberallerin ve demokratik muhafazakârların liberal küresel ekonomiyi

⁵⁷ Harvey, *Yeni Emperyalizm*, s. 151.

⁵⁸ Harvey, *Yeni Emperyalizm*, s. 153–154.

⁵⁹ Güzelsarı, *Küresel Kapitalizm ve Devletin Dönüşümü: Türkiye’de Mali İdarede Yeniden Yapılanma*, s. 33–34.

kapıların içinde eve dışında toplanmaya başlayan düşmanlara karşı korumak ve geliştirmek için birleşmeleri gerektiğini ifade etmektedir.⁶⁰

Bill Clinton'ın ekonomi danışmanları konseyinin başkanı ve kabine üyesi Joseph Stiglitz'ın IMF ve Dünya Bankası ile ilgili ilginç ifadede bulunmuştur. “Uzmanların son derece dikkatli bir ülke araştırmasının ardından mutlaka bir yardım stratejisi belirlenir. Ülkenin maliye bakanının eline ‘yeniden yapılanma anlaşması’ tutuşturulur ve 4 aşamalı bir programın uygulanması talep edilir. Bu aslında kan emicilerin işbaşına geçtiği ölüm fermanıdır demek ve eklemektedir; Ülkelere yardım stratejisinin ilk aşamasının özelleştirme olduğunu bu aşamada devreye siyasilerin girdiğini devletin kurumlarının satışının itirazı yerine Dünya Bankasının isteklerini gönüllü olarak yerine getirdiklerini, yereldeki eleştirileri dindirmeye çalışarak elektrik, su gibi şirketleri özelleştirdiklerini, bu kurumların satış bedelleri üzerinden yüklü komisyonları cebe indirdiklerini, söylemiştir. ABD hükümetinin bu durumu çok iyi bildiğini, Rusya gibi ülkelerde uyguladığını söylemektedir. Bundan sonraki ikinci aşamanın para ve sermayenin serbest dolaşımının sağlanması gerektiğini, sermayenin serbestçe ülke içine girip çıkması sağlandıktan sonra, Brezilya ve Endonezya’da olduğu gibi paranın dövize, gayri menkule yöneldiğini, ardından çıkan ilk sorunda kaçıp gittiğini, böylece ulusal rezervin azaldığını, sonra IMF spekülâtörlerinin bu parayı yurda getirmelerinin sağlanması için hükümetlere faiz oranlarını yükseltmelerini önerdiğini, faizlerin önce %30'lara, ardından %50 ve 80'lere çıktığını, yüksek faizlerin gayrimenkul fiyatlarını aşağı çektiğini, sanayi üretiminin baltalandığını, bu noktadan sonra IMF'nin üçüncü aşamayı uyguladığını ifade ediyor. Pazarın belirleyiciliğine bırakılmış bir fiyat politikasının gıda, su ve gaz fiyatlarının yükselmesine neden olduğunu, bu ekonomik kundakçılığın, kimi mal varlıklarının yok pahasına elden çıkarılmasına neden olduğunu, ülke içinde geniş çaplı ayaklanma ‘IMF ayaklanması’ çıktığını ve bundan sonra sıranın dördüncü aşamada olduğunu ifade etmiştir. Dördüncü aşamada ise; DTÖ'nün ve Dünya Bankası'nın kurallarına göre oluşturulan serbest ticaret anlaşmasının Asya, Latin Amerika ve Afrika pazarlarına girmek isteyen, ancak bu üçüncü dünya ülkelerinin

⁶⁰ Kozanoğlu, “Bugünün Kapitalizmi”, iç: *Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri*, s. 23.

tarım ürünlerine karşı kendi üreticilerini koruma altına alan zengin Batı'nın amacına ulaşmak istediğinde ülkeleri finansal abluka altına almaktan geri kalmayacağını söylemektedir.⁶¹ Bu kuruluşlara uluslararası gibi görünse de ABD'ye herhangi bir yaptırım uygulayamamakta ve buradaki kararlar üzerinde etkili olamamaktadır.

Buna örnek olarak ABD ticaret temsilcisi Robert Zoellick; Brezilya'nın İşçi Partili yeni başkanı Lula'ya, serbest piyasa kurallarına uygun hareket etmemesi halinde Antartika'ya mal satmak zorunda kalacağı uyarısında bulunmasıdır. ABD emperyalizmi bu örgütler aracılığı ile fakir ülkeleri bağımlı hale getirmekte ve uluslararası sermeye karşısında savunmasız bırakmaktadır. IMF'den kredi alan ülkeler ekonomilerini yeniden yapılandırarak ekonomik baskılara açık hale getirilirler. Ancak bu süreç Amerika'da farklı bir çifte standartla ilerlemektedir. Bir yandan serbest piyasa anlayışı savunulurken diğer yandan da devasa boyutta gelirlere sahip şirketler batma tehlikesi yaşayınca onlara kamusal yardım yapılmaktadır. 2008 krizinin derinleşmesi ve küresel ölçekte bir ekonomik durgunluğa girilebileceği endişesinin artması karşısında FED ekonomik büyümenin desteklenmesini hedef olarak belirlemiş ve 2008 Nisan-Eylül döneminde %2 seviyesinde tuttuğu politika faizini Ekim ayında %1 seviyesine kadar çekmiş, 2007 yılının Ağustos ayında %2 seviyesinde olan ABD yıllık enflasyon oranı, izleyen dönemde sürekli artış eğilimi göstererek 2008 yılı Temmuz ayında %5,6'ya kadar yükseltmiştir. 2008 Ekim ayı itibariyle ise, FED'in yaptığı hızlı faiz indirimlerine karşın %3,7'ye gerilemiştir. Finans piyasalarında yaşanan çalkantıyı hafifletmek ve bankalararası kredi piyasasındaki kilitlenmeyi aşmak için 850 milyar dolarlık bir önlem paketini kongreden geçirmiştir. Acil Ekonomik İstikrar Yasası kapsamında 2008 Ekim ayı başlarında hayata geçirilen bu önlem paketi ile ABD Hazinesi'ne finansal kuruluşların bilançolarında yer alan ve oluşan güvensizlik ve belirsizlik ortamında piyasa tarafından fiyatlanamayan likiditesi düşük ipotekli kredileri ve bu kredilere dayalı türev finansal enstrümanları devralma hakkı tanınmıştır. Ayrıca ABD Hazinesi'ne özsermayeleri eriyen kuruluşlara, hisse senedi alımı yoluyla sermaye

⁶¹ **Mehmet Ali Civelek- Temel Demirer**, “Dördüncü Bunalım Dönemi Arefesinde”, iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001, s. 167–168.

enjekte yetkisi tanınmıştır. 2008 Kasım ayında, ABD Hazinesi'nin 250 milyar dolar tutarında imtiyazlı hisse (ancak oy hakkı olmayan) alımı yapacağını duyurması üzerine, 9 banka söz konusu uygulamaya dahil olmak istemiştir. ABD tarafından alınan bir diğer önlem ise mevduatlara garanti getirilmesi olmuştur. ABD Mevduat Sigorta Fonu (FDIC) tarafından, Ekim ayı öncesi 100000 dolar olan mevduat sahibi başına mevduat garantisi, Kasım ayında 250000 dolara yükseltilmiştir.⁶² Söz konusu olan kapitalist piyasanın istikrarı olunca ve kapitalizmin işleyişindeki aksaklıklar olduğunda, ABD bu istikrarı sağlamak için kamu zihniyeti ile davranabilmekte ve bu sektörlere hazine yardımı yapabilmektedir. Serbest piyasacı yaklaşımları ile çelişkili gibi görünse de uluslararası ekonomideki istikrar, uzun vadede Amerika'ya daha fazla kar getirmektedir. Ülkeye akan muslukların varlığı bu şekilde korunabilmektedir. Ekonomideki küresel boyuttaki düzenlemeler bu şekilde yapıp hegemonyanın devamlılığı sağlanırken, dış politikadaki değişim de Clinton yönetiminin sonundan itibaren yapılmaya başlamıştır. Kongre'nin Cumhuriyetçi kanadın eline geçmesi ile birlikte, Senato Dış İlişkiler Komitesi Bakanı Muhafazakâr Cumhuriyetçi Senatör Jesse Helms'in öncülüğünde ulusal çıkar politikası ile nispi idealizm de sona ermiş bulunmaktadır.

ABD'nin bu döneme kadar izlediği Savunmacı Realizm ile yine ülke çıkarları korunmuş, zamanın ve konumunun verdiği güç elde etme olanakları kullanılmış, güç elde etmede çatışma ve savaş yerine uzlaşma, istikrar, sınırlı savaş tercih edilmiştir. Bu anlayışı Ataman şu şekilde sıralamıştır; Soğuk Savaş boyunca ABD'nin çoğunlukla ideolojik bir dış politika izlediğini, komünizmin yayılmaması için caydırıcı politikalar yürüttüğünü, Amerikan hâkimiyetine karşı çıkacak güçleri engellendiğini, çıkarları açısından stratejik önemdeki yerlerde asgari istikrarın sağlanmaya çalışıldığını ifade etmiştir. Savunma ihtiyaçlarının dış politika ile uyumlulaştırıldığını ve kontrol dışına çıkan silahlanma yarışının azaltılması için gerekli önlemlerin alındığını eklemiştir. Nükleer silah ve silahlanma yarışının sınırlandırılması kararı aldıklarını, ekonomik, hukuksal, çevresel ve insan haklarıyla

⁶² Tezer Palacıoğlu, Atilla İmrahor İlyas, Alper Osman Ersan, Muharrem Kocaoğlu, *Ekonomik Rapor: 2008 Yılında Türkiye ve Dünya Ekonomisi*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, s. 23-24.

ilgili dünya çapındaki sorunların ulusal çıkarlarını azamileştirebilecek biçimde çözümlenmesi için uğraştıklarını ifade etmiştir. Amerika'nın bu dönemin en büyük ekonomik gücü olarak beklentilerinin karşılanması üzerine çevrenin korunması, insan hakları ihlallerinin azaltılması ve uluslararası ticaretin serbestleştirilip uluslararası hukukun geliştirilmesi için çok taraflı uluslararası projelere öncülük yaptığını da dile getirmiş bulunmaktadır.⁶³ Sınırsız güç elde etmede içe dönük siyaset uygulanmış, ekonomik olarak da statükocu ve istikrar peşinde koşarken, yayılmacılığın da koşulları aranmıştır.

Bu bölümün sonucu olarak, Birinci ve İkinci dünya Savaşından özellikle de Soğuk Savaş süresince var olan izolasyonist politikalara son verilmiş, bu süreçten dünyanın en büyük gücü olarak çıkmasının ardından, dünyanın dört bir köşesinde hegemonik gücünü arttırmaya yönelik çalışmalarına hız vermiştir. Ancak ülkesinde herhangi bir saldırıya uğramadan, başka ülkeleri yola getirmeye çalışarak bir yandan da ülkesindeki halkın refahını arttırarak yoluna ilerliyordu. Zaten ABD halkı da olan bitenlerle pek fazla ilgilenmiyor, izolasyonist eğilim halk arasında devam ediyordu. Bu süreç 11 Eylül saldırılarına kadar devam etti. Bu olay ABD halkını derin uykusundan uyandırdı. Dünyada olup biteni umursamayan bu toplum neler oluyor? Şoku yaşadı. Bu psikolojiyi çok iyi bilen Bush ve kurmayları istedikleri manipölasyonu yaparak hem kendi toplumlarını hem de dünya kamuoyunu yönlendirmek için çeşitli açıklamalar yaparak saldırgan politikalarını meşrulaştırmak için artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını duyurmuşlardır. Bu olayı da gerekçe göstererek saldırgan dış politikalarını uygulamaya başlamışlardır.

B. 11 EYLÜL SONRASI AMERİKAN HEGEMONİK SÖYLEMİ: SALDIRGAN REALİZM

“Saldırgan Realizmin Trajedisi, Agresif Güç Modellerinin Test Edilmesi”

⁶³ **Muhittin Ataman**, “Değerler ve Çıkarlar: ABD'nin Ortadoğu Politikasını Belirleyen Temel Unsurlar ve İlkeler”, iç. *Ortadoğu Yıllığı 2006*, edit. Kemal İnat-Muhittin Ataman, Ankara: Nobel Yayınları, 2008, s. 400-401.

başlıklı makalesinde Saldırgan Realizm teorisinin öncüsü Brandon Valeriano bu teoriyi şu şekilde açıklamaktadır. Saldırgan realizm, devlet gücünün maksimumlaştırılması teorisidir. Devletler her zaman gücü ararlar böylece uluslararası sistemde ve anarşi koşulları altında idareleri altına aldıkları diğer ülkeler üzerinde hâkimiyet kurup ayakta kalabilirler. Saldırgan realizm teorisinin, devletlerin geçmişte nasıl davrandığı bağlamında hem açıklayıcı hem de devletlerin yabancı politikayı nasıl yönetmesi gerektiği bağlamında reçete (prescriptive) gibi olduğunu savunur. Saldırgan gerçekçiliğin önermelerini deneysel olarak (ampirik) test eden Valeriano saldırgan gerçekçilik teorisinin “büyük güç siyaset trajedisini” kesin olarak açıklayamadığını ifade etmektedir. Araştırmalarının neticesinde Valeriano iki karşıt teorik bakış olduğu (norma dayalı ve sonuca dayalı) sonucuna varmıştır. Bu teorilerin, önemli güçlerin performansını saldırgan gerçeklikten daha iyi tanımladığını savunmaktadır. Eğer teori geçmiş tarihi olayları tam olarak açıklamada başarısız olursa bunun nedeninin gelecek politika faaliyetlerinin rehberliğinin çok az kullanılmasından kaynaklandığını söylemektedir.

Çatışmanın Kavramsal Açıklaması

Mearsheimer saldırgan realizmin savaş ve çatışmanın arkasındaki olayları meydana çıkarmada başarısız olduğunu söylemektedir. “Büyük güçlerin birbirleriyle kavga etmeleri için hiçbir neden yoktur. Çok küçük bir seçim olmakla birlikte onları sadece kendi kurtuluşları ilgilendirir, endişelendirir ama gücün peşine düştüklerinde sistemdeki diğer devletlere hakim olmayı istiyorlar” (2001, p. 3) demektedir.

Büyük Güçlerin Önemi

Önemli güçlerin zayıf güçlerden daha çok tartışmanın içinde olduklarını, bu sonucun şaşırtıcı bir şekilde düşündürdüğünü, önemli güçlerin sistemdeki güçlü devletlerin sayısının az olmasında uzlaştıklarını, örneğin 1992’de zayıf güçlerin sayısının büyük güçlerin sayısından daha fazla olduğunu, 160 zayıf devlete karşı 8

güçlü devletin bulunduğunu söylemektedir. (Sayfa 193. 1. grafik: “Büyük ve zayıf güçlerin yıllara göre tartışmayla ilgileri” bölümü)

Zayıf ve güçlü devletler için düşmanlık seviyesinde bir fark olmadığını savunur. (Sayfa:193, 2. Grafik: Zayıf ve önemli güçlerin yıllara göre düşmanlık seviyeleri bölümü) Bazı yıllarda büyük güçlerin düşmanlık seviyelerinin fazla, bazı yıllarda ise zayıf güçlerin fazla olduğunu ortaya koymaktadırlar.

Değerlendirme

(Mearsheimer’ın Saldırgan Realizmle ilgili 6 hipotezinin değerlendirmesi)

Valeriano, Mearsheimer’ın birinci hipotezinin bir noktada doğru olduğunu söyler: Mearsheimer, büyük güçler arasındaki çatışmanın zayıf güçlerden daha fazla olduğunu savunmaktadır. Bununla birlikte aynı zamanda büyük güç çatışması ile zayıf güç çatışması arasında büyük bir farklılık olmadığını söylemektedir. Bu sonuçların Bremer’in (1992) bulduklarıyla benzer olduğunu, büyük güçlerin savaşa daha çok eğilimli olduğunu söylemektedir. Valeriano, Mearsheimer’ın büyük güçler arasındaki çatışma olasılığının, zayıf güçler arasındaki çatışma olasılığından daha fazla olduğu konusundaki hipotezinin doğru olduğunu söylemektedir. (Sayfa:199 altı çizili yer)

Saldırgan realizm, büyük güçler arasındaki çatışmanın muntazam bir kararda olması gerektiğini önerir. 1. grafik büyük güçlerin zayıf güçlere göre çatışmayla daha çok meşgul olduğunu, 2. Grafikte (figure 2) ise düşmanlık ve çatışma yoğunluğu konusunda zayıf ve büyük güçler arasında farklılık olmadığını (muhtemelen yayılan ilgiler ve yetenek nedeniyle) savunulmaktadır.

Her devletin uluslararası sistemde çatışmayla meşgul olarak ve diğerlerini de çatışmaya katarak senaryolar yaratabileceğini söyler. Sayfa: 200, 3. grafikte ise demokratik olmayan önemli güçlerin demokratik önemli güçlere göre tartışmanın daha çok içinde olduğunu gösterdiğini, saldırgan realizm teorisinin doğru olmadığını,

bütün önemli güçlerin benzer davranmayacağını savunmaktadır. Demokratik devletlerin birbirleriyle kavga etmediklerini (Ray, 1995; Ray, 1998; Bueno de Mesquita, Morow, et al. 1999) ve büyük güçler için, demokratik devletlerin daha az saldırgan gerçekçiler gibi davrandığını söylemektedir. 3. hipotezde ise; büyük güç tartışmalarının zafer kazandıkları sonuçlara göre tanımlanması gerektiğini önerir. Saldırgan gerçekçiliğe göre, büyük güçler güç kazanmak ve diğerleri üzerinde hegemonya kurabilmek için çatışmaların içine girerler ve önemli güçlerin savaşa dayalı faaliyetlerinin amaçlarına uygun zaferi kazandırdığını, çatışmalardan güç kazanmasalardı amaçlarında başarılı olamayacaklarını savunmaktadır.

Ülkeler arasındaki tartışmaların çoğunun çözümsüz kaldığını, saldırgan realizm teorisinin, devletlerin çatışmaları güç kazanmak için kullanıyor önerisinin, büyük güç tartışmalarını tam olarak açıklayamadığını söylemektedir.

Diğer muhalefet teorilerin saldırgan realizm durumlarında büyük güçlerin saldırgan eylemlerinin açıklanmasında daha üstün olabileceğini söylemektedir. Bu durum açıklığa kavuşturulmalıdır demek ve sadece norma dayalı ya da soruna/sonuca dayalı yaklaşımların da bütün uluslararası faaliyetler için kesin açıklamalar sağlamayabileceğini de eklemektedir. Ancak bu teorilerin devletlerin davranışlarına saldırgan realizmden daha iyi açıklamalar sağlayacağını da ifade etmektedir. Sonuçta saldırgan gerçekçilik argümanlarının tek başına önemli güçlerin diğer önemli veya zayıf güçlere karşı faaliyetlerini tahmin edemeyeceğini, büyük güçlerin zayıf güçlere göre daha çok savaşa ve çatışmalara eğilimli olmaları devam ettikçe, buradaki sonuçların saldırgan gerçekçiliğin büyük gücün davranışını tamamen tanımlayamayacağını söylemektedir. Lemke (2004) saldırgan realizmin 1990'larda bile büyük güç davranışını tanımlamakta başarısız olduğunu ortaya koymuştur.

Sonuç

Valeriano, Mearsheimer'ın (2001, p. 36) dünya siyasetindeki güvenlik

çıkmasını iyileştirmek için küçük de olsa bir şeyler yapılabileceğini öne sürdüğünü, bununla birlikte önemli güç savaşının daha az sıklıkla denendiği iki çeşit barışçı sistem olduğunu savunur. Eğer sistemdeki önemli güçler faaliyetlerine yol gösteren normatif kuralları kabul ederlerse, (Wallersteen 1984), savaşı ve tartışmaları daha az denerler demektir. Eğer önemli güçler karasal sorunlarla kavga etmezlerse, daha az savaşa gideceklerini de savunmaktadır. (Varquez and Valeriano, 2008). Bu iki sonuca göre diğer iki teorinin; biri norma dayalı yaklaşım, diğeri soruna dayalı yaklaşım önemli güç çatışma davranışını saldırgan realizmden daha çok açıkladığını iddia etmektedir. Saldırgan realizmin baş başa bir teste konulduğunda başarısız olacağını söyler ve Saldırgan realizmin temel taslak durumlarının yanlış olduğunu ve diğer iki teorinin rolünü daha iyi icra ettiği sonucuna varmaktadır. Bu iki sonucun saldırgan realizmi normatif ve tahmin edilebilen bir teori olarak reddetmemize yetecek kadar katı ve kesindir demektir.

Saldırgan realizm teorisyenlerinin bu teoriyi hem normatif hem de deneysel kesin bir teori yapmak istediklerini buna rağmen devletlerin Mearsheimer'in öne sürdüğü gibi "iyi saldırgan gerçekçiler" gibi davranmadıklarını ifade etmektedir. (2001, p. 12) Kesin zaman aralıklarında devletlerin hemen hiç saldırgan davranmadıklarını, evrensel kategori altında önemli güçlerin nadiren savaşı denediklerini anlatmaktadır. Büyük güç siyasetinin trajedisinin olmadığını, tek trajedinin norma dayalı ya da soruna dayalı yaklaşımlardan çıkarılan sonuçlara aldırış etmemek olduğunu savunmaktadır.⁶⁴

David A. Reilly'nin Güç Siyaset Oyunu: Teoride ve Pratikte Saldırgan Gerçekçilik adlı makalesinde uluslararası sistemde devletlerin davranışı güç siyaseti teorisine göre hayatta kalma merkezli olduğunu, bireyler yurttaş olarak, güvenliklerini geliştirmek için kendilerinin hükmetme haklarını terk ettiklerini ifade etmiştir. Bu nedenle devletlerin kendi kurtuluşları için stratejiler geliştirmek zorunda olduğunu söylemektedir. Öğrenme aracı olarak oyunlarla ve sorularla Realizm

⁶⁴ **Brandon Valeriano**, "The Tragedy of Offensive Realism: Testing Aggressive Power Politics Models" International Interactions, 2009, 79–206.

teorisini ve yapılan etkinliklerin arka planında nelerin amaçlandığı anlatıldığında çok etkili bir yöntem olacağını ifade etmiştir. Savunma ve saldırı teknikleri anlatılan katılımcıların altıdan onikiye kadar devletlere ayrıldığı, her devletin ana amacının kendilerini korumak olduğunun anlatıldığı oyunda, devlet liderlerinin güç politikasındaki karar verme süreçleri anlatılmış ve realizmin ilkelerine yer verilmiştir. Makalede oyun şu şekilde oynanmıştır;

1-Katılımcılar mümkün olduğunca eşit 6'dan 12'ye kadar devletlere ayrılmış

2-Her devletin ana amacı kendilerini korumak olmuştur.

Savunma ve saldırı teknikleri anlatılmıştır. Bu oyun devlet liderlerinin güç politikasındaki karar verme süreçlerini ortaya koyma amaçlı olarak oynanmıştır. Realizm ilkeleri de şu şekilde sunulmuştur:

1-İlk olarak, uluslararası ilişkiler çatışma ve işbirliği stratejileri merkezlidir, siyaset sadece savaş ve barışla alakalıdır denilmiştir.

2- İkinci olarak, uluslararası ilişkilerin merkezi-orta yerinin olmadığı, diğerleri üzerinde otorite kurma yeteneği ve kuralları anlatılmıştır. Sistemin bu nedenle anarşik olduğu ve kurtulma garantisi olmadığının düşünülmesi istenmiştir. Bununla ilgili kurallar anlatılmış, uluslararası oyunun sert ve katı kurallarının olmadığı ifade edilmiştir.

3- Üçüncü olarak, devletlerin merkez aktörler olduğu, uluslararası organizasyonlarda çeşitli ulusların birliği ve diğer devlet olmayan aktörlerin politikayı etkileyebildiği, düşük siyaset alanlarının yüksek siyaset davranışlarını şekillendirebileceği anlatılmıştır. Ancak devletlerin kriz zamanlarında yüksek politika sorunlarının tek aktörü olduğu belirtilmiştir.

4- Dördüncü olarak, devletlerin birbirlerine yardım etmek zorunda

oldukları, sistemin anarşik yapısı nedeniyle devlet olmayan aktörlere-oyunculara güvenemeyeceklerini, devletlerin hayatta kalmaları için savaşmak zorunda oldukları belirtilmiştir. Bu da devletlerin uluslararası ilişkileri ilgi alanlarına almalarına ve kısa dönemli yaklaşımlara neden olmaktadır denilmekte ve devletlerin ana amacının her zaman diğer devletlere karşı kendi durumlarını güçlendirmek olduğu ifade edilmiştir.

5- Beşinci olarak, yabancı siyaset mantıklı davranışla yürütüldüğü ve hayatta kalmanın garanti olmadığı anlatılmıştır. Bunun ilgili güçlü devletin en kararlı güvenlik seviyesini oluşturduğunu yurt içi güç azaltıcı durumlara karşı fazla dikkatin gereksiz olduğu söylenilmiştir. Diğer bir ifadeyle bir devletin demokratik veya otoriter ne olursa olsun daima diğer devletlerle güç ilişkilerini geliştirmek amacıyla hareket edeceği, sorun olan tek ülke içi durumun, uluslararası ilişkilerde ekonomik ve siyasi kaynakların genişletilmesi ve devletlerin bu kaynaklara ulaşp ulaşamaması olduğu anlatılmıştır. Simülasyon ve oyun ile güç siyasetini yani Realizmi anlatmaya çalışan Reilly; Pratikte devletler verilen metoda uygun davranmayacağını, güçlü devletlerin zayıf devletlere karşı avantajlarını kullanacaklarını bazı öğrencilerin de böyle şeylerin olabileceğini tartıştığını ifade etmiştir. Büyük güçlerin güçlerini ve kapasitelerini ölçmenin zorluğu nedeniyle öne kültürel farklılıklardaki ve iletişimdeki bozuklukların mantıksız davranış olarak devletlerin davranışlarına yansiyebileceğini ifade etmiştir. Oyuna katılanların simülasyon boyunca karar verme süreçlerini ve devletleri motive eden faaliyetleri analiz etmede ve yeniden ortaya koymaları konusunda cesaretlendirilmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Eğer katılımcılar güç siyaseti oyunu ve gerçek ilkeler arasındaki bağlantıyı göremiyorlarsa, araçlar gerçekçiliğin ilkelerini yeniden tekrarlamak isteyebilir ve katılımcıları hangi eylemlerinde ilgilerini ve mantıklarını genişletmeleri gerektiği hakkında düşündürmeye yönlendirebilirler. Bu oyun yabancı siyasetin karar verme ve yurt içi ve uluslararası aktörlerin bağımsız yabancı politika seçimlerinin karışıklığını anlatır. Bu oyun öğrencilere güç siyasetini tanıtmak amacıyla yararlı sezgisel bir giriş olabilir.⁶⁵ Uluslararası ilişkiler derslerinde Saldırgan Realizmin anlatılmasında bu oyuna yer verilebilir. Bu bilgiler ışığında ABD'nin 11 Eylül

⁶⁵ **David A. Reilly**, "The Power Politics Game: Offensive Realism in Theory and Practice" *Simulation Gaming*, 2003; 34; 298.

sonrası dış politikası Saldırgan Realizm teorisi ile anlatılacaktır.

Amerika'nın 21. Yüzyılda diğerk büyük güçleri egemenlik altına alma hırslarını uygulamakta başarısız olduğundan beri, Amerika kendinden zayıf güçleri kontrol altına almak adına daha saldırgan güç kullandı. (Afganistan, Irak ve Sırbistan). Saldırgan realizm işe yaramaması gereken yerde işe yaradı. Yani büyük güç davranışını zayıf güçlerle ilgili tanımlamada işe yaradı. Mearsheimer'ın (2001) siyaset tavsiyesi tam değildir ve daha çok devletlerin zayıf güçlerden çok önemli güçlere karşı nasıl davrandığını açıklamada yeterlidir. Bununla ilgili denilebilir ki; önemli güçler aslında sadece zayıf güçlere karşı saldırgandır birbirlerine karşı değil.⁶⁶ Bu teori bağlamında 11 Eylül tarihinde olanlar incelendiğinde, bu olayın ardından ABD'nin Irak'ta başlayan işgali, Soğuk Savaş sonrası yeni bir döneme giren uluslararası sistemin daha da dinamik ve kaotik bir hale gelmesine neden oldu.⁶⁷ Olanların açıklaması yapılacak olursa, çatışma ve güç temelli siyaseti benimseyen Cumhuriyetçiler ve onların Başkanlığı'nı yapan Bush, ulusal güvenliklerini sağlamak için “teröristlere ve teröre destek veren ülkelere” savaş açmaya karar verdiler.

George Kennan ABD'nin dış politika anlayışını realist bakış açısıyla şu sözleri ile özetlerken aynı zamanda nasıl çıkarıcı ve çifte standartlı olabileceklerini de anlatmaktadır. ABD'nin dünyaya nasıl baktığı da bu sözlerin içinde gizlidir. “...dünya nüfusunun yalnızca yüzde 6,3'üne sahipken, dünyadaki zenginliğinin yüzde 50'sine sahibiz. Bu durumda, içerleme ve kıskançlık nesnesi olmaya devam edeceğiz. Yaklaşan dönemde asıl görevimiz, bu eşitsiz durumu ulusal güvenliğimize herhangi bir zarar gelmeden sürdürmemize izin verecek örnek ilişkiler kurmak olmalıdır. Bunu yapabilmek için hayal kurmayı ve aşırı duygusallıkları bir kenara bırakmalı ve dikkatimizi, dünyanın neresinde olursa olsun acil ulusal amaçlarımıza yoğunlaştırmalıyız, kendimizi lüks fedakârlıklar yapabileceğimiz ve dünyanın mutluluğunu sağlayabileceğimiz inancıyla aldatmaya hiç gerek yok. Uzakdoğu için

⁶⁶ **Brandon Valeriano**, “ The Tragedy of Offensive Realism: Testing Aggressive Power Politics Models” *International Interactions*, 2009, 79–206.

⁶⁷ **Yasin Athoğlu**, “Suriye Dış Politikasında Güç Ve Güvenlik İlişkisi” , iç. *Bilge Strateji Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Güz 2009, s. 77.

insan hakları, yaşam standartlarının yükseltilmesi ve demokratikleştirme gibi, muğlak ve gerçekçi olmaktan uzak amaçlardan bahsetmekten vazgeçmeliyiz. Doğrudan iktidar fikirleriyle ilgilenmek zorunda olacağımız günler çok uzak değil. İdealist sloganlar bize ne kadar az engel olursa o kadar iyidir.”⁶⁸

İdealist fikirlerin sonunu getiren 11 Eylül olayının ardından ABD başkanı Bush’un söylemleri dünyayı nelerin beklediğinin işaretlerini vermektedir. Dünyayı iki seçenek arasında bırakmıştır: “Her bölgedeki her ulusun şu anda bir karar vermesi gerekiyor. Ya bizimlesiniz, ya da teröristlerle.”⁶⁹ Terörizme karşı küresel mücadele adına önce Afganistan daha sonra da Irak işgal edilmiştir. Önleyici savaş doktrini ile uluslararası sistem istikrara kavuşturulacak teröristler nerede olurlarsa olsunlar bulunacak ve yok edileceklerdir. Bu kapsamda bazı ülkeler düşman ilan edilecek, BM ve uluslararası tecrit kullanılarak yalnızlaştırılacaklar, ABD çıkarlarına boyun eğmezlerse de her türlü tehdit ve gerekirse askeri müdahale yani savaş yapılarak yola getirileceklerdir. Dünya hegemonu ABD terörizmle savaşarak en başta kendi güvenliğini daha sonra da uluslararası güvenlik ve istikrarı sağlamış olacaktır.

Aynı zamanda dünya ticareti için en önemli hammadde olan petrolün artık zarar görmeden Avrupa’ya ve ABD pazarına akışı sağlanacaktır. Asya ve Avrasya gibi dünyanın kalbi olan bölgelerde Amerikan gücü sağlama alınacaktır. Bu bölgede kurulacak olan askeri üsler yoluyla Çin, İran, Rusya, Hindistan kontrol altında tutulacaktır. Afganistan işgali Taliban’ın yok edilmesi ile birlikte bu amacın da gerçekleşmesine neden olacaktır. Kitle imha silahlarının üretimi ve yayılması engellenerek yeni güçlerin ortaya çıkması ile birlikte, var olanlara da gözdağı verilmiş olacak Irak işgali ile Amerika’nın en önemli müttefiki İsrail korunmuş olacaktır.

Modern savaşların esas nedenini kapitalizme bağlayan Mehmet Ali

⁶⁸ **George Kennan**, “*Politika Planlama Çalışması 23*”, ABD Bakanlığı, 1948, On Power and Ideology, 15–16, akt. **Chomsky**, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye, Heinz Dieterich’in Söyleşiyle*, s. 27.

⁶⁹ **Fidel Castro Ruz**, “*11 Eylül Sonrasında: Her Zamankinden Daha Kararlıyız*”, iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001, s. 37.

Kılıçbay; kapitalizmin doğası gereği, belli bir coğrafyada dengeye gelememesi ve kar hadlerinin düşme eğilimi yüzünden mutlaka dünyanın tümüne doğru genişlemek, küreselleşmek zorunda olduğunu, bu genişlemeyi iktisadi yollardan yapmayı tercih ettiğini, ancak direniş gösterildiğinde savaşa başvurmaktan çekinilmeyeceğini söylemektedir. Barışı savunmakla savaşın engellenemeyeceğini kapitalizmin önlenmesi gerektiğini ifade etmiş, savaşın iktisadi bir faaliyet olduğunu, büyük miktarda kaynak tahsis edilmeden savaşın yapılamayacağını, herkesin başkalarının kaynaklarına el koymak için savaştığını söylemiştir.⁷⁰ Washington hükümeti de bu sözleri ispatlarcasına; Tek taraflı ve baskıcı politikaları eleştiriye ve karşı duruşa uğramadan kabul edilmesi gerektiğini savunmuşlar, ABD hegemonyasının devamlılığını istemişler ve bu amaçla saldırgan politikaları benimsemişlerdir. Bütün devletler bu söylemlere uyum gösterirlerse “terör tehdidinden” korunmuş, hatta güvene kavuşmuş olacaklardır. Amerikan stratejisi her devletin uyum sağlayacağı stratejiler haline gelecektir. Çünkü “ya bizden yanasınız ya da bize karşı” ikilemi içine sokulan devletlere başka alternatif tanınmayacaktır. Böylece Soğuk Savaş’ın çevreleme ve caydırma politikasının yerini önleyici saldırı politikası alacaktır.

Küresel rekabetin kırılma noktasını oluşturacak Asya ve Ortadoğu’ya yerleşerek, buradaki varlığını da meşruiyet kazandırmış olacaklardır. Yeni Amerikan Ulusal Güvenlik anlayışının temeline oturan terörizmle savaş doktrini aynı zamanda ABD’nin dünya liderliğini yaparken başka ülkeleri çok fazla umursamayacağı ve çekinmeden tek taraflı hareket edebileceği anlamına da gelmektedir. Bu hegemonya devrinin bitip imparatorluk devrinin başlayacağını da göstergesi olacaktır. ABD’nin rakipleri daha oluşum aşamasındayken üstün askeri, teknolojik, ekonomik ve istihbarat bilgileri kullanılarak ortadan kaldırılacaktır. Dış politikada aktif ve saldırı anlayışına denk gelen “sürekli savaş” stratejisi uygulanacaktır. Aslında bu strateji Soğuk Savaş döneminde de uygulanmıştır. Ancak direkt değil çeşitli gayrimeşru yollar denenerek, önce düşman ülke yalnızlaştırılacak, çeşitli ambargolar uygulanacak, umulan gerçekleşmezse da saldırı düzenlenecektir. New York’ta yıkılan sadece Dünya Ticaret merkezinin ikiz kuleleri değil, emperyalist ABD’nin

⁷⁰ Mehmet Ali Kılıçbay, “Savaş ve Ekonomi”, iç. *Doğu-Batı Dergisi*, sayı: 24, Ağustos, Eylül, Ekim 2003, s. 145.

prestijidir. Füze Kalkanı Proje’li dünya jandarmasının mutlak güvenlik anlayışının yerle bir edilmesidir.⁷¹ ABD’nin bu kadar saldırgan ve aceleci davranmasının nedeni arasında bu prestiji tekrar kazanma arzusu vardır.

11 Eylül olayından sonra Bush hükümeti, dünyayı kendi çıkarlarına göre yeniden organize etme ve ilkelerine uymayan ülkeleri dize getirme çalışmalarına hız vermiştir. ABD’nin küresel dünya tasarımını reddeden cephede görülen düşman devletleri, Washington yönetimi en büyük tehdit unsuru olarak gördüğünden başlayarak önce uluslararası baskı araçları kullanılarak yalnızlaştırmayı sonrada Amerikan çıkarlarını kabul edecek şekilde sisteme entegrasyonlarını sağlamaya çalışmıştır. Soğuk Savaştan sonra ABD dış politikasında var olan tehdit ihtiyacı ve tehdit boşluğu dolmuştur. Ayrıca en kritik rekabet alanlarının yaşandığı Asya ve Avrasya bölgelerine de yerleşme amacına neden oluşturmuş bulunmaktadır. Zaten uluslararası sistemdeki hassas dengeyi etkileyecek bazı manevralar peşinde olan ABD, özellikle Afganistan üzerindeki bölgeyi kontrol edebilmenin yolunu açmak istiyordu.⁷² 11 Eylül bu fırsatı veren en önemli olaydır. Bunu dünyanın pek çok bölgesinde uygulamak için savaşmayı, saldırmayı, uluslararası kuralları ihlal etmeyi de önemsemeden yalnızca hedefe kilitlenmiş ve pek çok şeyi göz ardı etmiştir. ABD için önemli olan sadece hegemonyasının ve dünya için öngördüğü düzenin devam etmesidir. Bunun dışında olan her şey ayrıntıdır. Bunu Chomsky şu şekilde ifade etmektedir: “ABD dış politikası, karlı yatırımlara açık, ihracat piyasaları ve sermaye transferlerinin hızla genişlediği ve hammaddelerin ve insan kaynaklarının, ABD şirketleri ve onların yerel ortakları tarafından sömürüldüğü “açık toplumlar” dünyasını idare eden ABD merkezli bir düzen oluşturma ve devam ettirebilme üzerine inşa edilmiştir. “Açık toplumlar” terimi doğru anlaşılacağı şekilde, ABD nüfuz alanına ve siyasi kontrolüne açıktır.”⁷³ Yine Chomsky’e göre, açık toplumların parlamenter demokrasi ile yönetilmesi tercih edilir, ancak bu ikincil öneme sahiptir, asıl önemli olan; bu yönetimin başında olanların ABD toplumunu yönetenlerin ihtiyaçlarına uygun bir şekilde ülkeyi yönetmesi ve bunların ABD elitleri tarafından

⁷¹ Civelek vd. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, s. 22.

⁷² Murat Yeşiltaş, “ ABD’nin Uluslararası Terörizme Yaklaşımı”, iç. *ABD’nin Haydut Devletleri*, ed. Kemal İnat, İstanbul: Değişim Yayınları, 2004, s. 24–25.

⁷³ Chomsky, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich’in Söyleşisiyle*, s. 10.

desteklenmesidir. Asıl önemli olan halkın katılımı değil, sessizce izlediği, iş çevrelerinin ve özel mülkiyet egemenlerinin kontrolünde olan ABD'deki gibi bir sistem olmasıdır. Yani bütün üçüncü dünya ülkeleri için ABD dış politikasının temel meselesinin çalma ve sömürme özgürlüğünün garantilenmesidir şeklinde ifade etmiştir.⁷⁴ Asıl olan Amerikan çıkarlarıdır. Bu çıkarlara uygun hareket edildiği sürece demokrasinin olup olmadığı, hatta insan hakları ihlalleri bile görmezden gelinebilmektedir. Chomsky'e göre; "ABD bir ülkenin resmi demokrasisinin olup olmadığını önemsemez; önemli olan, ülkenin ABD egemenliğindeki dünya sistemine uyup uymadığıdır. Onun için temel sorun, bir ülkenin soyulmaya ya da yabancı yatırım yapıp serbestçe sömürmelerine izin verip vermeyeceğidir. Ülke buna izin verdikten sonra, hangi siyasi sistemi benimserse benimsesin, ister faşist, ister demokratik, ister komünist olsun fark etmez. Fakat bir ülke kaynaklarını kendi halkına yönlendirmeye başlarsa işte o zaman o ülkenin yok edilmesi lazım"⁷⁵ demektedir.

Bush yönetimi hegemonyasında rıza yerine baskı ve tek taraflı bir siyaset benimsemesi karşı konulmaz olduğuna inandığı bir askeri gücü ve petrol yatakları üzerindeki askeri komuta aracılığıyla Amerikan üstünlüğünün devam ettirmek istemesidir⁷⁶ İşte bu inancından dolayı: "Bu kısa bir çarpışma değil yıllarca, tarihte görülmedik denli uzun sürecek bir savaş olacaktır... Bu dünyanın, medeniyetin savaşıdır. Savaşın gidişatı belli değildir, sonucu da kesin değildir. Ve biliyoruz ki Tanrı tarafsız değildir"⁷⁷ Henry Kissinger; Soğuk savaşın bitmesiyle birlikte ABD'nin askeri üstünlüğüne karşı koyacak başka bir gücün kalmadığını, gelecekte de ABD'ye karşı koyacak herhangi bir ülke ya da ülke grubunun bulunmadığını savunmaktadır. Washington yönetiminin uyguladığı küresel ve bölgesel politikalara güven duyulmaması nedeniyle, ABD'nin düşmanlarını bilinen yöntemlerin dışına çıkmaya zorlayarak terörizmi bu üstünlüğün kırılmasında bir yöntem olarak

⁷⁴ Chomsky, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşiyle*, s. 10–11.

⁷⁵ Chomsky, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşiyle*, s. 73.

⁷⁶ Harvey, *Yeni Emperyalizm*, s. 64.

⁷⁷ Ruz, "11 Eylül Sonrasında: Her Zamankinden Daha Kararlıyız", iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, s. 37.

kullanmalarına neden olmuştur demektir.⁷⁸

Robert D. Kaplan'ın 29 Eylül 2001 yılında Washington Post gazetesindeki yazısında, ABD'nin önceliğinin güce ve güvenliğe dayalı olması gerektiği, Pakistan, Mısır ve Tunus gibi ülkelerin demokratikleşmesini istemek yerine, zararsız diktatörlüklerin ve karışık rejimlerin ABD çıkarlarına uygun davranması sonucu bu rejimlere hoşgörü ile yaklaşılması gerektiği, bunun ahlakdışı ve ikiyüzlülük olmayacağını, ancak ABD kendini güvende hissederse dünyanın daha iyi bir yer olacağını, bu çağın en önemli adımının tehdit karşısında önleyici savaş hızının her şeyi belirleyeceğini, büyüyen ekonomik gücün ancak büyüyen askeri güçle korunabileceğini, idealizm ve izolasyonizmin yerini, gerçekçilik ve sürekli kendi çıkarları ile ilgilenmek olduğunu, savaşların devam edeceğini, “insanlığın her zamankinden daha fazla bölünmüş olduğunu” ifade etmiştir. Ayrıca Dünya Ticaret Merkezi'nin yıkılmasının Amerika'nın itibarını sarstığını, halkın sakatlanmış ve korkmuş gibi görünmesinin, dışarıda kabul ettirmeye çalıştıkları değerlerde zarar oluşturacağını söylemiştir.⁷⁹ Son elli yıl içinde ABD tarihine bakılacak olursa, şahin kararlar ABD amaçlarını zorla gerçekleştirmeyi, güvercin kararlar ise; amaçlara egemen finansal ve ekonomik güçleri, ülkeleri sistemle birleştirecek özendirici işleri devreye sokarak gerçekleştirmeye çalışmaktadır.⁸⁰ 11 Eylül ile birlikte ABD'nin tecrit politikası bitmiş, saldırgan politikaları başlamıştır. “Teröristler, Kötü'ye karşı savaşan İyi adına, New York ve Washington'da 50 ülkenin çalışanlarını öldürdüler. Ve Başkan Bush, Kötü'ye karşı savaşan İyi adına intikam yemini etti: ”Kötü'yü dünyadan söküp atacağız.” Kötü karşılığında bir de iyi vardır. Bu kötü hem Hristiyan fundamentalistlerin hem de silah tekellerinin işine yaramaktadır. Eric Hobsbawm; “ABD'nin sırf iyilik olsun diye, kendi ulusal çıkarlarını hiç hesaba katmadan savaşa girdiği tek bir örnek düşünemiyorum”⁸¹ derken iyinin karşılığının Amerikan çıkarları olduğunu anlatmaktadır.

⁷⁸ **Henry Kissinger**, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?* çev. Tayfun Murat, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2003, s. 270.

⁷⁹ **Robert Kaplan**, “Dış Politika İçe Dönmemeli”, Radikal Gazetesi, 29 Eylül 2001.

⁸⁰ **Chomsky**, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşiyle*, s. 134.

⁸¹ **Eric Hobsbawm**, *Yeni Yüzyılın Eşiğinde*, çev. İbrahim Yıldız, İstanbul: Yordam Yayınları, 2007, s. 28.

Amerikan dış politikasında olduğu kadar ülke içinde de güvenlik bir histeri haline gelmiştir. Meşhur Amerikan değerleri insanları sonsuz bir rekabet ve tüketim çılgınlıklarına dönüştürürken, dünyadan uzakta ve güvenli, başkalarının acılarını umursamadan yaşayan bu toplum tüketirken sosyal, psikolojik ve kültürel olarak da tükenmişliği yaşamaktadır. Amerikan rüyası kâbusa dönüşmektedir. Vahşi kapitalizmin her şeyi yutan kar hırsı bir toplumu hükümlü, tutuklu, suçlu haline sokmakta ve insanların korkularından yeni kar alanları oluşturmaktadır. Hem de bunlar özgürlüğün, insan haklarının ve demokrasinin savunucusu Amerika’da olmaktadır. Amerika’nın saldırgan politikalarından kendi halkı da payını almış görünmektedir. Terör korkusuna bir de muhalefet etme korkusu eklenmiştir. Amerikan ceza sistemi neredeyse cezaevinden geçmeyen kişi bırakmayacak kadar ağırlaştırılmış, Amerika cezaevi ülkesi haline gelmiştir. Sorunların kökenine inip ortadan kaldırmaktansa cezaevi sektörü ile suçlu arar pozisyonu yaratılmaktadır. Aşağıdaki veriler bunu ortaya koymaktadır. “1970’li yılların başında 200.000 kişiden oluşan ABD cezaevi nüfusu, 2000 yılının başında bildirilen rakamlara göre, iki milyon kişiyi aşmış durumdadır. Dünyadaki tutuklu ve hükümlülerin %25’ini ABD’dekilerin oluşturduğunu söylersek, cezaevinde bulunan iki milyon kişinin anlamı daha iyi anlaşılabilir.”⁸² Washington’da bulunan bir ceza reformu araştırma grubu; 20–29 yaşındaki siyah erkek nüfusun üçte birinin denetimli serbestlik, şartlı tahliye altında ya da hapishanede bulunduğunu herhangi bir biçimde cezaevi ile tanışmış olduğunu belirtmişlerdir. Bir kişinin düzenli bir işe girebilmesinin neredeyse imkânsız olduğunu, işverenlerin adli sicil ve ilgili veri bankalarını kullanıyor olmaları nedeniyle, mahkûmların ailelerinin, arkadaşlarının, komşuları ve yakın çevresinin de polisin ve hapishane sisteminin hedefi haline geldiğini ifade etmişlerdir. Marjinal unsurların artan oranda sistemin hedefi haline gelmesi, ABD’de “Cezaevi İş” denen dev bir istihdam sektörü yaratmış; 7 milyona yakın yetişkin insan, cezaevi sisteminin (hapislik, denetimli serbestlik, şartlı tahliye vb.) içinde olduğu için işgücü istatistiklerinde görünmezken, ‘Cezaevi Endüstrisinde’ 523.000’den fazla kişi istihdam edilmektedir. Bu rakam ülkenin en büyük işvereni konumundaki General Motor’dan sonra, bu alanı istihdam yaratma konusundaki

⁸² **Civelek- Demirer**, “Dördüncü Bunalım Dönemi Arefesinde”, *iç. Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, s.129.

ikinci sıraya yerleştirmektedir. Bütün bu gelişmeler, ABD'deki cezaevlerinin durumunu BM insan Hakları organlarının ve uluslararası insan hakları örgütlerinin gündemine sokmaktadır.⁸³ Dış politika terörle mücadeleye odaklanmış, ülke içerisinde hukuk ihlalleri televizyonlarda sıkça bu tip görüntülerin yayınlanmasına neden olmuştur. Anayurt Güvenliği, Vatansever Yasası, İç Güvenliği Güçlendirme Yasası, İstihbarat Reform Yasası gibi yasaların çıkarılmasıyla ve güvenlik gerekçesiyle kişisel hak ve özgürlükler kısılmaya başlanmıştır.⁸⁴

ABD'de hapisane endüstrisi 80'lerden itibaren hızlı bir biçimde artmış, büyük bir ekonomik sermayeye ulaşmıştır. Bu endüstri, silah, petrol ve bilgisayar endüstrilerinden daha fazla kar getirir durumda bulunmaktadır. Devlet geçmişte sağlık, eğitim gibi alanlara ayırdığı kaymağı artık hapisane bütçesine ayırmakta özel sektörün hapisaneleri de bu durumdan faydalanmak için hızla artmaktadır. Son 20 yılda ABD'de 1.000'den fazla yeni hapisane inşa edilmiş, yalnız 1995'te 150 yeni hapisane yapılmış, 170 mevcut hapisane genişletilmiştir. Bu yüzyılın ilk çeyreğinde her 100.000 ABD vatandaşına 110 hapisane düşerken, Haziran 1996'da bu sayı 615'e yükselmiştir. Devlet hapisane sistemine 1975'te 4 milyar dolar ayırırken, bu rakam, 1994'te 30 milyara yükselmiştir.⁸⁵ Amerikan'ın güvenlik anlayışının nasıl olduğu bu verilerle daha iyi anlaşılmaktadır. Bu güvenlik anlayışını ve yarattığı sektörün öncülerini de dünyaya ihraç etmeye çalışmaktadır. Hapisane endüstrisini de General Motor, McDonalds gibi dünyaya yayma eğilimindedir. Bunu o ülkede yapamazsa kendi ülkesine taşımakta uluslararası suçlu ve terörist olarak gördüğü kişileri kendi üslerinde gayri meşru olarak sorgulamakta ve insanlık dışı işkenceler uygulamaktadır. Her şeye güvenlik temelinde yaklaşmanın histerisinden ne zaman kurtulacağı da belli olmayan bir ülke ve o ülkenin halkı ile karşı karşıya bulunmaktayız. Özgürlükler ülkesi Amerika imajının yerini hapisaneler ülkesi Amerika almıştır.

⁸³ **Civelek- Demirer**, "Dördüncü Bunalım Dönemi Arefesinde", *İç. Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, s. 130.

⁸⁴ **Türkmen**, "ABD'nin Dış Politikası: Devamlılık ve Değişim", s. 176.

⁸⁵ **Civelek, Demirer**, "Dördüncü Bunalım Dönemi Arefesinde", *İç. Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, s. 131.

ABD'nin üretim ve finans alanlarındaki üstünlüğünü yitirdiğine ilişkin belirtilerin artması ile bu üstünlüğünü kazanmak için bir şeyler yapmak zorunda olduklarına karar vermişlerdir. Amerika kendi içerisinde çelişkilerle boğuşmaktadır. Ülke içindeki zenginliği yeniden kamu yararına dağıttığında ve sermaye akımlarını üretim, fiziki ve sosyal altyapının yenilenmesine yönelik olarak kullanıp, emperyalist yörüngesinden saptığında, ülke içi sınıfsal güç ilişkilerini yeniden düzenlediğinde ve toplumsal ilişkileri etkileyen dönüştürücü önlemleri aldığı anda devlet destekli özel tüketimciliğin yerini, kamusal refahı hedefleyen projeler uygulamış olacaktır. Böylece devlet yoğun bir biçimde ekonomiye müdahale etmiş olacaktır. Bu da ABD'deki egemen sınıfın asla kabul etmeyeceği ve böyle bir ekonomik paketle ortaya çıkan her politikacının kapitalist baskıyla susturulmasıyla sonuçlanacaktır. Ayrıca paraya dayalı Amerikan seçim sisteminde bu, siyasetçinin seçimi kaybetmesine neden olacaktır. Bu işleyişin yörüngesinden saptığı ya da sapacağına ilişkin göstergeler oldukça azdır. Bu nedenle de belki de Coca-Cola, IBM, McDonald gibi markalardan bir tanesi de ABD'nin hapishane endüstrisi olacaktır. Kendi içindeki çelişkilerin son derece arttığı bu ülkede sorunların çözüm adresi olarak gösterilen IMF'nin başka ülkelerde uyguladığı kemer sıkma programlarının bir kısmını ABD'de uygulaması siyasi açıdan çok önemli sonuçlara yol açacaktır. Dış etmenler (sermaye kaçıışı ve doların düşüşü gibi) buna zorlayıcı her girişim, ABD'nin sert siyasi, ekonomik hatta askeri tepkisini çekecektir. Doğu Asya ekonomisinin büyümesi ve küresel gücün Asya'ya kaymasını ABD barışçıl bir biçimde kabul etmeyecektir. Doğu Asya ekonomisinin ABD pazarına bağımlılıktan kurtulması ve iç pazarını büyütmesi, ABD'deki fonların aşamalı olarak geri çekilmesi bile büyük sonuçlara neden olacaktır. Her geçen gün büyüyen borçları nedeniyle iç tüketimini bile canlı tutmakta zorlanmaktadır.⁸⁶ İşsizlikte her geçen gün dünya ülkelerine paralel olarak Amerika'da da artmaktadır. "ABD'de ağustos ayında işsizlik oranı yüzde 9,7'ye yükseldi. Böylece, işsizlik oranı son 26 yılın en yüksek seviyesine çıkmış oldu."⁸⁷ (2008 yılı verileri). Ekonomide başka ülkelere bağımlı hale gelmiştir. Bu bağımlılık çok kritik bir noktada bulunmaktadır. Örneğin Çin ile ilişkileri

⁸⁶ Harvey, *Yeni Emperyalizm*, s. 65–66.

⁸⁷ "ABD, İşsizlikte Yeni Bir Rekor Kırdı", <http://www.nethaber.com/Ekonomi/117711/ABD-issizlikte-yeni-bir-REKOR-KIRDI>, Erişim Tarihi: 03.10. 2009.

birazcık yörüngesinden kaysa bu Amerikan ekonomisi için felaketle sonuçlanacaktır. Çin'in ülke ekonomisi için son derece önemli yer tuttuğunu ancak ülkenin ekonomik göstergelerinden Çin'in de rahatsız olduğu anlaşılmaktadır. Çin Başbakanı Ven Ciabao, Çin'in elindeki ABD tahvilleri konusunda “biraz endişeli” olduğunu söylemektedir. Başbakan Ven, “ABD’ye yüklü bir sermaye aktardık ve tabii ki bu tahvillerin güvenliğini takip ediyoruz” diyerek, Amerikan yönetimini tahvillerin güvenliği konusundaki taahhütlerini yerine getirmeye çağırdı. Ven, “Çin, dünyanın en büyük ekonomisi olan ABD’ye en çok kredi veren ülkedir. ABD ekonomisinin gelişmesine çok yakın ilgi duyuyoruz” dedi. ABD Hazine Bakanlığı, geçen Kasım ayında, Çin'in elinde 681,9 milyar ABD doları değerinde Amerikan tahvili bulunduğunu açıklamıştı. Ven yıllık toplantısının sona ermesinden sonra düzenlenen basın toplantısında, yerli ve yabancı gazetecilerin sorularını yanıtlarken, Çin'in döviz rezervinin “güvenliğine, likiditesine ve değerinin yüksek olmasına” önem verdiklerini ve rezervin yatırımlarını çeşitlendirmeye çalıştıklarını söyledi. Döviz rezervi konusunda öncelikle milli çıkarları, ikinci olarak da uluslararası finans sisteminin istikrarını göz önünde bulundurdıklarını anlatan Ven, rezervlerini içeride verilen sözleri yerine getirmek ve halkın yaşam seviyesini yükseltmek için kullanma yollarını arayacaklarını belirtti. 2008 sonunda 1,95 trilyon ABD dolarına çıkan Çin'in döviz rezervi, bu konuda dünyada ilk sırada yer alıyor. İkinci sıradaki Japonya'nın ise 1,03 trilyon ABD doları rezervi bulunuyor.⁸⁸ Küresel rekabetin en önemli iki aktörü olan Çin ve Japonya'nın daha ne kadar ABD çıkarları için davranacağı belli olmamaktadır. Bunun farkında olan stratejistler “yeni ve aktif” önlemlerin alınması konusunu uzun zamandır siyasetçilere dikte etmeye çalışmaktadırlar.

Amerikalı jeopolitikçi Nicholas Spykman'a göre; dünya Eski ve Yeni diye ikiye ayrılmaktadır. Yeni Dünya'nın Atlantik, Pasifik ve Hint Okyanusu'nun içinde bulunduğu Eski Dünya ile çevrili olması gibi Yeni Dünya'nın da Eski Dünya ile çevrilmiş olduğunu Eski Dünya'da çıkacak hegemonik bir gücün Yeni Dünya için tehdit oluşturacağını, böyle bir durumda da ABD'nin kuşatılmış olacağını, Avrupa ve

⁸⁸ “Çok Fazla ABD Tahvili Almak Çin Başbakanını Endişelendirdi”, <http://www.nethaber.com/Ekonomi/94221/Cok-fazla-ABD-tahvili-almak-Çin-Başbakanini>. Erişim Tarihi: 14.03.2009.

Asya’da uzun bir süre güç dengesinin sürmesi nedeniyle, Transatlantik ve Transpasifik’te herhangi bir gücün tek başına egemenliği olmadığından ABD’nin bugünkü hegemonik pozisyona eriştiğini savunmaktadır.⁸⁹ Bu nedenle ABD’nin izolasyonist bir politikadan ziyade Asya ve Avrupa’da güç dengesinin bozulmasını önleyici ve müdahaleci olması gerektiğini savunmakta ve II. Dünya Savaşı’nda müdahaleci politika sayesinde Almanya-Japonya ittifakının dünyayı egemenliği altına almasının önlendiğini belirterek, savaş sonrası dönemde de ABD’nin politikasının bu doğrultuda olması gerektiğini savunmuştur.⁹⁰

Ekonomisindeki gücünü yitirmeye başlayan Amerika elindeki tek somut güç olan askeri gücü uygulamaktadır. ABD siyasi bir seçenek olarak imparatorluktan bahsederken dünyanın geri kalanına özgürlük ve barış getirmek söylemiyle aslında kendi çıkarlarını örtbas etmeye çalışmaktadır. Petrol kaynakları üzerindeki denetimi, küresel ekonomiyi tehdit eden her türlü güç dengesi değişimi (gerek ekonomik gerekse askeri) karşılamak için uygun bir araç olarak kullanılmaktadır.⁹¹ Doğu ve Güney-Doğu Asya ve Çin ile birlikte Avrupa ve Japonya körfez petrolüne ABD’den daha fazla bağımlı olmaları nedeniyle küresel petrol vanası ve küresel ekonomi üzerindeki hâkimiyetini güvence altına almayı umut etmektedir. ABD’nin zorlama aracılığıyla üstünlük kurarak hegemonyasını devam ettirmek istemesi ve bunu Irak işgali ile uygulamaya koyması Fransa, Rusya ve Çin tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Körfez Bölgesindeki siyasi istikrarsızlık ve Amerikan karşıtı mücadeleler ABD’nin bölgedeki liderliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Son on yıl boyunca askeri belgelerinde de ifade edildiği gibi ABD en sağlam kozu olarak gördüğü askeri kozunu oynamak ve gerektiğinde kullanmak üzere stratejilerini belirlemiştir. Bu strateji her ne pahasına olursa olsun askeri üstünlüğünü sürdürecektir ve rakip bir süper gücün ortaya çıkmasını engelleyecektir.⁹²

Ancak ABD’nin bölgesel askeri taahhütleri son derece artmış, Körfez

⁸⁹ **Nick Beams**, 21.Yüzyılda Amerikan Militarizminin Ekonomi Politikası, <http://www.wsws.org/tr/2003/mar2003/nb-no1.shtml>.

⁹⁰ **Tayyar Arı**, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2002, s. 216–225.

⁹¹ **Harvey**, *Yeni Emperyalizm*, s. 66.

⁹² **Harvey**, *Yeni Emperyalizm*, s. 66–67.

bölgesini denetim altında tutmanın yıllık maliyeti 4–5 milyar dolar civarındayken Bush yönetiminin savaş harcamaları için kongreden Talep ettiği ödenek 75 milyar dolara ulaşmış ve bu miktar Eylül 2003 dönemini kapsamaktadır. Yapılan tahminlere göre savaşın toplam maliyeti 200 milyardan az olmayacaktır. Bu rakam bölgesel parçalanma ve şiddetli iç savaş gibi öngörülemeyen etkenlerde doğacak maliyeti de kapsamamaktadır. ABD’de federal bütçe açıkları da aynı zamanda son derece artmıştır. Bu bütçe krizleri kamu hizmetlerinden daha fazla kısılması anlamına gelmektedir. ABD küresel hegemonyasını sürdürmek ve petrol üzerindeki hâkimiyetini kaybetmemek için yaptığı harcamalar yüzünden tüm yaşam tarzını da değiştirmek zorunda kalmaktadır. Cheney-Wolfowitz doktrini olarak; NATO gibi sabit ittifaklar terk edilmeli ve duruma dayalı geçici koalisyonlar oluşturulması gerektiği, ezici askeri gücüyle ABD gerekirse tek başına hareket etmeli, açıkça nükleer, biyolojik ve kimyasal saldırıları bertaraf etmek için stratejik hammadde olan petrole erişim yollarını açık tutmalı, terörist saldırılara ve diğer tehditlere (ekonomik baskılar) karşı korunmak için önleyici hamle yapma hakkı iddia etmelidir.⁹³

Bu projenin asıl üyeleri Reagan ve Bush yönetimlerinden gelmiş Eisenhower’ın çok önceden öngörüp uyardığı ve Reagan döneminde güç kazanan “askeri endüstri kompleksinin” önemli temsilcilerinden oluşmuş, temsilcilerdir. Bu kişilerin birçoğu Bush yönetimine katılmışlardır. Clinton yönetiminde önemli mevkiler, Rubin ve Summers’ın idaresindeki Hazine bakanlığında iken yeni Bush yönetimi ile birlikte savunma uzmanlarının -Cheney, Rumsfeld, Wolfowitz ve Powell– uluslararası politikayı yönlendirebileceğine inanıyor ve yurtiçinde düzeni sağlamak için de bir başsavcıya Ashcroft- güveniyor. Bush yönetiminde yeni muhafazakârlar egemen olurlarken yönetimlerini askeri endüstriyel komplekse (ve enerji ile tarım gibi Amerikan endüstrisinin birkaç sektörüne) karşı borçludurlar ve ahlaki kararlarında köktendinci Hıristiyanlar tarafından desteklenmektedirler.⁹⁴

11 Eylül saldırılarından sonra ABD dış politikasını belirleyen başlıca kavram; güvenlik kavramı olmuştur. Güvenlik anlayışına yönelik tehlikeyi

⁹³ Harvey, *Yeni Emperyalizm*, s. 68.

⁹⁴ Harvey, *Yeni Emperyalizm*, s. 160.

Afganistan operasyonunda “meşru müdafaa” olarak kullanırken, Irak operasyonunda, “önleyici savaş” stratejisi şeklinde kullanmıştır. Bu stratejinin içeriği herhangi bir saldırıya uğramamış olsa bile, bir saldırı tehdidinin gelişmesi durumunda, dünyanın herhangi bir ülkesine veya bölgesine tehdidi daha baştan ortadan kaldırmak için askeri müdahalede bulunabilme “meşruiyeti” olarak kullanmıştır. Irak savaşı bu stratejiye meşruluk kazandırmaya çalışılan ilk savaş özelliğini taşımaktadır. Irak’ın 11 Eylül olayı ile ilgisinden çok nükleer silah potansiyeline vurgu yapılarak ortada büyük bir tehdit varmış düşüncesi oluşturulmak istenmiştir. Irak’a yönelik saldırıları haklı çıkarmak için öne sürülen kitle imha silahlarının varlığı ve Saddam Hüseyin’in El Kaide ile bağlantısı olduğu yönündeki tezlerin doğru olmadığı kendi bürokratları tarafından daha sonra dile getirilmiş bulunmaktadır. Ancak, önleyici savaş stratejisi pek çok ülke tarafından ötekileştirdiklerini dize getirmede kullanılan bir kavram olmuştur. ABD’nin de daha ne kadar bu kavramı kullanacağını belli değildir.

Washington’daki savaş lobisinin üyeleri Afganistan ve Irak ile bütün Ortadoğu’ya şekil verme düşüncesini benimsemektedirler. Elleri fırsat geçmesini beklemeden, dünya kamuoyundaki tepkileri ve uluslararası hukuku de hiçe sayarak Bush yönetiminin çıkarlarıyla bağdaşmayan bütün devletlerin haydut devlet kategorisine sokularak, onlara karşı, önleyici müdahalelerde bulunulacağı ve artık, dış politikada güç siyasetinin belirleyici olacağı görülmektedir.⁹⁵ Bu aynı zamanda izolasyonist politikaların tamamen sona erdiğini ve saldırgan politikaların benimsendiğini de göstermektedir. ABD’nin düşmanlarının onun hegemonyasına karşı koymak için terörist yöntemleri kullanması, ABD’nin de 11 Eylül olaylarından sonra dış politika hedefini terörizmle mücadele olarak belirlemesine neden olmuştur. Bu kavram oldukça belirsiz ve içi boş bir kavram olarak ABD’ye geniş manevra alanı yaratmıştır. Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan “jeopolitik ve jeostratejik boşluk alanlarının” olduğu rekabet ortamında bu saldırılar gerçekleştikten sonra, ABD en hızlı şekilde Soğuk Savaş döneminde nüfuz edemediği alanlara “terörizmle savaş stratejisi” çerçevesinde etkide bulunmak istemiştir.⁹⁶

⁹⁵ İnat, “Giriş”, iç. *ABD’nin Haydut Devletleri*, s. 7–8.

⁹⁶ Ahmet Davutoğlu, *Küresel Bunalım; 11 Eylül Konuşmaları*, İstanbul: Küre Yayınları, 2003, s. 338.

Soğuk Savaş sonrası ABD yeni dünya düzeni diye bir kavram ortaya atmıştır. Bu kavramın temel parametrelerinden biri de ABD'nin tek yönlendirici güç olarak dünyayı kendi çıkarları doğrultusunda yönetmek istemesidir. Bunu yapmaktaki başarısızlığını ortadan kaldırmak için 11 Eylül saldırılarının vermiş olduğunu düşündüğü “meşruiyet” ile birlikte daha saldırgan ve tek taraflı politikalar uygulamaya başlamıştır. Bu bağlamda oldukça fazla kullanılan “önleyici savaş” doktrini ile muhtemel veya varolan muhalif güçleri ortadan kaldırmak veya oluşmasını önlemek için kullanılacaktır. Aynı zamanda dünyanın ABD çıkarları doğrultusunda bölünmesini ve eskiden ABD'nin çıkarları doğrultusunda hareket etmesine rağmen bu devletlerin yine de “düşman” ilan edilmesine neden olmuştur.⁹⁷

Amerikalı siyaset bilimci Chalmers Johnson, emperyal politikaların ABD'yi getirdiği noktayı şöyle özetlemektedir: Dünyaya kalıcı bir şekilde hakim olma niyetiyle yola çıktık ama sonra kendi başımıza kaldık. Korkulan, nefret edilen, yozlaşan ve yozlaştıran, devlet terörizmi ve rüşvetlerle düzeni sağlamaya çalışan megaloman Amerika, bütün dünyayı karşısına aldı. Napolyon'un aslanına binmiş durumdayız. Ancak nasıl geri ineceğimizi bilmiyoruz.⁹⁸ Amerika hala Napolyon'un aslanında yoluna devam ederken Başkan Obama' da bu aslandan kolaylıkla inemeyeceğe benzemektedir. Yeni döneme bakıldığında söylemler yumuşamış gibi görülse de var olan dış politikadan çok fazla sapılmayacağı görülmektedir. Afganistan'ın işgali devam etmekte, Sudan ve Yemen'e yeni saldırılar düzenlenebileceği söylenmektedir. Irak'ta değişen hiçbir şey bulunmamaktadır. Dünya sorunları ile baş başa bırakılmaktadır.

⁹⁷ Beril Dedeoğlu, “Yeniden Yapılanan Dünya: Sistem Çelişkileri, Çelişkiler Sistemi”, 2023 Dergisi, Nisan 2003, s. 40.

⁹⁸ Özkan, “Amerika Nereye?”, <http://www.tumgazeteler.com/?a=1125425>.

III. BÖLÜM

11 EYLÜL VE AMERİKAN HEGEMONYASININ DEĞİŞEN EKONOMİ POLİTİĞİ

11 Eylül olayı Amerikan siyasetinde değişiklik meydana getirirken ekonomisinde de değişikliğe neden olmuştur. Siyasi alandaki güç mücadelesi ekonomik alanda refah mücadelesine dönüşmüş, siyasette güç peşinde olan ulus devlet dünyayı yönetirken ekonomide de refah peşinde koşmaktadır. Bu da uluslararası ilişkilerde temel rekabet nedeni olmaktadır. “Ekonomi politik de güvenlik ve siyaset konularında olduğu gibi, ‘kim neyi, ne zaman, nasıl alır?’⁹⁹ sorularının cevabı aranmaktadır. Devletlerarasındaki ilişkilerde karşılıklı bağımlılık bulunmaktadır. Bu bağımlılık ABD tarafından dengesiz, karşılıklı olmayan ve asimetrik şekilde yönetilmektedir. Bunun için de çatışma kaçınılmaz olmaktadır. Siyasetteki güç ekonomide refah arayışları temel çatışma nedenini oluştururken, güvenlik kavramı önemli konumunu devam ettirmektedir. Güvenlik olmadan ticaret olamayacağını bilen ulus devletler güvenlik teminini de sağlamak zorundadır. Soğuk Savaşın bitmesi ve birbirlerine üstünlük sağlanılmamasına rağmen Sovyetler Birliğinin yenilmiş ilan edilmesinin ardından bu uzun ve son derece yıpratıcı dönem ABD’yi de olumsuz etkilemiştir. Soğuk savaşın galibi ve hegemonya adayı ABD, bu dönemin her iki ülkenin de etkisiyle nükleer silahların dünya genelinde yayıldığını fark etti. Bu da ABD’nin gücünün sınırlanmasına ve diğer devletler üzerindeki kontrolünü kaybetmesine neden oldu. ABD, Soğuk Savaş sonrası dünyanın en büyük konvansiyonel askeri gücüne sahip olmakla beraber savunma harcamaları da hemen hemen diğer devletlerin savunma harcamalarının toplamına eşit denebilecek ölçüdedir. Ayrıca ABD’nin bu askeri üstünlüğü, yalnızca bu askeri harcamalarına

⁹⁹ **Ataman**, “Uluslararası Ekonomi Politik: Kavramlar, Dinamikler ve Son Gelişmeler”, iç. *Küresel Güç ve Refah Uluslararası Ekonomi Politik Teorileri ve Alanları*, edit. Muhittin Ataman, Ankara: Nobel Yayınları, s. 6.

ayırıldığı kaynaklarla ilgili değildir. ABD, askeri anlamda teknik ve donanım açısından da bir üstünlüğe sahiptir.¹⁰⁰

Mustafa Balbay’a göre; “ABD 19. ve 20. yüzyılda Orta-Güney Amerika’ya, içindeki Kızılderililere nasıl davrandıysa, 21. yüzyılda da tüm dünyaya öyle davranmak istiyor demektir. Geçmiş yüzyılda Orta-Güney Amerika’yı arka bahçesi hatta arka balkonu haline getirmişse, şimdi tüm dünyayı kendileştirmek istediğini ifade etmektedir. Bu düşüncesini ABD’nin 2005 yılı ortasında, dünya ülkelerindeki askeri gücüyle yapmak istediğini söylüyor ve ABD’nin kendi toprakları dışındaki askeri gücünün 400 bini geçtiğini belirtmektedir. Bunu şu genel rakamlarla ifade ediyor: “Irak’ta 150 bin, Almanya’da 72 bin, Japonya’da 40 bin, Güney Kore’de 38 bin, İtalya da 12 bin, İngiltere’de 11bin 500, Bosna da 8 bin 500, Afganistan da 7 bin 500, Suudi Arabistan’da 5 bin, Kuveyt’te 4 bin 500.”¹⁰¹ En önemli güç göstergesi olarak askeri gücün kullanılması kendi içinde de çelişkiler yaratmaktadır. Paul Kennedy bunu “Büyük güçlerin yükseliş ve çöküşleri kitabında devletlerin büyük güç olmak için önce ekonomilerini büyüttüklerini ardından paralel olarak askeri güçlerini arttırdıklarını, ancak yayılma ve hegemon olma mücadelesinde yapılan savaşların ve askeri giderlerin aynı zamanda bu gücün düşüşüne de neden olabileceğini anlatmıştır.¹⁰² Wallerstein ABD hegemonyasının gerilediğini şu şekilde ifade etmektedir; “11 Eylül 2001 Amerikan tarihinde dramatik ve şoke edici bir andı. Ama tanımlayıcı bir sn değildi. Çok önceleri başlamış ve daha otuz kırk yıl sürecek olan bir yörünge içindeki, kaotik bir dünyada ABD hegemonyasının gerilemesi adını verebileceğimiz uzun bir dönem içindeki önemli bir olaydı sadece” demektir.¹⁰³

Joseph Nye; “dengesiz güç dönemlerinde istikrar sağlanabileceğini ama büyüyen ülkeler (Çin) en büyük ülkenin dayattığı politikalardan hoşlanmazsa,

¹⁰⁰ **John Gray**, *El Kaide: Modern Olmanın Anlamı*, Türkçesi: Zehra Savan, İstanbul: Everest Yayınları, 2004, s. 75.

¹⁰¹ **Mustafa Balbay**, *Tarihin Arka Odası Amerika*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2005, s. 10.

¹⁰² Bkz. **Kennedy**, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri: 16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar*.

¹⁰³ **Immanuel Wallerstein**, *Amerikan Gücünün Gerileyişi, Kaotik Bir Dünyada ABD*, çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları, 2004, s. 9.

gücünün üstesinden gelmek için önder devlete (Amerika'ya) meydan okuyabilir ve başka ülkelerle ittifak kurabilir”¹⁰⁴ demektedir. Asya'daki bu ikircikli politikalar ve beraberindeki gerek birbirlerine karşı gerekse de ABD'ye karşı güvensizlikle birleşince silahlanmayı hızlandırmakla kalmamakta, en büyük tehdit unsuru olan, nükleer silahların da yayılmasına yol açmaktadır. Bu anlayış İran'ın ve Kuzey Kore'nin de nükleer silah sahibi olmak istemelerine yol açmakta ve bu da ABD'nin bu ülkeleri kendisine doğrudan bir tehdit unsuru olmamasına rağmen “terörist devlet” kategorisine sokmasına ve bunlarla gerginlik hatta savaş olasılığı bile yaratmaktadır. ABD'ye olmasa bile onun bölgesel çıkarlarına tehdit oluşturdukları düşünülmektedir. Bu durum ABD'nin son zamanlardaki en büyük sorunu haline gelmektedir. Fukuyama Afganistan ve Irak müdahalesini “Devletin Yeniden İnşası” olarak tanımlamış Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan zayıf, başarısız devletlerin ortaya çıkmasının güvenlik tehdidine yol açtığını savunmuştur. “Birleşik Devletler ve diğer ülkeler bir süre, bu sorunlar bölgesel nitelikteymiş gibi davrandılar ama 11 Eylül olayı, devlet yetersizliğinin devasa bir stratejik meydan okuma olduğunu kanıtlamıştır. Radikal İslamcı terörizmin kitle imha silahlarına erişebilirliğiyle bir araya gelmesi, zayıf yönetimlerin yarattığı sorunlar yüküne ciddi güvenlik boyutu ekledi. Birleşik Devletler, yürütülen askeri harekâtların ardından, Afganistan ve Irak'ta devlet inşası için önemli sorumluluklar üstlendi. Devletin etkinliğini ve kurumları hiç yoktan yaratmak ya da var olanları destekleme becerisi, birdenbire gündemin ilk sırasına yerleşti ve bu, dünyanın önemli bölgelerindeki güvenliğin temel şartı olacağına benzemektedir.”¹⁰⁵ Ancak yükselen ekonomiler bu durumu ortadan kaldırmaya başlamışlardır. Örnek verecek olursak; son yılların ekonomide büyüyen devî Çin, Rusya, Hindistan, Pakistan, Kuzey Kore vs. gibi ülkeler nükleer silahlara sahip olmakla beraber, bunlara sahip olmak isteyen İran, İsrail, Güney Afrika gibi ülkeler bulunmaktadır. Bu ise dengelerin ABD aleyhine değişmesine neden olmaktadır. Ayrıca bu silahlar, devletlerin birbirleri üzerindeki üstünlük kurma eğilimlerinin ve hegemon güç adayı ABD'nin bölge üzerindeki hâkimiyetini kırma ve müdahil olmasının sınırlandırılması gibi etkenlere sahiptir. Yani nükleer silahlar,

¹⁰⁴ **Joseph S. Nye**, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, çev. Gürol Koca, İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2003, s. 21.

¹⁰⁵ **Francis Fukuyama**, *Devlet İnşası*, çev. Devrim Çetinkasap, İstanbul: Remzi Kitabevi, s. 8–112

Soğuk Savaş sonrası dünyada ABD ile yükselen güçler arasında askeri anlamda bir tür “dengeleyici” rol oynamaya başlamıştır.¹⁰⁶

ABD Soğuk Savaş sonrasında liberalizmin zafer kazanmasıyla beraber ekonomide dünya kontrolünü elde etmiş görünüyordu. Fakat “doksanlardaki ekonomik canlılık, Amerika’nın dünyadaki konumundaki köklü belirsizliği gizliyordu. ABD tek askeri mega güçtür; ancak askeri gücünü dünyanın her yanına yansıtabilmesi ekonomik güce bağlıdır; bu üstünlük yıllardır azalmaktadır. Bu gizli zayıflığın gelecek yıllarda ortaya çıkacağı kesindir.”¹⁰⁷ Nitekim ABD’nin bu gizli zayıflığı kendini göstermeye başlamış ve son yıllarda ekonomideki üstünlüğünü diğer devletlerle paylaşmaya başlamıştır. Bunun nedenine baktığımız zaman karşımıza yine Asya Kıtası’ndaki devletler çıkmaktadır. Bu ülkeler doksanların sonu itibariyle ekonomide büyük bir atılım yaparak, ABD ekonomisiyle hemen hemen kıyaslanabilecek bir noktaya gelmeye başlamışlardır. Ayrıca, AB’nin 2000’li yıllarda tüm Avrupa Kıtası’na yayılmasının ardından, Doğu Avrupa ülkelerini de kendi bünyesine katmasıyla, ekonomide bir bütünlük sağlaması ABD ekonomisinin bir başka rakibi haline gelmesine yol açmaktadır. Bununla birlikte Latin Amerika devletleri de, diğer kıtalardaki devletlere ayak uydurarak ekonomilerini belli bir potansiyelin üstüne çıkarmaları ayrı bir etken haline gelmesine neden olmuştur. Bunların yanı sıra Asya Kıtası’ndaki ucuz işgücü devreye girdikten sonra yabancı sermayenin, ABD’den, bu kıtaya yönelmesi ekonomideki gerilemenin başka bir sebebi olmuştur. Ancak burada belirtilmesi gereken diğer önemli bir hususta, ABD’nin “Haydut Devlet” olarak tanımladığı devletlere karşı yapılan saldırıların bedelini, kendisinin ödemek zorunda kalması ABD ekonomisinin büyük ölçüde eski gücünü yitirmesine neden olmuştur.

Bu nedenleri biraz daha açacak olursak, ABD’nin ekonomide uyguladığı dış politika seyrini de daha iyi analiz etmiş oluruz. İlk olarak, Asya Kıtası’ndaki gelişmeleri ele alacak olursak, Asya Kıtası son yıllarda ekonomide üst seviyelere varabilecek bir sıçrama içerisine girmiştir. Çin önderliğinde diyebileceğimiz bu

¹⁰⁶ **Huntington**, *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, s. 272–273.

¹⁰⁷ **Gray**, *El Kaide: Modern Olmanın Anlamı*, s. 77.

atılım, Singapur, Tayvan, Güney Kore, Endonezya, Hindistan vs. gibi ülkeleri de içerisine almaktadır. Aynı şekilde Japon ekonomisi de kendi ağırlığını her zaman hissettirmektedir. Bu ülkelerdeki sıçramanın temel nedeni ise ucuz işgücü olmakla beraber, devletlerin ekonomik serbest pazar değerlerini benimseyerek; otoriter rejimlerini devam ettirmeleri denilebilir. Asya'nın bu başarılı ekonomik tavırlarının diğer bir nedeni de "gelişmekte olan dünyaya yöneltilen, ağırlıklı doğrudan yabancı yatırım ile dış ticaret açıklığı üzerinde duran ve revaçta olan modern ekonomik önerileri bir kenara itmiş olmalarıdır."¹⁰⁸

Asya Kıtası'ndaki ülkeler kalabalık bir nüfusa sahiptirler, bu nüfusun büyük bir çoğunluğu ise Çin ve Hindistan tarafından paylaşılmaktadır. 11 Aralık 2001'de Çin Dünya Ticaret Örgütü'ne katıldığını ve piyasa ekonomisine dayalı ekonomik değerleri kabul ettiğini açıklamasıyla beraber, Çin nüfusunun kalabalık olması büyük yatırımcılara cazip gelmiş ve yatırımcıları bu ülkeye yöneltmiştir.¹⁰⁹ Her ne kadar serbest piyasa ekonomisini kabul etse de ülkedeki otoriter rejim bireyleri bastırarak toplum vurgusu yapmıştır. Bu durum ülkede bireylerin zor şartlarda, düşük maaşlarda çalışmalarını getirmiş; böylece büyük sermaye sahibi kişilerin ve yabancı sermayenin ülkede yeni iş sahaları açarak istihdam yaratmalarına neden olmuştur. Çin ekonomide ucuz işgücü ve düşük maliyetli mallar üreterek, bu malları da düşük fiyatlardan satarak, ekonomide önlenemez bir atılım gerçekleştirmiştir. 2001 yılı içinde Çin'in büyüme hedefi %7 iken, ABD'nin zar zor %2 olmuştur. 2000 yılı verilerinde de Çin'in ticaret fazlası 70 milyar doları bulmuştur. Başkan Bush göreve gelir gelmez Çin'i stratejik rakip ilan etmiştir. Ancak bu durum Çin'in güçlenmesini önleyememiştir. ABD komünist Çin'i DTÖ'üne üye olmaya ikna ederek başarı kazanmış gibi görünse de Çin hükümeti daha fazla taviz vermeye yanaşmamaktadır. Ayrıca bu durum iki ülkenin rakip olmasını, Çin'in yükselişini ve ABD ekonomisinin bu ülkeye bağımlı olmasını da engelleyememiştir. Bush hükümeti bu ülke ile olan ilişkilerinde EP-3 tipi casus uçağı olayıyla, Çin hükümetinden özür

¹⁰⁸ **Grahame Thompon; Paul Hirts**, *Küreselleşme Sorgulanıyor*, çev. Elif Yücel, Çağla Erdem, Ankara: Dost Kitapevi, 1998, s. 143.

¹⁰⁹ **Thomas L. Friedman**, "Dünya Düzdür", iç: *Yirmi Birinci Yüzyılın Kısa Tarihi*, çev. Levent Cinemre, İstanbul: Boyner Yayınları / İnceleme Dizisi, 2006, s. 162.

dilemek zorunda kalmış ve itibar kaybına uğramıştır.¹¹⁰ Aynı şekilde Çin'e yakın olan devletlerde (Asya Kaplanları) hemen hemen aynı stratejiyi benimseyen politikalar üretmişler ve yabancı yatırımlarla gelen teknolojilerle ekonomide büyük bir potansiyel yakalamışlardır. Asya'da bu gelişmeler olurken bu durum ABD ekonomi politikalarına nasıl yansımıştır?

Öncelikle belirtilmesi gereken husus, yıllardan beri, ABD ile Japonya arasındaki ekonomik ilişkilerin yakınlığıdır. Japonya üretmiş olduğu malların büyük bir kısmını ABD'ye ihraç ederek kendi ekonomik dengesini kurmuştur. Buna karşın ABD'de bu durumdan rahatsız olmamakla birlikte, Japonya'da önemli yatırımlar gerçekleştirerek bu ülkeden kendi ülkesine sermaye akışını sağlamaktadır. Ayrıca ABD son zamanlarda Japonya'ya uyguladığı ekonomi politikalarını diğer Asya ülkelerine de uygulamaya başlamıştır. Özellikle Çin ve Hindistan başta olmak üzere diğer Asya devletlerinde, Çok uluslu şirketler aracılığı ile yatırımlar yaparak hem ucuz işgücünden faydalanmakta, hem ekonomideki maliyetlerini düşürmekte, hem de ABD'ye sermaye akışını sağlamaktadır. Bu sayede ihtiyaç duymuş olduğu pazar ve hammadde kaynaklarına da rahat ulaşabilmektedir.

ABD ekonomisinde ciddi yapısal sorunlar olmasına karşın, bu sorunlar Çin ve Asya ülkeleri sayesinde önemli bir krize dönüşmemektedir. Buradaki en önemli etken ise ABD'nin mali savurganlığının Çin tarafından finanse edilmesidir. Bu durum haliyle son derece hassas bir finansal denge yaratmaktadır. ABD, Çin ve diğer Doğu Asya Kaplanları sayesinde hem ülkeye rahatça sermaye akımı sağlayıp borçlanıyor hem de faizlerini düşük tutarak yüksek büyüme hızını devam ettirmeyi başarıyor.¹¹¹ Ama ABD bu işin sadece paranın değerindeki oynamayla olmayacağını da farkındadır. Onun ötesinde Çin'in üretim ve tüketim yapısında değişiklik yapmasını istemektedir. ABD'li ekonomi yetkilileri ve karar vericileri ise durumlarından oldukça tedirgindirler. Bu yüzden hala ihracata dayalı bir büyüme modeliyle yıllık %10 dolayında büyüyeabilen Çinlileri ve diğer Asya ülkelerini, biraz

¹¹⁰ **Kenan Erçel**, "Çin-Amerikan Krizi: Papaza Kızıp İmamı Tutmak", iç. *Birikim Dergisi*, sayı: 145, Mayıs 2001, s. 6-9.

¹¹¹ **Ömer Aşpınar**, "ABD Ekonomisi Çin Sayesinde Ayakta", *Radikal Gazetesi*, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=195705>, Erişim Tarihi: 14 Ağustos 2006.

daha iç tüketim ağırlıklı bir büyüme modeli için ikna etmeye çalışmaktadırlar. ABD'nin cari açığı 800 milyar dolar dolayındadır. ABD, bu cari açığına karşılık tüketimi kısma yolunda fazla etkili bir girişimde bulunmamaktadır. Çin, ihracatının çok büyük bölümünü ABD ve diğer Batılı ülkelere yapmakta, buradan elde ettiği döviz rezervlerini ABD tahvil ve bonolarına yatırarak ABD'nin cari açığını finanse etmesini sağlamaktadır. ABD, cari açığı finanse edildiği için Çin'den yaptığı ithalata kısıtlama getirmemektedir.¹¹² Ancak burada dikkati çeken unsur, ABD Asya devletlerinin kalkınmasına, bir noktada, izin veren politikalar gerçekleştirmektedir. Fakat bu durum hegemon güç adayı ABD'nin dünya ekonomisi üzerindeki rolünü sınırlamaktadır.

Avrupa Kıtası'nın ekonomik bütünlüğünü sağlaması, kuşkusuz AB için büyük bir başarıdır. Ne var ki, bunu ABD açısından ele aldığımız zaman iki yönlü etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. İlk olarak; AB, ülkelerin ekonomilerini (27 üyenin) birleştirmesiyle, içeride her ne kadar sorunlar yaşansa da, dışa doğru büyük bir güç haline gelmiştir. Böylece dünya ekonomisinde üçüncü büyük ekonomi olmuştur. Bu da şunu ifade etmektedir ki, AB'nin dünya ekonomisindeki payının büyük bir dilimini elde etmesi ABD açısından bakıldığında, bu payının azalması niteliğini taşımaktadır. Hegemonya adayı bir ülke için istenilen bir durum değildir. Avrupa bütünleşmesinin ikinci ayağına baktığımız zaman, AB serbest piyasa ekonomisi değerlerine sahip bir birliktir, yani ABD'nin dünya geneline yaymak istediği bir değer olmasından dolayı AB'nin ekonomik anlamda büyümesi bir noktaya kadar ABD'nin işine gelmektedir. Çünkü refah düzeyinin yükseldiği bir AB toplumu tüketim toplumu haline bürünmüştür. ABD bunun bilincinde olup, AB'nin kendisi için iyi bir pazar olduğunu düşünmektedir. Ürettiği malların büyük bir kısmını AB ülkelerine, serbest piyasa koşulları altında, satarak ekonomisine büyük bir katkı sağlayabilmektedir.

Genel anlamda ele alındığında ABD, ekonomisini ayakta tutabilmenin yolunu uluslararası sisteme entegre etmiş olduğu Dünya Bankası ve IMF ile

¹¹² **Mahfi Eğilmez**, “*Tuhaf İlişki*”, *Radikal Gazetesi*, [http:// www.radikal.com.tr/haber .php? haberno=184919](http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=184919), Erişim Tarihi: 20.04.2006

gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeleri kontrol altında tutarken; Dünya Ticaret Örgütü nezdinde de gelişmiş ülkelerle ekonomik ilişkilerini sürdürmektedir. Burada belirtilmesi gereken önemli husus ise, ABD son yıllarda gerek Avrupa ülkelerine gerekse de dünyanın diğer ülkelerine karşı ekonomisinde Realist (ekonomik milliyetçilik) ekonomi politikayı izlemenin yolunu tutmuştur. Diğer ülkelerin ABD'ye ihraç ürünlerinde, ABD'ye giriş yaparken vergi sistemini devreye koyarken, kendi ihraç ettiği malları serbest piyasa koşullarına uygun hareket ederek verginin hemen hemen hiç olmadığı bir sistemle yapmaktadır. Bütün bu önlemlere rağmen ekonomisini düzeltemeyen ABD; Irak ve Afganistan'a saldırarak küresel ekonomiyi kontrol etme ve petrolün akışını düzenleyerek var olan düzenin devamlılığını sağlama çabalarına girişmiştir. Irak ve Afganistan savaşları bu yüzden ABD için ayrı bir öneme sahiptir. Afganistan Savaşı terörizmle mücadeleyi simgelerken; Irak Savaşı petrol rezervlerine sahip olmayı ifade etmektedir. Ancak bunu George Washington Bush; Irak'ta girişilen mücadelenin, Afganistan ile başlayan dünya milletlerini kurtarma hareketinin devamı olduğunu vurgulamıştır.¹¹³

“ABD başkanı Obama bugüne kadar sıklıkla iç politika ve sosyal konulara ağırlık vereceğini söyledi. Bununla birlikte ABD'nin bütün yerkürede üstlendiği sorumlulukları ve takip ettiği çıkarları var. Bu ikilem küresel krizin çarpan etkisiyle daha da sorunlu bir hale geliyor.”¹¹⁴ Obama'nın söylemlerinin oldukça zor gerçekleşeceği görülmektedir. Dünyanın her tarafına yayılmış askeri üsler, hegemon söylemi, başka topraklardaki çıkarlar, bölgesel çatışmaların yarattığı belirsiz ve güvensiz ortam, artan yoksulluk ve gelir dağılımındaki eşitsizlik, küresel ısınmanın yarattığı çevresel felaketler, nükleer silahların yayılma riski, azalan petrol ve doğal gaz, devam eden Afganistan ve Irak savaşı gibi sorunlar tek etek halledilmeden iç politikaya dönülmesi imkânsızdır. Ayrıca buna hiçbir ülkenin de inanmayacağı da bir gerçektir.

¹¹³ C.Akça Ataç, Bahar Gürsel, “Amerikan Apokaliptik'inin Dünü Bugünü”, iç. *Doğu- Batı Dergisi*, sayı: 32, Mayıs- Haziran- Temmuz 2005, s. 86.

¹¹⁴ “ABD Dış Politikası Kavşak Noktasında”, *Diplomatik Gözlem*, http://diplomatikgozlem.com/haber_oku.asp?id=3858, Erişim Tarihi: 20.12.2009.

A. 11 EYLÜL ÖNCESİ AMERİKAN HEGEMONYASININ EKONOMİ POLİTİĞİ

Amerika'nın var olan küresel üstünlüğü, emperyalist bir güç olarak ortaya çıkışı dünya çapında yürüttüğü siyaset ve uygulama biçimi tarihte yer alan diğer devletlerden farklıdır. Çok hızlı bir şekilde dünya siyaset arenasına giren ABD, savaşmadan ve kan dökmeden (ülke dışında) bu üstünlüğünü elde etmiştir. Kıtadan İspanya'yı kovup, İngiltere'den de denizlerdeki üstünlüğü almasından sonra ekonomik alanda güçlenmiş, yürüttüğü izolasyonist politika sayesinde I. Dünya savaşına kadar dünyanın geri kalanı ile ilgilenmemiştir. Savaşın uluslararası boyutta çözülebilmesi için yayınlanan Wilson ilkeleri siyasi olarak Amerikan düşüncesinin kıta dışında taraf bulduğu ve tartışıldığı bir durum yaratmıştır. İkinci dünya savaşında güçlü iki oyuncunun sahne alması ve Sovyetler Birliği'nin yenilmesi ile tek güç olarak dünyayı yönetmeye başlamıştır.

“Bir üretim tarzı olarak kapitalizm, sürekli genişleme ve yayılma dinamiğine sahiptir. Bu niteliği itibariyle evrensellik eğilimini bünyesinde barındırmaktadır.”¹¹⁵ Ekonomide kapitalizmin sözcülüğünü yaparken yayılan Amerika'nın askeri üsleri tüm kıtaya yayılmış, teknoloji alanındaki üstünlüğü tartışılmaz kabul edilmiş, ekonomik alanda ise yine yönlendirici ve komuta edicidir. Uluslararası mali kurumlar olan IMF, DB, DTÖ ile küresel ölçekte ekonomiyi yönlendirmekte ve kendi çıkarlarına göre biçimlendirmektedir. “İkinci Dünya Savaşından beri ABD iktisat politikasının temel amacı serbest piyasa ideolojisinin dünya çapında kabulünü sağlamaktır. Soğuk Savaş sırasında, dünya piyasalarını serbestleştirme hedefi komünizmi var olan sınırlarına hapsedme politikası ile dengelenmek zorundaydı.”¹¹⁶ Artık böyle bir engel kalmadığından geriye; ABD aleyhine yapılan gizli anlaşmaları önlemek, güdümlü devletlerin güvenlik açısından bağımlılıklarını devam ettirmek, tebaaları itaatkâr kılmak, koruma altında tutmak ve

¹¹⁵ **Fikret Başkaya**, *Sömürgecilik, Emperyalizm, Küreselleşme*, Ankara: Maki Basın Yayın, 2003, s. 83.

¹¹⁶ **Robert Wade**, “Dünya Bankası’nda Hesaplaşma”, iç. *Birikim Dergisi*, sayı: 145, Mayıs 2001, s. 75.

barbarları bir araya gelmesini önlemektir.¹¹⁷ Bu amaçlara uygun olarak Orta Asya bölgesi ayrı bir önem arz etmekteydi. “Soğuk Savaş boyunca olduğu gibi, Sovyetler Birliği’nin dağıldığı ilk yıllarda Orta Asya bölgesi ABD’nin dış politika öncelikleri arasında yer almıyordu. 1990’ların sonuna doğru Irak’ın Kuveyt’i işgali, Ortadoğu Barış süreci, Bosna ve Kosova’da yaşananlar, Rusya’nın geleceği ve NATO’nun yeniden yapılandırılması gibi gelişmelerle meşgulken Orta Asya bölgesine ikinci derecede önem vermeye devam etti. Ancak bir yandan da Rusya’nın 1993’te ilan ettiği “Yakın Çevre Doktrini”yle Orta Asya’daki etkinliğini tekrardan arttırma girişimleri Avrupa Birliği’nin “Avrupa-Asya-Kafkasya Taşıma Koridoru ve “Avrupa Devletlerarası Petrol ve Gaz Taşıma” projelerini geliştirmesi ile Çin’in bölgede etkin olmaya başlaması, Türkiye’nin beklediği etkinliği bölgede gösterememesi ve ABD şirketlerinin bölgede artan çıkarları nedeniyle 1990’ların ortalarında itibaren bölgeyle ilgilenmeye başladı.”¹¹⁸ Afganistan işgalinde ve Irak nezdinde kendisine başkaldıran ülkelerinin sonunun ne olacağını göstermek için yaptığı işgallerin arkasında yukarıda anlatılan politik ve ekonomik çıkarlarının etkisi tartışılmaz bir gerçekliktir. Şimdi sırayla ve kısaca Afganistan, Irak, AB ve Latin Amerika ile ilişkilerinin ekonomi politiği üzerinde durulacaktır.

1. AFGANİSTAN

Afganistan dünyanın en yoksul ülkesi olması ve ülkede çok fazla zenginlik yaratacak kaynaklar bulunmamasına rağmen tarihin her döneminde önemli bir ülke olmuştur. Dünyanın merkezini oluşturduğu da söylenilen bu ülke stratejik konumu ve zengin petrol kaynaklarının geçiş noktasında olması nedeniyle saldırılara uğramaktan ve büyük güçlerin hedefi olmaktan kendini kurtaramamıştır. Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra büyük küresel güçlerin mücadele alanı olmuştur. Murat Yeşiltaş’a göre; “11 Eylül öncesinde Washington yönetiminin bölge ile ilgili politikalarında

¹¹⁷ **Zbigniew Brzezinski**, *Büyük Santranç Tahtası*, çev. Yelda Türedi, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2005, s. 63.

¹¹⁸ **Çağrı Erhan**, “ABD’nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül Sonrası Açılımları, iç. *Küresel Politikada Orta Asya (Avrasya Üçlemesi I)*, der. Mustafa Aydın, Ankara: Nobel Yayınları, 2005, s. 20.

“Afganistan’ın artık kendi haline bırakılmaması gerektiği, Batının, Sovyetlerin dağılmasından sonra izlediği politikaların bütün bölgeyi, Kafkasları, Çeçenistan’ı hatta Usame Bin Ladin hesaba katıldığında ABD’yi bile etkiler hale geldiği, Afganistan sorununa çözüm bulmadan Orta Asya’daki yeni bağımsız Cumhuriyetlerin güvenliğe kavuşturulamayacağı ve Afganistan’da Rusya, Çin, Pakistan, Hindistan ve İran’ın zıt kutupları desteklemesi nedeniyle bölgede hassas bir dengein oluştuğu fikri üzerinde anlaşmaya varılmıştır”¹¹⁹

11 Eylül saldırılarının örgütleyicisi olduğu iddia edilen Usame Bin Ladin Rusların Afganistan’dan çıkarılması için verilen savaşta militan bir İslamcı lider haline geldi. CIA ve CIA’nın Pakistan istihbaratındaki müttefikleri tarafından Ruslara zarar vermek için silahlandırıldığını ve finanse edildiği söylenmektedir. Bin Ladin ve Afganileri, Amerikalılar 1990’da Suudi Arabistan’da sürekli üsler kurunca, ABD’nin aleyhine hareket etmeye başladılar.¹²⁰ Sovyetler Birliği ile mücadelesinde müttefik olan iki ülke 11 Eylül’den sonra düşman olmuşlardır. “80’li yılların başında, Sovyetler Birliği’ne karşı korkunç bir savaşa girmiş Afganlara Amerika Birleşik Devletleri önemli bir lojistik destek sağlamıştı. Bu destek, karadan-havaya bir füze olan Stinger’ler için malzeme sağlanması ile sembolleştirilen bir destektir. Bu Amerikan yardımı doğrudan Pakistan tarafından yönetildi ve özellikle, Afgan direnişinin liderlerinden birisi olan Gulbuddin Hikmetyar’a yöneldi. Nüfusunun bir kısmı Pakistan’da yaşayan Peştun kavminden (Pakistan’da Pathan olarak adlandırılırlar) olan Hikmetyar, Pakistan iktidar çevrelerine -özellikle de Ziya ül Hak’a- yakın olan birisiydi. Amerikan yardımı ona, çoğunlukla, bir başka askeri lider olan komutan Mesut’un aleyhine yönelik olarak veriliyordu. Bir Tacik olan (Afganistan nüfusunun %25’i Tacik) komutan Mesut İslamabad’da daha az güven uyandırıyor. Birinci İhanet: Afganistan savaşının sonunda, elde ettikleri zaferleriyle yüreklenmiş Hikmetyar’ın askerleri, Bosna ve Somali’deki müslümanlara zulmetmekle suçladıkları kâfir Amerika’ya karşı yeni bir mücadeleye giriştiler. Bu mücadelenin sembolü, 1993 Şubat’ında Dünya Ticaret Merkezi’ne karşı

¹¹⁹ Yeşiltaş, “ ABD’nin Uluslararası Terörizme Yaklaşımı”, iç. *ABD’nin Haydut Devletleri*, s. 25.

¹²⁰ Radyo B92, “Chomsky İle Söyleşi”, çev. Tuncay Birkan, iç: *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, der. Tamer Erdoğan vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 184.

girişilen ilk suikast oldu. O zaman, Amerikalılar aşırılıkçı hareketleri temsil eden bu tehdidin bilincine vardılar. Başka iki amaçla, Pakistan ve Suudi Arabistan'ın desteği ile Washington yönetimi Taliban olarak adlandırılan bir hareketi ortaya çıkarmaya ve finanse etmeye karar verdi. Öncelik, Suudi Arabistan'daki siyasi rejime benzer bir şekilde Afganistan'da da bağınaz ve istikrarlı bir siyasal rejim oluşturarak, mevcut İslami hareketleri ortadan kaldırmaya veriliyordu.

Afganistan dünyanın en yoksul ülkelerinden birisidir. Afganistan'da yarım milyon sakat ve öksüz insan bulunmaktadır. Son derece yoksul olan bu ülkede ne alt yapı, ne yol ne de büyük sanayi tesisleri bulunmamaktadır. Ülke içinde en az on milyon kara mayını bulunduğu söylenmektedir. Bu mayınlardan dolayı pek çok insan hayatını kaybetmiş ya da sakat kalmıştır. 11 Eylül öncesi ABD saldırısından korkan 1 milyon insan evini terk ederek Pakistan sınırına yığılmıştır. BM acil yardıma ihtiyacı olan insan sayısını sekiz milyon olarak açıklamıştır. Buna rağmen Afganistan'ı “taş devrine geri götürecek bir bombalamadan” bahsedilmiştir.¹²¹ Fakat Taliban'ın finansmanı, günümüzde büyük ölçüde unutulmuş olan bir petrol çıkarının varlığıyla da açıklanabilir. 90'lı yılların ortasında Hazar Denizi'nin ve ona kıyısı olan ülkelerin hidrokarbürleri Amerikan Unocal konsorsiyumunun iştahını kabartıyordu. Oysa Asya'nın merkezindeki bu bölge çepeçevre kuşatıldı. Türkmenistan'dan başlayacak bir petrol boru hattının da ekleneceği gaz boru hattının kurulması –ki bu hat Afganistan'dan geçerek Hint Okyanusu'nda son bulacak- fikri filizlenmeye başlayacaktır. Bu petrol ve gaz İran'ın güneyinden boşaltılabilirdi. Fakat D'Amato yasası bu ülkede, tüm Amerikan yatırımlarını yasaklıyordu. Türkiye ve Kafkasya'dan geçen diğer yollar ise tehlikeli olarak değerlendirildi. (Kürt ayaklanması ve Çeçen savaşı) geriye Afganistan'dan geçen yol kalıyordu. Bu hidrokarbürler, petrolünün %12'sini ithal etmek zorunda olan Çin gibi, Asya'daki yeni pazarların gereksinimlerinin karşılanmasını sağlayacaktı. Bu gaz boru hattının yapımı, çoğu zaman anarşinin içine dalmış bir ülkede gerçekleşebilirdi. Dolayısıyla, Taliban'ın iktidara gelişi elverişli olarak değerlendirilmiştir. Amerikan petrol lobileri gibi Amerikan Dışişleri Bakanlığı da Pakistan ve Suudi Arabistan'la uyum içinde olan

¹²¹ Roy, “Sonsuz Adaletin Matematiği”, *iç. Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, s. 71.

Talibanların zaferini kolaylaştıracaktır.”¹²² Ancak iktidara gelen Talibanların ABD’ye ihanet ederek Kenya ve Tanzanya’daki Amerikan büyükelçiliklerine saldırması petrol projesinin iptaline neden olmuştur.

11 Eylül öncesi terörizm ABD dış politikasında çok önemli bir yer kaplamıyordu. Dış politikada daha çok ABD’ye alternatif olabilecek güçlerin ortadan kaldırılması için çaba sarf ediliyordu. Terörizme karşı özellikle yürütülen bir mücadele yoktu. Terörün küresel bir tehlike ve tehdit olduğu kabul edilse de daha çok liberal politikalar çerçevesinde ve uluslararası hukuk kuralları ve konsensus sağlanarak engellenmeye çalışılmaktaydı. Clinton yönetimi bu izlediği, özellikle de Ortadoğu politikalarında yumuşak ve etkisiz olduğu gerekçesiyle eleştirilere uğruyordu. Eski Dışişleri Bakanı Henry Kissinger 13 Eylül 2001 tarihinde The Washington Post Gazetesindeki yazısında; 11 Eylül saldırılarına yataklık eden ülkeler, bu saldırıya karışmış olsun ya da olmasın ağır bedel ödemesi gerektiğini ve dünya çapında organize, eşzamanlı çalışan tüm terörizm şebekesinin yok edilmesi gerektiğini söylemektedir. Ayrıca bunun için ABD’nin müttefikleri ile asgari müştereklerde birleşmesi ve herhangi bir mutabakata gerek olmadığı saldırının ABD’ye ve onun güvenliğine yapıldığı için hepsinin ABD tarafından imha edilmesi gerektiğidir.¹²³

2. IRAK

Ahmet Davutoğlu; “20. yüzyılın uluslararası ilişkiler açısından üç ana dönüşümü yaşadığını, bunun birincisinin I. Dünya Savaşı, ikincisinin II. Dünya Savaşı, üçüncüsünün ise Soğuk Savaşın bitmesinin ardından gerçekleştiğini ifade etmektedir. I. Dünya Savaşının ardından Avrupa’daki klasik imparatorlukların yıkıldığını, ulus-devlet olgusu ve ideolojik temelli çatışmaların imparatorluklararası hâkimiyet çatışmalarının yerini aldığını, II. Dünya Savaşı sonrasında sömürge

¹²² **François Lafargue**, “Talibanları Üretenler”, çev. Mehmet Beşek, *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, s. 235–236.

¹²³ **Henry Kissinger**, “Tüm Yataklar Bedelini Ödemeli” iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001, s. 220.

imparatorluklarının yerini Avrupa dışındaki alanlarda ortaya çıkan çok sayıda ulus-devletin almış olduğunu ve ideolojik temelli çift kutupluluğun uluslararası sistemin temel özelliği olduğunu ifade ederek Soğuk Savaş sonrası dönemde ise bir yandan çift kutuplu sistem dağılırken, diğer yandan uluslararası sistemin temelini oluşturan prensip ve yapılarda ciddi bunalımlar ortaya çıktığını ulus-devlet olgusunun birçok ülkede meşruiyet bunalımına bağlı olarak sarsıntı geçirmeye başladığını savunmuş, bu üç ana dönüşümü ortaya çıkaran savaşlar ve siyasi gelişmeler Avrupa’da cereyan ederken bu dönüşümün en geniş çaplı sonuçlarının Ortadoğu’yu etkilediğini savunmuştur. I. Dünya Savaşı neticesinde bölgede gerçekleşen sömürgeci bölüşüm ile bölgenin asırlardır süren ve son olarak Osmanlı Devleti tarafından daha geniş kapsamlı bir bütün içinde muhafaza edilen İslam medeniyeti kimliği etrafında şekillenmiş jeokültürel ve jeopolitik karakterinin parçalandığını, bölgenin Müslüman toplulukları arasındaki çatışma unsurlarının tahrik edilerek bölgenin ekonomik kaynaklarının sömürgeci güçlerin operasyonlarına uygun hale getirildiğini, Osmanlı Devleti’nin dağılması sonrasında bölgede egemenlik kuran İngiliz ve Fransız sömürge yapılarının kendi aralarında oluşturdukları etki alanlarının hala geçerliliğini sürdüren siyasi sınırların oluşmasında önemli bir rol oynadığını, sömürgeci yapıların bölüşümünün II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan ulus-devletlerin siyasi sınırları ile jeopolitik, jeoekonomik ve jeokültürel hatlar arasında uyumsuzluklar oluşturduğunu, BM sistemi çerçevesinde garantiye alınan siyasi sınırlar ile jeopolitik, jeokültürel, jeoekonomik geçişkenler arasındaki farklılaşmanın bölge ülkelerini ilgilendiren hat-sınır problemlerinin doğmasına yol açtığını belirtmiştir. II. Dünya savaşının ardından İsrail’in kurulmasının II. Dünya Savaşının sebeplerinden biri olan anti-semitik ırkçılığın gündemde tuttuğu tarihi “Yahudi Meselesi”nin Avrupa’dan Ortadoğu’ya ihraç edilmesinin Soğuk Savaş döneminin genel dengelerini de bölge üzerindeki yansımalarını da ilgilendiren sonuçlar doğurduğunu ifade etmiştir. İsrail’in kurulmasının bölgedeki sömürge yapıları üzerinde doğan Arap ulus-devletlerin hat ve sınır uzlaşmazlıklarından kaynaklanan iç meselelerini ortak düşman karşısında dondurmaya sevk ederken, diğer taraftan küresel ölçekli Soğuk Savaş kutuplaşmasının bölgedeki devrimci-radikal-totaliter Arap devletleri ile geleneksel-ılımlı Arap sultanlıkları arasındaki rejim farklılaşmasının küresel ve bölgesel ittifaklara yansıyan bir kutuplaşmaya dönüşmesine sebep olduğunu, Nasır

ve Baas hareketlerinin estirdiği rüzgar Arap milliyetçiliğinin anti-Batı ve anti-İsrail psikolojileri ile de desteklenecek şekilde sosyalizmle buluştuğu bir eksen oluşturduğunu küresel çift kutuplu yapılanmanın sonucu olarak sağlanan Sovyet desteği bu sentezin ürettiği rejimlere hayat alanı açarken, Batı ülkeleri bir taraftan İsrail'in hayat alanını garanti altına almaya çalışırken, diğer taraftan geleneksel Arap rejimlerinin korumaya ve devrimci-radikal Arap rejimlerini dönüştürmeye çalıştığını ifade etmiştir. I. ve II. Dünya savaşları gibi Soğuk Savaş'ın sonuçlarının da benzer olduğunu Avrupa içi çekişmelerin ve güç dengesine dayalı kutuplaşmanın kendi dinamiklerini ortaya koyduğunu, küresel ölçekli bu üçüncü kutuplaşmanın Soğuk savaşın bitişine yönelen sürecin Orta ve Doğu Avrupa'da başlamışken bu sürecin en doğrudan etkilerinin daha önceki savaşlarda olduğu gibi Ortadoğu'da görüldüğünü söylemiştir.¹²⁴ Ortadoğu'daki siyasi yapılanmaların ve çatışmaların ana unsuru olan İsrail Amerika tarafından sürekli desteklenmiştir. Saldırgan politikaları, nükleer silah bulundurması, uluslararası örgütlerin ve BM kararlarını hiçe sayan tavırlarına göz yumulmuştur. Filistin topraklarının gayrı meşru işgali ve halkına uygulanan saldırılar görmezden gelinmiştir. Bölgedeki Amerikan aleyhtarlığının ve düşmanlığının en temel nedeni İsrail'e olan politikalarıdır.

Ortadoğu küresel güçler tarafından çetin rekabetin yaşandığı, uluslararası ekonomi politiğin son derece hassas dengeler üzerinde olduğu bir bölgedir. AB ülkeleri (Fransa ve Almanya), Çin, Rusya ve Hindistan'ın küresel güç mücadelesinde ABD ile rekabet ettiği, Japonya, Endonezya'nın ise büyük devletler arasında olmalarına rağmen tam olarak ABD'ye karşı oluşan küresel rekabet kutuplaşması içerisinde yer almadıklarını savunan ABD başkanı Carter'ın Ulusal Güvenlik danışmanı Brzezinski; artık çift kutuplu dünya düzeninden Avrasya güç mücadelesine dönüşen bir yapılanmanın olduğunu Avrasya'ya sahip olan devletin dünyaya hakim olacağını ifade ederken ABD'nin her şeyden önce mevcut durumunu koruyup kendisine meydan okuyan bu devletlere fırsat vermemesi gerektiğini savunmaktadır.¹²⁵ Eski ABD ulusal güvenlik danışmanı, stratejist Zbigniew

¹²⁴ **Ahmet Davutoğlu**, *Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, İstanbul: Küre Yayınları, 2004, s. 338–340.

¹²⁵ **Brzezinski**, *Büyük Satranç Tahtası*, s. 61–65.

Brzezinski 11 Eylül olayından sonra yaptığı açıklamada; Afganistan'dan sonra Irak'ı hedef gösteriyor ve Saddam Hüseyin'in ismini direkt vererek bu rejimin yıkılmasının sadece meşru değil aynı zaman da şart olduğunu söylemekte ve ABD'nin vereceği karşılığın acı vermesi gerektiğini ifade etmektedir.¹²⁶ Irak söylenilenlerin aksine elinde kitle imha silahları barındırmıyordu. Saldırıları öncesi medya ile canavara dönüştürülen bu ülkenin gerçekte elindeki silahların varlığının ne kadar yetersiz, askeri gücünün de ne kadar az olduğu ortaya çıkmıştır.

ABD'nin 200,000 askerine karşılık Irak'ın 435,000 askeri, ABD'nin 429 tankına karşılık Irak'ın 260 tankı ve ABD'nin 500 savaş uçağına karşılık Irak'ın elinde 300 savaş uçağı bulunmaktaydı. ABD'nin Irak'a saldırısına ve BM Güvenlik Konseyi'nde uzun süredir tepkilerini ortaya koyan Fransa, Almanya, Rusya ve Çin gelişmelerden derin endişe duyduklarını belirterek, Irak'a yönelik saldırıların durdurulması çağrısında bulunmakla yetinirken, Belçika'dan yapılan açıklamada da, ABD'nin hukuk düzeninden ayrıldığı ifade edilmekteydi. Saldırı karşısında ülkelerin ilk tepkileri şöyleydi. Fransa Cumhurbaşkanı Chirac, Irak Savaşı'nın gelecek için ciddi sonuçlar doğuracağını söylemiş ve insani bir felaket yaşanmadan sona ermesini dilemiştir; ABD yönetimini uluslararası hukuku ihlal etmekle suçlayan Çin ise, ABD'nin Irak'a karşı başlattığı saldırının derhal durdurulmasını istemiştir. Almanya hükümetinin açıklamasında, "Irak'a karşı başladığı haberi federal hükümette derin endişe ve dehşet uyandırmıştır" denilmekteydi. Rusya Devlet Başkanı Putin de ABD'nin Irak operasyonunun büyük siyasi hata olduğunu ve derhal durması gerektiğini söylemekle yetinmiştir. AB Dönem Başkanı Yunanistan, Irak sorununun barışçı yollar ve birlik içinde çözülmemesinden üzüntü duyduklarını bildirirken, Özerk Filistin Yönetimi ABD'nin Irak'ta başlattığı savaşı kınamakta; Malezya Başbakan vekili Abdullah Ahmed Bedevi ise ABD'nin Irak'a saldırısının "tarihte kara bir leke olduğunu" söylemektedir. Bedevi, "büyük ve güçlü bir ülkenin, müttefikleri ile birlikte uluslararası hukuku, insanlığı ve evrensel adaleti göz ardı ederek harekete geçtiğini" ifade etmektedir. Belçika Başbakanı Guy Verhofstadt da ABD'nin Irak'a saldırısını kınayan ve uluslararası hukuka aykırı bulanlar

¹²⁶ **Zbigniew Brzezinski**, "Çok Yönlü Misilleme Lazım", iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001, s. 213–214.

arasındadır. Brüksel’de basın toplantısı yapan Belçika Başbakanı saldırıyı uluslararası hukuk düzeninden ayrılmak olarak nitelemektedir. İran da saldırıyı kınayan ülkeler arasında yer almıştır. Dışişleri Bakanı Kemal Harrazi’nin ağzından, ABD’nin Irak’a yönelik saldırısını kınayarak, bu saldırının yasa dışı olduğunu ifade eden İran yönetimi, bu savaşta hiç kimsenin yanında olmayacağını açıklayarak aynı zamanda tarafsızlık politikası izleyeceğini de duyurmuştur.

Bu arada BM’nin Irak ile ilgili Silah Denetim Komisyonunu’nun (UNMOVIC) İsveçli Başkan Hans Blix, 27 Mart’ta Avusturya dergisi New’e, BM’nin New York’taki merkezinde verdiği demeçte, ABD’nin Irak’taki çalışmalarından hiçbir zaman hoşnut olmadığını, çalışmaya henüz 3,5 aydır başlamış olduklarını ve yeterli süreyi kullanmadıklarını, ayrıca Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin’in kitle imha silahlarına başvurma ihtimalinin söz konusu olmadığını söyleyerek, bu şartlarda yapılmış olan saldırıyı eleştirmekte, ABD’nin “BM Hukukunu tanımaz siyasetinden” dolayı hayal kırıklığına uğradığını belirtmekte ve 8 Kasım 2002 tarihli 1441 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararının da ABD’nin giriştiği savaş için asla meşru zemin oluşturmadığını kaydetmekteydi. 9 Nisan’da da bir İspanyol gazetesine demeç veren Blix, ABD’nin bu savaşı çok önceden planladığının ve kitle imha silahlarının işin bahanesi olduğunun anlaşıldığını ifade etmiştir. Kitle imha silahları meselesinin, savaş nedenleri sıralamasında ABD ve İngiltere tarafından gerilere itildiğini söyleyen Blix, Saddam rejiminin devrilmesinin savaşın asıl gerekçesini oluşturduğunu belirtmektedir. Washington’u Birleşmiş Milletlere yabancı güç gözüyle bakmakla ve yok olmasını istemekle suçlayan Hans Blix ayrıca, BM denetçilerinin, Irak’ta tansiyonun yükseldiği sırada daha çok şey bulamamasından Washington’ın mutsuz olduğunu kaydederek “Onlara BM desteğini sağlayacak gerekçeyi yaratamadığımız için bize kızgınlar” ifadesini kullanmıştır. Hans Blix, 2 Haziran 2003’te BM’ye gönderdiği son raporunda da, savaş öncesi süreçte Irak’ta yaptıkları incelemeler esnasında kitle imha silahlarına ilişkin ciddi hiçbir kanıt bulamadıklarını ifade etmektedir.

Savaş sonrasında Irak’ta incelemeler yapmak üzere CIA tarafından gönderilen Irak Araştırma Grubunun Başkanı David Kay’ın 2 Ekim’deki ön

raporunda da kitle imha silahlarına rastlanmadığı belirtilmektedir. 24 Ocak 2004'te bu görevinden istifa eden David Kay, 28 Ocak'ta ABD Senatosunda yaptığı konuşmada da ABD'nin Irak'ın savaş öncesi kitle imha silahlarına ilişkin istihbarat bilgilerinin tamamen yanlış olduğunu ifade etmektedir. Öte yandan Irak Dışişleri Bakanlığı'nın isteği üzerine Irak'ta kitle imha silahlarına ilişkin araştırmasının ilk yılının sonuçlarını açıklayan IAEA Başkanı Muhammed El Baradai, şu ana kadar kitle imha silahlarına ilişkin bir kanıtı rastlamadığını belirtmektedir.¹²⁷ “ABD, işgalin üzerinden üç hafta bile geçmeden Irak'taki durumunu açıklığa kavuşturan bir kararı BM'den çıkartmayı başarmıştı. ABD ve İngiltere tarafından hazırlanan ve Güvenlik Konseyi tarafından 22 Mayıs 2003'te kabul edilen 1483 sayılı karar ABD önderliğindeki Otorite olarak nitelemektedir. Yeterince açık olmamakla beraber karar, işgal güçlerini Irak'ın siyasi ve ekonomik anlamda yeniden imarı sürecinde en yetkili otorite olarak kabul etmekteydi. Otorite'nin bu süreçte Irak Geçici Yönetimi'yle birlikte çalışacağı, hatta belli konularda BM Özel Temsilcisi'nin de bu sürece dahil edileceği söz konusu edilmekle beraber kullanılan yetkilere bakıldığında işgal güçlerinin temsilcileri en üst otorite olarak görülmekteydi. Bu çerçevede Irak'ın petrol gelirlerinin, ağırlıklı olarak ABD-İngiliz işgal otoritesi tarafından kontrol edilmesi öngörülmüyordu. Dolayısıyla BM kararı, Irak'ın petrol gelirlerinin ülkenin yeniden imarı için kullanılacak olmasını öngörmekle beraber, petrol gelirinin nasıl kullanılacağına, geçici yönetimle danışmalarda bulunacak olan ABD ve İngiltere karar verecekti. Bununla beraber 1907 Lahey Sözleşmesi olsun 1949 Cenevre Sözleşmesi olsun işgal güçlerine geçici bir süre işgal edilen ülkede, ülkenin mevcut kurumsal yapısını değiştirmemek koşuluyla belli konularda hak ve sorumluluklar yüklemekte ve yetkilendirmektedir. Dolayısıyla Irak'ın siyasi yapısının yeniden oluşturulması ve doğal kaynakların tasarrufu gibi konularda işgal otoritesine yetki veren 1483 sayılı karar bir anlamda uluslararası hukukun sınırlarını zorlayan bir karar olmuştur.”¹²⁸

11 Eylül öncesi Irak yeni muhafazakârlar tarafından endişe edilen bir ülke

¹²⁷ **Tayyar Arı**, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, İstanbul: Alfa Yayınevi, 2004, s. 607–610.

¹²⁸ **Arı**, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, s. 614.

konumundadır. “Pearl Harbor büyüklüğünde bir felaket” olmadan, halkın askeri bir harekâtı desteklemesi zor görüldüğü için 11 Eylül’ün sunduğu altın fırsat kullanılarak, toplumsal dayanışma ve vatanseverlik duyguları yaratılmış ve yeni bir Amerikan milliyetçiliği oluşturulmuştur. Bu yeni milliyetçilik ile farklı bir emperyalist girişim ve yurtiçi denetim oluşturulmasında gerekli zemin yaratılmış, liberallerin çoğunluğu ABD’nin emperyal faaliyetlerini eleştirenler bile “teröre” karşı açılan bu savaşı desteklemişler, ulusal güvenlik uğruna bazı toplumsal özgürlüklerden ödün vermeye hazır hale gelmişlerdir. ABD yönetimine eleştiri sunanlar ve muhalefettekiler vatansever olmamakla suçlanarak bastırılmışlardır. Medya ve siyasi partiler de yönetimin saflarına katılmışlar, yurttaş ve yurt güvenliği yasaları gibi baskıcı yasalar hemen hemen hiçbir muhalefetle karşılaşmadan yürürlüğe konmuştur.¹²⁹

1980’lerde başkan Carter, Irak petrolünden elde edilen gelirlerin Ortadoğu’ya hâkimiyet kurulmasında ve petrol akışının engellenmesi veya olumsuz etkilenmesi durumunda bölgeye askeri müdahalede bulunacağını ilan etmiştir. Irak’ta uygulanan BM kararları iki tarafı da tatmin etmediği gibi rejim değişikliğine neden olmamıştır. ABD ve İngiltere Irak’ta uçuşa yasak bölgelerde denetim uçuşları yapıyor, bu da düşük yoğunluklu savaşa neden oluyordu. Ancak Clinton Irak’ı “haydut devlet” olarak nitelendirmesine rağmen rejim değişikliğini gizli faaliyetlerde bulunarak ve açık yaptırımlar uygulayarak yapmaya çalışıyordu. Bu yöntem yeni muhafazakârlara göre ise yeterli bulunmuyordu.¹³⁰ Uygulanan ekonomik ambargolar da Amerika için çözüm oluşturmamış, Irak hükümeti Amerika’ya kafa tutmaya devam etmiştir. Uygulanan ekonomik ambargolardan dolayı Irak’ta 500.000 çocuk ölmüştür. 1996 yılında Madeleine Albright’a ABD Dışişleri Bakanı iken ulusal televizyonda bu durum için ne hissettiği sorulduğunda “çok güç bir seçim olduğunu ama tümünden bakıldığında buna değer diye düşündüklerini” söylemiş, bu konuşmadan dolayı hükümet tarafından hiçbir eleştiri veya görevinden alınma durumu yaşamadan, ABD hükümetini temsil etmek üzere Dışişleri Bakanlığı görevine devam

¹²⁹ Harvey, *Yeni Emperyalizm*, s. 160–161.

¹³⁰ Harvey, *Yeni Emperyalizm*, s. 162.

etmiştir.¹³¹ 11 Eylül olayı ile birlikte yeni muhafazakârların elinde artık yeni bir “Pearl Harbor” vardır. Bu da Irak’a saldırı için kullanılacaktır. Diğer devletlerin ve uluslararası konsensüsün bir önemi kalmamıştır. Afganistan’ın işgalinden ve kısa sürede topraklarının yerle bir edilmesinden sonra asıl hedefin Irak olduğu ortaya çıkmaktadır. Pavel Felgenhauer’in The Moscow Times’da 20 Eylül günkü yazısında; Çeyrek yüzyıldan beri Amerika’nın düşmanı olan Irak’ın ve Saddam Hüseyin’in Amerika’ya karşı her türlü terörist saldırıyı onaylayabilecek ülke olmasında dolayı asıl hedefin Kabil değil, Bağdat olduğunu söylemektedir.¹³² Irak merkezi jeopolitik konumu ve diktatörlük rejimi nedeniyle merkezi önemde ve petrol zenginliğinden dolayı da disipline edilemeyen dikta rejiminin Ortadoğu’ya hakim olmasından ve petrol akışı üzerinde denetim kurması ile birlikte küresel ekonomiyi etkileyecek laik bir Pan-Arap hareketinin oluşturmasından korkuluyordu.¹³³ Bütün bunları engellemenin yolu da Irak’ın işgal edilerek bu sorunun kökten çözülmek istenmesidir. 11 Eylül önce yapılamayan bu saldırıların ardından oluşturdukları uluslararası konjonktürle sağlanmış olan yapıdan yararlanarak yapılacaktır.

3. LATİN AMERİKA

Latin Amerika’nın tarihine bakıldığında bu bölgelerin tarihinin sömürgecilik tarihi ile eşdeğer olduğunu, var olan uygarlıkların tarihinden ziyade sömürgecilerin tarihinin başlangıç oluşturduğu görülmektedir. Ancak toprakları ilk “keşfedilmeye” başladığında nasıl gelişmiş ve zengin bir uygarlığa ev sahibi olduğu da ortaya çıkmaktadır. İspanyolların, ardından İngilizlerin ve en sonuncu olarak görülen ABD’nin gözlerini kamaştıran bu topraklar sömürgeleştirilmek için, üzerinde türlü oyunların ve acıların da tarihini taşımaktadır.¹³⁴ Latin Amerika ABD’nin arka bahçesi olarak değerlendirilmiş ve onun saldırılarından ve acımasız dış

¹³¹ Roy, “Sonsuz Adaletin Matematiği”, *İç. Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, s. 70.

¹³² Pavel Felgenhauer, “Hedef Kabil Değil, Bağdat”, *İç. Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001, s. 218.

¹³³ Harvey, *Yeni Emperyalizm*, s. 161–162.

¹³⁴ Daha ayrıntılı inceleme için bkz. Luraghi, Raimondo, *Sömürgecilik Tarihi*, çev. Aydın Emeç, Sosyalist Yayınları, 1994, s. 52–110.

politikalarından kendini kurtaramamıştır. Kimi zaman doğrudan kimi zaman da dolaylı olarak ABD'nin müdahalelerinden yeterince payını almıştır. Örneğin, Şili, Bolivya, Nikaragua, El Salvador, Arjantin, Küba, Guetamala vb. gibi. The Guardian gazetesinden George Monbiot'un 30 Ekim 2001 tarihli yazısına göre; Batı Yarıküre Güvenlik İşbirliği Enstitüsü (SOA) yeni adıyla WHISC olarak bilinen ABD okulunun Latin Amerika diktatörlüklerinin azılı işkenceci ve kitle katliamcılarına eğitim verildiği bu okuldan 60 binden fazla asker ve polisin eğitim verdiği, Guatemalalı Albay Byron Lima Estrada ve iki arkadaşı, iç savaşta Maya yerlilerinin yaşadığı 448 köyde binlerce insanın katlinden sorumlu tutulmuşlar ve üçü de bu okul tarafından yetiştirilmişlerdir. Ayrıca Guetamala'da Lucas Garcia, Rios Mont ve Mejia Victores gibi soykırıma varan katliamların yapıldığı diktatörlük dönemlerinde bakanlık yapanların %40'ı SOA'da eğitim gördüğü SOA izleme Komitesinin çabasıyla ortaya çıkarılan belgelerde yer almaktadır. SOA mezunlarının El Salvador iç savaşında pek çok katliama imza atan ölüm mangalarının komutanı Roberto D'Aubuisson, Şili eski diktatörü Augusto Pinochet'in askeri darbeden sonra üç temerküz kampını kuran ve yöneten yetkililerin de bu okullu olduğu tespit edilmiştir. Arjantin'de Roberto Viola ve Leopoldo Galtieri, Panama'da Manuel Noriega ve Omar Torrijos, Peru'da Juan Velasco Alvarado ve Ekvator'da Guillermo Rodriguez gibi diktatörlerinde bu okuldan mezun olduğu tespit edilmiştir.¹³⁵

“11 Eylül 1973 tarihinde Şili Cumhurbaşkanı Salvador Allende'nin kaldığı Başbakanlık Sarayı uçaklarla bombalanmış Şili ordusu ABD yönetimi ile koordineli bir şekilde kendi halkına karşı da kırım sürecini başlatıyor ancak bu darbe ABD eski dışişleri Bakanı Kissinger için bu hiçbir sorun teşkil etmiyordu.¹³⁶ Kissinger'a göre; “Şili örneği diğer ülkeleri etkileyen bir virüs olabilir”. Çünkü ülkenin başarılı kalkınması diğer ülkelere örnek teşkil edebilirdi.¹³⁷ Demokrasiye duyduğu hoşgörüyü ifade eden ünlü bir sözünde Kissenger, sırf “halkı sorumsuz” diye bir ülkenin “Marksist olması'na izin verilmesi için bir neden görmediğini söylerken bölgedeki

¹³⁵ **Civelek vd.** “Önsöz: Dokuz Nokta...”, iç. Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş,, s. 14.

¹³⁶ **Ragıp Zarakolu**, “Asıl Tehdit Çözumsuzlük” iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, s. 163.

¹³⁷ **Chomsky**, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşiyle*, s. 49.

en gelişmiş demokrasi ile ün salmış olan Şili'den bahsediyordu.¹³⁸ Şili'nin seçimle başa gelen başkanı Allende hükümetinin istikrarsızlığa sürüklenmesinde ve 11 Eylül 1973'te gerçekleşen askeri darbeye iktidardan uzaklaşmasında ve ölümünde Nixon-Kissinger yönetiminin rolü çok fazladır. Kissenger, Nixon kabinesinde ulusal Güvenlik Konseyindeki üst düzey bir yöneticinin yetkisine sahipti. O zamandan bu güne güney yarımkürede ABD'nin bilgisi ve hoşgörüsü dahilinde askeri diktatörlükler arasında yapılan gizli işbirliği yürütülen Akbaba Operasyonu'nun genel çerçevesini bu kişilerin çizdiği anlaşılmaktadır. Şili'de darbe yapılırken Kissenger da ABD hükümetine Dışişleri Bakanı olmak üzeredir. Sözü edilen Akbaba Operasyonuna gelince; "Pinochet'in Şili'si, Stroessner'in Paraguay'ı, Videla'nın Arjantin'i ve bölgenin diğer caudillos'larının gizli polis güçleri arasında koordine edilmiş ve sınır ötesi suikastları, adam kaçırmaları, işkenceyi ve şantajları içeren bir mekanizmaydı."¹³⁹ Bu ölüm mangalarının en bilinen olayları arasında; Buenos Aires'te Şili'li muhalif General Carlos Prats'ın (ve karısının) öldürülmesi, Bolivyalı General Juan Jose Torres'in öldürülmesi, Şili'li Hristiyan Demokrat senatör Bernardo Leighton'un İtalya'da yaralanması ve Washington'da eski Şili dışişleri bakanı ve yardımcısının arabalarına yerleştirilen bir bombayla öldürülmesi bulunmaktadır. Bu suç örgütünün her kademesinin ABD hükümetiyle işbirliği yaptığı saptanmıştır. CIA ve FBI'ın da bu olaylarda Pinochet'e destek verdiği anlaşılmıştır.¹⁴⁰ ABD'nin Latin Amerika ülkelerinde yaptıkları birbirine çok benzemektedir. El Salvador'daki Romero hükümeti de 1977-1979 yıllarında devrilmiş ve 1979 yılında bu ülke doğrudan Amerikan müdahalesine uğramıştır. Saldırıdan bir yıl sonra Reagan döneminde de saldırıya uğramış, halk örgütlenmelerini parçalamak ve yok etmek amacıyla devlet terörizmi aşırı derecede yükseltilmişti. Köy kooperatifleri, sendikalar, kilise birliklerinden oluşan örgütlenme ağı önemli siyasi liderlerin öldürülmesiyle dağıtmaya çalışıldı. Siyasi muhalefete karşı başlatılan yoğun askeri ve terörist saldırılar kontrol edemedikleri gerilla savaşına yol açtı. Çeşitli yollarla askeri müdahalede bulunmaya çalışmış olmalarına hatta ülkenin askeri bağımlılığını artırmalarına rağmen ABD içindeki halkın

¹³⁸ **Christopher Hitchens**, *Kissenger'in Yargılanması*, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul: Everest Yayınları, 2003, s. 68.

¹³⁹ **Hitchens**, *Kissenger'in Yargılanması*, s. 84.

¹⁴⁰ Daha fazla ayrıntı için bkz. **Hitchens**, *Kissenger'in Yargılanması*, s. 68-94.

muhalafeti ile karşılaşmışlar ve çekilmek zorunda kalmışlardır.¹⁴¹

Carter yönetimi Nikaragua'daki Somoza yönetimini desteklerken 1979'da Sandinistlerin oluşturduğu hükümet başa geçer. Seçimin hemen ardından ABD destekli askeri müdahale hızla uygulamaya konulur ve önceleri Sandinistler içindeki ABD yanlısı muhafazakâr unsurların desteklenmesi ve yönetimi ele geçirmelerinin yolları aranmış bu başarılamayınca doğrudan savaş yapılmıştır. Nikaragua'da El Salvador gibi rejime karşı ciddi bir muhalafet olmasından dolayı CIA destekli ordu dışarıdan başlatmıştır. Üç milyon nüfuslu Nikaragua'nın ABD'nin ulusal güvenliğini ve dış politikasını olağanüstü şekilde tehdit ettiğini savunan Reagan, "Nikaragua tehlikesiyle mücadele" başlıklı bir ulusal güvenlik politikasını kamuoyuna duyururken, asıl tehlikenin bu küçük ülkenin kendi halkının refahını düşünmesi ve buna yönelik politikalar uygulamasıdır.¹⁴² Guatemala'ya hükümet başkanı Arbenz'e 1954 yılında darbe yapılmış, 1963 yılındaki seçimleri Arévalo kazanacak zannedilirken liberal başkan Kennedy askeri darbeyi destekleyerek seçimin yapılmasını engellemiştir. Komünistlerin iktidara gelmesi ve böylece ABD çıkarlarının Guatemala'da engellenmesi önlenmiş oldu.¹⁴³

ABD halkı bu saldırıların komünizme karşı yapıldığını düşünüyorlardı. Bütün ABD medyası da bu düşüncüyü yaymaya çalışıyordu. Filipinlere, Haiti'ye, Panama, Guatemala, Nikaragua'ya yapılan saldırıların ardında da hep aynı söylem bulunmaktadır: Bu ülkelere ilerlemeyi ve uygarlığı götürmek için müdahale edildi, oraların insanları anlayacak kadar gelişmiş olmasalar da onların iyiliği için ülkeleri işgal edildi.¹⁴⁴ Dominik Cumhuriyetinde ABD destekli diktatör Trujillo 1960'ların başında devrilmiş yerine ılımlı sosyal demokrat Juan Bosh geçmiştir. Bosh kendi ülkesinde tarım reformu yaparak, sendikaları destekleyerek, ABD tarafından kurulmuş askeri güçlere karşı denge kurmaya çalışmıştır. O dönemde Amerikan elçilikleri var oldukları ülkede büyük güce sahiplerdir. Kennedy'nin büyükelçisi John Bartlow Martin bu halkçı hareketleri desteklememiş ve ardından yine bilindik

¹⁴¹ **Chomsky**, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşiyle*, s. 29–30.

¹⁴² **Chomsky**, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşiyle*, s. 48–49.

¹⁴³ **Chomsky**, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşiyle*, s. 39.

¹⁴⁴ **Chomsky**, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşiyle*, s. 361.

yöntemlerle bu hareketler şiddet yoluyla dağıtılmıştır.¹⁴⁵ Oysa Bush, Kennedy yanlısı ve pozisyonu Kennedy'nin aynısıdır. Buna rağmen, ABD destekli bir askeri darbe sonucu demokratik hükümet devrilmiş ve diktatör Trujillo'nun adamları başa geçirilmiştir.¹⁴⁶

Amerika Bakanlığı'nda görevli Tom Farer'in Küba için söylediği şu sözler oldukça ilginçtir; "(Küba) yarı küredeki diğer uluslar tarafından yakından takip edilmektedir. Ülkenin herhangi bir başarısı, bölgedeki durağan trend üzerinde güçlü bir etkiye bulunacaktır. Geniş bir ideolojik çeşitliliği barındıran akademisyenler arasında, hayat beklentilerinin seviyesi, eğitim ve sağlık konularında Küba'nın başarısının, kişi başına düşen gelire rağmen çok büyük olduğu konusunda hakim bir konsensüs oluşmuş durumda. 113 Üçüncü Dünya ülkesi arasında geçenlerde yapılan bir araştırma, halkın refah düzeyinin temel göstergeleri içinde Küba, Tayvan'ı bile geçerek birinci sırada yer aldı. Değişen ne diye sorduğunuzda, temel büyüklüklerden öte, yoksul insanların hayat standartları göze çarpıyor. 1958 yılında, kırsaldaki bir hastane, tüm ülkenin sağlık tesislerinin yüzde ikisini temsil ederken, 1982'ye gelindiğinde 117 kır hastanesi ülkedeki tüm hastanelerin yalnızca yüzde 35'ini oluşturuyor"¹⁴⁷ demektedir.

1959–1960 döneminde, Eisenhower yönetimi Kennedy yönetiminden kalma planlara Küba hükümetini devirmek için kesin karar almıştır. Geniş bir terörizm kampanyasından doğrudan müdahaleye kadar bir dizi palanları uygulamaya koymuş, ancak başarısızlıkla sonuçlanınca terörizm kampanyası yoğunlaştırılmış, ülke ekonomisini boğma, her kim olursa olsun Küba'yı izole edilmişliğinden kurtaracak kişilere kültürel karantina ve yıldırma politikası uygulanmasını içermektedir.

Küba ABD'nin sömürgeleştirdiği ona bağımlı bir ülkedir ve bu saldırılara direnecek güçten yoksundur. Gerçek bağımsız bir ülke bile bu saldırılara dayanacak güçten yoksunken Küba bu duruma hiç dayanamayacaktı. Ancak Doğu Avrupa ile

¹⁴⁵ Chomsky, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşisiyle*, s. 40.

¹⁴⁶ Chomsky, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşisiyle*, s. 73.

¹⁴⁷ Chomsky, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşisiyle*, s. 89–90.

ilişki kurulduğunda ayakta kalabilirdi. Bu ilişki ise çok pahalı ve etkili olmaktan uzaktı. Sovyetler Birliği'nin çöküş ve yok oluş sürecine girmesiyle birlikte, ABD'nin en önemli amaçlarından biri Küba'yı Sovyetler Birliği ve eski müttefiklerinin desteğinden mahrum bırakmak ve kendi ellerine düşürmektir. ABD'nin yok etmek istediği bir ülkeye yardım etmek kanunsuzluk olarak değerlendiriliyor, nedeni ise ABD'nin tüm yaptıklarının doğru, ABD'nin yaptıklarına karışmamanın ise yanlış görülmesindendir. ABD'nin kuruluş yıllarından beri Küba'nın ABD topraklarına katılması gerektiği savunulmuş, Küba'nın bağımsızlığını engellemek için Meksika, Kolombiya ve diğer ülkelere çok güçlü baskılar uygulanmıştır. 1959'da Fidel Castro iktidarına kadar ABD sömürgesi olmaya devam etmiştir.

Devrimden sonra da ABD'nin düşmanlıkları başlamıştır. 1959'da CIA yıkıcı faaliyetlere başlamış, Eisenhower'ın başkanlığı döneminde "Küba halkının ihtiyaçlarına daha iyi cevap verecek ve ABD tarafından daha kabul edilebilir" bir rejimle değiştirmek istemişlerdir. ABD müdahale yokmuş gibi davranacak, Latin Amerika hükümetleri de buna inanıyormuş gibi yapacaklardır. ABD de ambargo politikası, kültürel karantina, olası sabotajlar ve Küba'nın gerilemesi için dış destek sağlanmasındır.¹⁴⁸ ABD'nin bütün bu küçük ülkelere saldırmasının ardındaki gerçek; ne bu ülkelerin ABD için tehdit oluşturması ne de o ülkelerin komünist tehdit altında olmasıdır. Asıl tehdit ve tehlike bu ülkelerdeki yönetimlerin halkçı uygulamaları, tarım reformları düzenlemeleri, eğitime ve sağlığa önem vermeleri ve bu konuda başarılı bağımsız politika uygulamalarının dünyanın diğer ezilen halklarının bu kadar yoksul, küçük ve fakir ülkeler başarıyorsa biz neden başarmayalım? Mesajının dünyaya yaygınlaşmasının engellenmesidir.¹⁴⁹

Reagan döneminin temel dış politika tarzı; Dünyanın her yerinde güç ve şiddet kullanmayı bir hak olarak görmek, emirlerine itaat etmeyen her kim varsa "komünist" olarak adlandırmak ve "kendini korumak" adına bu komünistleri yok etme hakkını kendinde bulmaktır. ABD onlara göre küresel yargılayıcı ve infaz edicidir. Her nerede olursa olsun isteklerini elde etmek için şiddet kullanmak gibi

¹⁴⁸ Chomsky, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşiyle*, s. 90–92.

¹⁴⁹ Chomsky, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşiyle*, s. 50–51.

ahlaki bir görevlerinin olduğunu düşünmektedirler.¹⁵⁰ Soğuk Savaş Döneminde de ABD'nin Latin Amerika için uyguladığı dış politikaların ana temasını, kontrol, Komünizme karşı koruma ya da çevreleme, ekonomik olarak abluka altına alma ya da ABD çıkarları doğrultusunda ekonomiye ve siyasete yön vermedir. Bunu da Chomsky'e göre şu şekilde uygulamaktadır; Kontrolü dışına çıkmaya başlayan her ülkeye önce ambargo uygulanır, bu ülke ile baş edemeyecek duruma gelince onları Ruslar'ın kollarına iterler, onlara saldırmak için neden oluşturduktan sonra da, oraları Rus üssüne çevirip, dünya ve kendi kamuoyunu Komünizme karşı savunduklarını söyleyerek o ülkelere saldırılarını meşrulaştırmış olurlar¹⁵¹ demektir.

ABD Latin Amerika dış politikasında İkinci Dünya savaşıdan beri pek değişiklik olmamış, temel hakim anlayış; Halkçı hareketleri yok etmek, herhangi bir bağımsızlık hareketini parçalamak ve bölgenin kontrolünü elinde tutmasına yardım edecek baskıcı diktatörlükler kurmak, Latin Amerika kaynaklarının ABD'nin hizmetinde olduğunu düşünerek ve bu ekonomileri ABD çıkarlarına göre şekillendirmek ve bunu garanti altına almak istemektedir. Bütün bu müdahalelerin, saldırıların ardındaki gerçek bu şekilde işlemektedir.¹⁵²

Latin Amerika bölgesi, altın, gümüş, bakır, kalay, demir madenleri, boksit, petrol, şeker kamışı, kakao, pamuk kahve, kauçuktan oldukça zengindir. Yüzyıllardır ABD'nin sömürüsü altında buluna bölge, aynı zamanda hem ucuz işgücü hem de ucuz hammadde kaynağı olarak Amerikan halkının ve hükümetlerinin zenginliğinin ve refahının ana kaynağını oluşturmaktadır.¹⁵³ Bu nedenlerden dolayı Amerika gücünün gerçek sahiplerini oluşturan bölge ülkeleri ile ilişkiler var olan sömürgeci yaklaşımların uzağına düşmesini engellemek için her yolun mubah olduğu şeklinde ilerlemiştir. Amerika bu bölgedeki etkinliğinden vazgeçmek istememektedir. Bu ülkelerin kendisine bağımlı olması ve çizdiği çizginin dışına çıkmamaları için gereken her şeyi yapmış sürekli bu ülkelerdeki bağımsızlık yanlısı siyasi

¹⁵⁰ **Chomsky**, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşiyle*, s. 32.

¹⁵¹ **Chomsky**, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşiyle*, s. 51-52.

¹⁵² **Chomsky**, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşiyle*, s. 56.

¹⁵³ Latin Amerika ile ABD'nin uzun yıllardır devam eden dış politikasının ekonomi politığının ayrıntılı bir incelemesi için bkz. **Eduardo Galeano**, *Latin Amerika'nın Kesik Damarları*, çev. Atilla Tokatlı, Roza Hakmen, İstanbul: Çitilembik Yayınları, 2006.

yapılanmaları engellemeye çalışmıştır. Bu ülkelerin hepsini ucuz işgücü ve hammadde kaynağı olarak kullanmak istemiştir.

4. AVRUPA BİRLİĞİ

AB ülkeleri (Fransa ve Almanya), Çin, Rusya ve Hindistan'ın küresel güç mücadelesinde ABD ile rekabet ettiği, Japonya, Endonezya'nın ise büyük devletler arasında olmalarına rağmen tam olarak ABD'ye karşı oluşan küresel rekabet kutuplaşması içerisinde yer almadıklarını savunan ABD başkanı Carter'ın Ulusal Güvenlik danışmanı Brzezinski; artık çift kutuplu dünya düzeninden Avrasya güç mücadelesine dönüşen bir yapılanmanın olduğunu Avrasya'ya sahip olan devletin dünyaya hakim olacağını ifade ederken ABD'nin her şeyden önce mevcut durumunu koruyup kendisine meydan okuyan bu devletlere fırsat vermemesi gerektiğini savunmaktadır.¹⁵⁴

Soğuk Savaştan sonra Avrupa ile Amerika arasındaki farklılıklar ve ekonomik rekabet artmaya başlamıştır. 2. Dünya savaşından sonra oldukça perişan olan Avrupa ülkeleri ABD'nin yardımları ile toparlanabilmişler, Soğuk Savaş ortamında da güçlü bir Avrupa yaratılmasının adımları atılmış, bu yöndeki destekler artmıştır. Soğuk savaş ortamında oluşan Batı ittifakı projesi, 1970'lerdeki ekonomik koşullar nedeniyle etkilenmiş, Bretton Woods sisteminin çözülmesiyle birlikte ekonomik çıkarlardaki uyum da bozulmaya başlamıştır.

1973 yılındaki petrol fiyatlarındaki artış, ucuz enerji akışını olumsuz etkileyince, Ortadoğu petrolüne çok daha bağımlı olan Avrupa ülkelerini buradaki politikalarını tekrardan gözden geçirmeye zorlamıştır. Ekonomik sorunların artması ile birlikte Avrupalı siyasetçiler Sovyetler Birliği ile ilişkilerini tekrardan gözden geçirmeye ve yumuşatmaya karar vermişlerdir. Bu onları bir yandan askeri harcamaları kısmağa diğer yandan da sorunları diplomatik yollardan çözmeye sevk

¹⁵⁴ **Brzezinski**, “*Büyük Satranç Tahtası*”, s. 61–65.

etmiştir. ABD ile Sovyetler Birliği ilişkilerinin yumuşama dönemine girmesi iki kutuplu dünyadaki blok dışı çatışmaları azaltırken blok içindekilerin artmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda Avrupa ile ABD arasındaki sorunlar artmaya başlamış ve Soğuk Savaş boyunca devam eden güvenlik endişesinin yerini ekonomik konular ve demokrasinin Avrupa’da arttırılması konuları ağırlık kazanmaya başlamıştır.¹⁵⁵ Devletin içindeki ve dışındaki ittifaklarla gücünün yeniden inşa edilmeye çalışıldığını ifade eden Akbulut Linda Weiss’den yaptığı alıntı ile küresel rekabetin devlet kapasitesindeki ulusal farklılıkları arttırdığını, devletlerin dış çevre üzerindeki denetimlerini artırma arayışlarının çoğaldığını, bu bağlam da ya güç ittifakları oluşturduklarını ya da var olan İttifakları güçlendirdiklerini söylemiştir. AB’nin de NAFTA, APEC gibi buna örnek olduğunu ifade etmiştir. Rusya’nın ise iç yapabilirliği eksik olduğundan, bölgesel ittifak arayışına girdiğini söylemiştir.¹⁵⁶

Soğuk savaşın bitmesi ile Avrupa bölünmüşlüğü ortadan kalkarken, bütünleşme projeleri ön plana çıkmaya başlamıştır. Avrupa Birliği Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine öncelik veren genişleme süreci, Kopenhag Kriterleri ile üyelik şartları belirginleşmiş, ekonomik kriterler ile birlikte insan hakları ve demokrasinin geliştirilmesi de önkoşul haline dönüştürülmüştür. Avrupa Kıtası’nın ekonomik bütünlüğünü sağlaması, kuşkusuz AB için büyük bir başarıdır. Ne var ki, bunu ABD açısından ele aldığımız zaman iki yönlü etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. İlk olarak, AB, ülkelerin ekonomilerini (27 üyenin) birleştirmesiyle, içeride her ne kadar sorunlar yaşansa da, dışa doğru büyük bir güç haline gelmiştir. Böylece dünya ekonomisinde üçüncü büyük ekonomi olmuştur. Bu da şunu ifade etmektedir ki, AB’nin dünya ekonomisindeki payının büyük bir dilimini elde etmesi ABD açısından bakıldığında, bu payının azalması niteliğini taşımaktadır. Hegemonya adayı bir ülke için istenilen bir durum değildir. Avrupa bütünleşmesinin ikinci ayağına baktığımız zaman, AB serbest piyasa ekonomisi değerlerine sahip bir birliktir, yani ABD’nin dünya geneline yaymak istediği bir değer olmasından dolayı AB’nin ekonomik anlamda büyümesi bir noktaya kadar ABD’nin işine gelmektedir.

¹⁵⁵ **Atila Eralp**, “Değişen Dünya, Avrupa ve Türkiye”, iç. *Liberalizm, Devlet, Hegemonya*, der. E. Fuat Keyman, Everest Yayınları, 2002, s. 249.

¹⁵⁶ **Akbulut**, *Küreselleşme Ulus- Devlet ve Kamu Yönetimi*, s. 347.

Çünkü refah düzeyinin yükseldiği bir AB toplumu tüketim toplumu haline bürünmüştür. ABD bunun bilincinde olup, AB'nin kendisi için iyi bir Pazar olduğunu düşünmektedir. Ürettiği malların büyük bir kısmını AB ülkelerine, serbest piyasa koşulları altında, satarak ekonomisine büyük bir katkı sağlayabilmektedir.

AB küresel rekabet ortamında kendisine Doğu Avrupa, Balkanlar ve Orta Doğu'yu seçmiştir. ABD'nin de buna engel olmaması nedeniyle o bölgelerde büyük etkinlik kazanmıştır. Kendine ait Batı Avrupa savunma örgütü kurmuş, NATO'yu bu örgüte bağlama veya bu örgütü buralardan uzaklaştırma çabaları Bosna ve Kosova krizleri sırasında ABD tarafından engellenmiştir. Balkanlarda Bulgaristan, Romanya gibi devletlerle askeri ve ekonomik işbirliği içine girmesi sonucu üzerinde üsler ve ittifaklar oluşturması ile AB Balkanlar'da engellenmiştir. Doğu Avrupa geçmişten gelen nedenler ve AB arka bahçesi gibi görülmesi nedeniyle pek sorun teşkil etmemiştir. Geriye Ortadoğu bölgesi kalmış, AB ülkelerinin petrole olan ihtiyacı nedeniyle ekonomik hamlesini yeterince yapamaması ve bu bölgenin karışık olması nedeniyle petrol fiyatlarındaki esneklik AB ülkelerinin çözmesi gereken sorunlar arasında yer almıştır. “AB petrolünün %30'unu ABD ise %10'nunu Körfez bölgesinden elde etmektedir. Üstelik yeni bulunan dünya petrol rezervlerinin de %60'ı bu bölgede yer alıyor.”¹⁵⁷ Avrupa ülkeleri Ortadoğu'daki petrole ABD'den daha bağımlıdır. Ayrıca bu bölgeye sahip olan diğer rakipleri üzerinde koşulsuz üstünlük sağlamış olacaktır. AB ülkeleri birliğini tamamlayabilirse gelecek yılların rakip bölgesi içinde yer alacaktır. “Avrupa kimliğinin yedi kurucu ilkesi olan sekülerleşme, devletin piyasaya önceliği; sosyal dayanışmanın başarıya ve icraata önceliği; teknolojiye duyulan kuşku; gelişmenin paradokslarının bilincinde olmak; daha güçlü olanın yasalını reddetmek; tarihte yaşanan kayıplar nedeniyle barışa yönelinmesi kimliği ile ABD'ye karşıt olarak kurulmuştur.” Aynı zamanda bu ilkeler, diğer ülkeler içinde alternatif oluştururken Birlik içindeki ülkeler için daha somut hedefler oluşturmaktadır.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Cüneyt Akman, “Derin Darbe”, iç. *Birikim Dergisi*, sayı: 150, Ekim 2001, s. 35.

¹⁵⁸ Jürgen Habermas, *Bölünmüş Batı*, çev. Dilman Muradoğlu, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007, s. 51.

B. 11 EYLÜL SONRASI AMERİKAN HEGEMONYASININ EKONOMİ POLİTİĞİ

11 Eylül 2001 tarihi, gerek uluslararası gerekse, ABD açısından bir dönüm noktasını ifade eder. Yapılan bu saldırı ABD'nin topraklarında uğramış olduğu ilk saldırdır ve uluslararası sistemin kaosa girmesi yanında ABD'nin de dış politikasında değişiklikler yapmasına yol açmıştır. Bush doktrinin “önleyici savaş” ve rejim değişikliği tezleri yönetici elitin en ideolojik saplantılı kesiminin emperyal ihtiraslarını yansıtır. Beyaz Saray'daki Clinton yıllarının liberal kuramsalcılığı ve Birinci Bush yönetiminin realizmi, ne kadar saldırgan olurlarsa olsunlar tüm dünyaya yabancılaştırmanın risklerini de hesaba katan, daha dengeli bir noktada duruyorlardı. George W. Bh'un neokon gündemi Amerika'nın tüm dünyayı biçimlendirmek gibi bir ahlaki hakkı olduğu varsayımına dayanıyor.¹⁵⁹ Bu tarihe kadar ABD kendi değerlerini Liberalizm, serbest piyasa ekonomisi, demokrasi vb. benzer kavramlarla belli bir noktaya kadar çatışmasız bir şekilde ihraç etmeye çalışırken; 11 Eylül olayları ABD'nin bu “uzlaşmacı” anlayışla kendi değerlerini yaymak yerine artık çatışmacı bir kimlikle bunu yapmaya yöneltmiştir. Burada dikkati çeken ise bütün bunları “terörü yok etme” niyetiyle yaptığını iddia etmesidir. Yani 11 Eylül ABD için ele geçmez bir fırsatı ifade etmektedir. Bir yandan Afganistan'ı işgal ederek El Kaide'nin yuvası niteliğindeki Taliban rejimine son vererek bölgedeki radikal grupların etkisini kırarak, diğer yandan da bağımsızlıklarını yeni kazanan Orta Asya ülkeleri ve bölgedeki küresel güçler Çin, Rusya ve bölgesel güç olan İran'ın etkisi altından kurtararak; bölgenin zengin doğalgaz ve petrol kaynaklarını kendi kontrolü altına almayı amaçlamaktadır. Bu operasyonla bölgede yerleşen ABD, bölgedeki Asya güçlerini de çevrelemiş olmaktadır. Bu da bölgede tam bir kaos ortamı yaratmıştır.¹⁶⁰ Ayrıca buraya yerleştikten sonra da bölgede yeni bağımsızlığını ilan eden ülkelere askeri ve ekonomik yardımlarda bulunarak bu ülkeleri kendi yanına çekmeyi planlamıştır. ABD'nin Irak ve Afganistan'ı işgal ederken düşündüğü; Bir taraftan küresel terörün önünü kesmek ve bir daha 11 Eylül tarzı olaylar yaşamamak

¹⁵⁹ Kozanoğlu, “Bugünün Kapitalizmi”, iç. *Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri*, s. 26.

¹⁶⁰ Mehmet Seyfettin Erol, “Avrasya Jeopolitiğinde Orta Asya ve 11 Eylül”, iç. *Yakın Dönem Güç Mücadeleleri Işığında Orta Asya Gerçeği*, edit. Ertan Efeğil; Elif Hatun Kılıçbeyli; Pınar Akçalı, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2004, s. 48.

olurken, diğer taraftan ise terör bahanesiyle bu iki ülkeyi kendi değerleri çerçevesinde yeniden inşa etmekte. Çünkü devletlerin kurumsal olarak yeterliliğe sahip olmadığı yerlerde terörist eylemler kendini gösterebilmektedir. Bu nedenle de “11 Eylül’den bu yana ABD’nin dış politikasının mantığı, zayıf devletlerden yönetimlerinin sorumluluğunu üzerine alacağı ya da sorunu uluslararası toplumun üstüne yapamayacağı bir durum yaratmaktadır. ABD, çoğulcu demokrasilerin yaygınlaşması için otoriter, totaliter rejimlerin ortadan kaldırılması ve Orta Asya’daki devletler üzerindeki sosyal etkisinin giderilmesi için politikalar uyguladı”¹⁶¹ Bu çerçevede Irak ve Afganistan’ı işgal ederek bu ülkelerde devletlerin yeniden inşasına başlamıştır. Ayrıca Orta Asya bölgesi enerji kaynaklarını Batı ülkelerine taşımak amacıyla Doğu- Batı enerji koridoru oluşturmak adına ortaya attığı veya desteklediği projelerle bunu gerçekleştirmek istemiştir. Dünyaya neoliberalizmin kurallarını dayatan ve tek seçenek olarak serbest piyasa ekonomisini dayatan ABD’de ekonomik durum hiçte iç açıcı değildir.

Genel anlamda ABD, ekonomisini ayakta tutabilmenin yolunu uluslararası sisteme entegre etmiş olduğu Dünya Bankası ve IMF ile gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeleri kontrol altında tutarak sağlarken; Dünya Ticaret Örgütü ile de gelişmiş ülkelerle ekonomik ilişkilerini sürdürmektedir. Burada belirtilmesi gereken husus ise, ABD’nin son yıllarda gerek AB gerekse de dünyanın diğer ülkelerine karşı ekonomisinde Realist ekonomi (ekonomik milliyetçilik) politikaları uygulama yolunun tutmuş olmasıdır. Diğer ülkelerin ABD’ye ihraç ürünlerinde, ABD’ye giriş yaparken vergi sistemini devreye sokarken, kendi ihraç ettiği malları serbest piyasa koşullarına uygun hareket ederek vergilendirmeyi hemen hiç olmadığı bir sistemle yapmaktadır. ABD bir yandan küreselleşmeyi savunurken diğer yandan da ulusal davranmaktadır. Örneğin, Dubai şeyhinin Dubai Port şirketiyle Amerika’nın belli başlı limanlarının işletme hakkını almak istemesi ulusal güvenlik gerekçesiyle engellenmiştir.

¹⁶¹ **Ertan Efeğil**, “11 Eylül Sonrası Orta Asya’da Silahlanma Girişimleri ve Bölge Güvenliğine Etkileri” iç. *Uluslararası Güvenlik Sorunları*, edit. Kamer Kasım, Zerrin A. Bakan, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2004, s. 142–143.

Irak ve Afganistan savaşları ABD için ayrı bir önem arz etmektedir. Afganistan terörle mücadeleyi simgelerken; Irak savaşı petrol rezervlerine sahip olmayı ifade etmektedir. ABD yitirdiği ekonomik gücünü Irak'ı işgal ederek gidermeye çalışırken, kaybettiği politik ve psikolojik gücünü de Afganistan'ı işgal ederek kazanmaya çalışmaktadır. ABD toplumunun dünyanın pek çok ülkesinin yoksulluğuna ve açlığına rağmen sahip olduğu refahı yine eski gücüne kavuşmak için uyguladığı saldırgan, savaşçı Realist politikalarla gidermeye çalışmaktadır. Bu nedenlerle 11 Eylül bir sebep değil, ABD'nin saldırgan ve güç eksenli dış politikasının bir sonucudur. ABD bu politikalarla dünyayı daha fazla yönetemeyeceğini anlamalıdır. Hiçbir ulus çatışmacı bir anlayışla varlığını devam ettiremez. “Terörist”leri yok edeyim derken yeni teröristler yaratmanın çelişkisini oluşturmaktadır.” ABD'nin doğruları tek doğru değildir ve bu doğruların göreceliliğinin herkes farkındadır. ABD ülkesinde barış ve huzur içerisinde yaşamak istiyorsa bu çatışmacı, saldırgan ve dayatmacı politikalarından vazgeçmeli, kendinden olmayanı “öteki”leştirmeyip farklılıklarıyla kabul etmelidir.

ABD Irak'ı işgal ederek “bir taşla iki kuş vurmaya” çalışmıştır. Ancak “Hem ekonomideki durgunluk hem de 11 Eylül'ün yan etkileri ABD yönetiminin harcamalarını arttırdı. Önce Afganistan harekâtı, ardından Irak savaşı zaten kalbura dönen ABD bütçesine dev delikler ekledi. 11 Eylül sonrasında artan güvenlik harcamaları, güvensizlik sebebiyle ulaşım ve terörizm sektöründeki büyük durgunluğun tuzu biberi oldu.”¹⁶² IMF ve Dünya Bankası kuruluşlarına rağmen ABD ekonomisi 90'larda yakaladığı canlılığı yitirmiş bulunmaktadır. IMF tarafından yayımlanan verilere göre, dünya üretimi 2007 yılında cari fiyatlarla 54,5 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılında ulaşılan 33 trilyon dolarlık üretim göz önünde bulundurulduğunda 2002–2007 yılları arasında üretimin cari fiyatlara %60 oranında arttığı görülmektedir. 2008 yılında ise dünya üretiminin cari fiyatlarla 62 trilyon dolar seviyesine çıkacağı tahmin edilmektedir. Bu dönem, küresel ekonomide uzun bir genişleme ve likidite bolluğunun yaşandığı, dolayısıyla gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerin yüksek büyüme oranları yakaladığı bir dönem olmuştur.

¹⁶² **Emrah Ülker**, “N’olacak Amerikan Ekonomisinin Hali”, *Aksiyon Dergisi*, Sayı: 538. <http://www.aksiyon.comtr/detay.php?id=20546>, Erişim Tarihi:

Ancak ABD mortgage piyasasında başlayan, daha sonra tüm mali piyasalara sıçrayan ve başta diğer gelişmiş ekonomiler olmak üzere, tüm dünyaya yayılmakta olan global ekonomik kriz ile bu genişleme sürecinin sonuna gelinmiştir. 2008 yılının II. Yarısı, gerekse 2009 yılının tamamı için özellikle gelişmiş ekonomilerde ciddi bir durgunluk yaşanacağı, gelişmekte olan ülkelerde ise bir yavaşlama olacağı beklentisi, açıklanmakta olan yeni verilerle desteklenmektedir.¹⁶³ IMF ve Dünya Bankası reçeteleri ekonomik sorunlara çare olmamış hatta dünya genelinde varlık ve politikaları tartışılmaya başlamıştır. Nükleer silahların dünyanın birçok devletine yayılmasıyla askeri üstünlüğünü kaybetmeye başlayan ABD, Asya ve Avrupa'daki gelişmelerin yanı sıra savaşlar nedeniyle ekonomideki üstünlüğünü kaybetmektedir. "BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) '16 Ekim 2001 Dünya Gıda Günü'ndeki açıklamasında dünyada 800 milyon kişinin açlık çektiğini" bunun 200 milyonunun çocuk olduğunu, her yıl 15 milyon çocuğun açlıktan öldüğünü bildirmiştir.¹⁶⁴ BM'in 1998 yılında yayımladığı rapora göre; Dünyanın en yoksul ülkesinde yaşayan insanların %5'iyle en zengin ülkelerinde yaşayan insanların %5'i arasındaki fark bugün 1'e 74'ken, 1990'da 1'e 60, 1960'taysa 1'e 30'du. 1990'ların sonunda en yüksek gelire sahip ülkelerde yaşayan insanların %5'i, dünyadaki GSMH'nin %86'sını, dünya ihracat pazarının %82'sini, doğrudan dış yatırımın %68'ini, telefon hatlarının %74'ünü; en yoksul %5 ise sadece telefonda %1,5'ini, ötekilerin yalnızca %1'ini elde etmektedir. 1994–98 arasında dünyanın en zengin 200 kişisi gelirini iki katından çok artırıp 1 trilyon liradan fazlasına sahip olurken, en zengin ilk üç kişinin toplam varlığı, en az gelişmiş ülkelerin ve o ülkelerde yaşayan 600 milyon insanın sahip olduğu toplam GSMH'den daha fazladır. 1990'ların ortasında gelişmekte olan ülkelerin toplam nüfusunun %33'ünü meydana getiren 1,3 milyar insan 1 doların altında yaşamaktaydı. ILO'nun hesaplamaları göre gene 1 doların altında yaşayan insanların genel nüfusa oranı, 1958- 90 arasında, Sahra Afrika'sı ülkelerinde %53,5'ten 54,5'e Latin Amerika'da 23'ten 27,8'e çıkmıştır. 1990–98 arasında, 80 ülke on yıl öncesine göre daha önce sahip olduğu gelirden daha azını elde etmiş. 55

¹⁶³ Palacıoğlu vd., *Ekonomik Rapor: 2008 Yılında Türkiye ve Dünya Ekonomisi*, s. 52–53.

¹⁶⁴ Demirer, "11 Eylül ile Gelen(ler)", iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, s. 46–47.

ülkenin geliri ise daha da düşmüştür.¹⁶⁵ Amerika'nın saldırgan ekonomi politikaları sonucu eğitime ve sağlığa ayrılacak pay savaşa ve silaha yatırılmaktadır. Kamusal hizmete yalnızca parası olanların ulaşabildiği bu ülkede köklü değişime ihtiyaç olduğu görülmektedir.

“ABD Ulusal Ruh Sağlığı Enstitüsü'nün 6 yıl süren araştırmasının açıklanan sonuçlarına göre, ABD toplumunda “altı aylık süre içinde ruhsal bir hastalık geçirenlerin sayısının 34 milyon olduğu, yani ergin nüfusun %21,7'sine ulaştığı anlaşılmış oluyor. Bu hastalıkların ancak beşte biri kadarının tedavisi için hekimlere başvurmuş olduğu da araştırmanın bulguları arasında. Yaşamları boyunca en az bir kez psikiyatrik problemle karşılaşanların sayısının ise 46 milyonla 60 milyon arasında olduğu belirlendi. Bu da toplam ergin nüfusun %29'uyla 382'i arasında bir sayı oluşturuyor.”¹⁶⁶ “ABD’de hastanelerdeki toplam yatak sayısının yarıdan fazlası akıl hastalarına ayrılmaktadır. Askere alınmayan her 6 kişiden birinin askere alınmama nedeni akıl hastalığıdır. 1957 yılında New York kentinin yoğun bir yerleşme bölgesinde yaşayan kişiler üzerinde yapılan bir araştırmada, inceleme konuda olan nüfusun %75’inde çeşitli anksiyete belirtileri saptanmıştır.”¹⁶⁷

Uzakdoğu'nun yükselişi devam etmektedir. Satın alma gücü bağlamında bu bölgenin toplam GSYİH'sı (Çin ve Japonya dahil, Hindistan hariç) 1998’de NAFTA’nın ve Avrupa’nınkinin yüzde 20’sinden 30’una geçiyordu. Üstelik nüfus ağırlığına rağmen, diğer iki büyük kutba göre kişi başı geliri üç dört kat daha hızlı artış gösteriyor. Bu hızla, üç kutup arasındaki satın alama gücü (1999 yılı itibariyle Uzakdoğu’da 5300, Avrupa Birliği’nde 16.000 ve NAFTA’da 21.000 dolardır) 2035 yılı dolaylarında bu açığın kapanacağı ve merkez- çevre arasındaki ilişkilerin bölgeselleşeceği üç büyük küresel ekonomik gücün Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Japonya arasında belirli etki alanlarının ortaya çıkacağı Amerika için Latin Amerika, Japonya için Uzakdoğu ve Güney Asya, Avrupa Birliği için Doğu Avrupa, Ortadoğu ve Afrika olacağı bu ekonomik güçler arasında büyük bir

¹⁶⁵ **Demirer**, “11 Eylül ile Gelen(ler)”, iç. *Küreselleşme ve Terör, Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, s. 47.

¹⁶⁶ *Bilim ve Sanat Dergisi*, sayı:1, s. 47, Kasım 1984.

¹⁶⁷ **Engin Geçtan**, *Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar*, İstanbul: Metis Yayınları, 2003, s. 163.

kriz olduğunda uluslar arası alanın ayrışması tehlikesinin doğacağı görülecektir.¹⁶⁸

Kuzey ülkeleriyle Güney ülkeleri, zenginlerle yoksullar arasındaki fark açılırken, kapitalist küreselleşme sürecinde erkeklerle kadınlar arasındaki gelir ve statü ayrımcılığı da derinleşiyor. Kadınların yoksullukla daha fazla karşılaşması, istihdam biçimleri ve emek piyasasındaki dezavantajlı konumlarından kaynaklanıyor. Özellikle GOÜ’de kadın işçiler düzensiz, güvencesiz ve düşük kazançlı işlerde istihdam ediliyor. Ticaretin liberalleşmesinden ve doğrudan yabancı yatırımların hızlanmasından kadınlar daha fazla etkilenmişlerdir. Gümrük tarifelerinin indiriminden sonra artan rekabet ve “dibe doğru yarış” eğilimi daha fazla taşeronlaşmayı, üretim zincirine parça başı, düzensiz ve çok kötü koşullarda çalışılan yeni halkaların eklenmesini getirdi. Kazanımların sürdürülemez olduğu ortaya çıktı. Neoliberalizm kendi tanımladığı amaçlarda; daha hızlı büyüme sağlama, yoksulluğu azaltma, ekonomileri istikrarlı hale getirme, başarısız olduğu ortadadır. Ama sermayenin bir sınıf projesi olarak başarılı sayılmalıdır. Uluslarüstü şirketlerin, uluslar- arası finans erbabının ve yerel elitlerin egemenliğini pekiştirmek gibi açıkça ifade edilmeyen amaçlarını gerçekleştirdiği görülmektedir. Örneğin Clinton’un başkanlığı bir yandan Bosna, Kosova, Irak’ın aralıklarla bombalanması gibi düşük yoğunluklu savaşlarla yürütülürken, öte yandan sermaye mantığının öne çıktığı bir dönemdi. ABD öncülüğünde, Wall Street-ABD Hazinesi-IMF kompleksi denilen tüm dünyayı uluslararası sermayenin talep ve çıkarlarına göre düzenleme misyonunda bu dönemde büyük mesafe alındı. 1995’te Beyaz Saray “güçlü dolar” istediğini ilan ederek, büyük kapitalist güçler arasında ABD’nin büyük dış ticaret ve cari açıklar vermesi, buna karşın AB ve Japonya’nın dış ticarette rekabet gücünü koruması temelinde sağlanan mutabakatı dünyaya duyurdu. Bir yandan adaletsiz ticaret rejimini dayatan DTÖ güçlendirilirken, öte yandan Türkiye-Brezilya-Arjantin gibi orta gelişmişlik düzeyindeki ülkeler IMF-DB’nin yapısal uyum politikalarına zorlandı. Açıkları uluslararası finans sistemi tarafından finanse edilen ABD ekonomisi, 1995–2000 döneminde hızlı performans sergilese de krizle karşılaşmaması, Japonya’nın ise krizini nispeten ucuz atlatması mümkün oldu.

¹⁶⁸ Jacques Adda, *Ekonominin Küreselleşmesi*, çev. Sevgi İnceci, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007, s. 80–81.

Bush'un 2000 yılında başkan seçilmesiyle emperyalistler arasındaki mutabakat da sallandı. Neo-con'ların manifestosunun başlığının "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi" olması bile milliyetçi, reaksiyoner içeriğinin aynası olmuştur. El Kaide karşıtlığı Hristiyan ve Yahudi kimliklerini ajite ederken, Güney'de yoğunlaşan savunma sanayi, müteahhitlik ve enerji kaynaklı Bush yanlısı sermaye bloğuyla, Doğu'da yoğunlaşan Yahudi kaynaklı finans sermayesini kolaylaştırdı. "İtalyan Okulu" diye de bilinen Gramşici akımın önde gelen teorisyeni Robert Cox'a göre, 21. yüzyılın başında "dünya düzeninde" üç kademeli güçler olduğu gözlenmektedir. Birinci kademedede Amerikan İmparatorluğu veya imparatorluk yer alıyor. Uluslarüstü şirketler, askeri işbirliği, küresel medya vb. aracılığıyla da yeryüzündeki politik, ekonomik ve toplumsal pratikleri tek bir "uygarlığa", uluslararası sermayenin uygarlığına tabi kılmak için ABD öncülüğünde gerek "sert güç (hard power)" gerekse ikna ve rıza mekanizmaları "yumuşak güç (soft power)" harekete geçiriliyor.¹⁶⁹ Bu güçlerin ekonomik alandaki işleyişi şu şekilde olmaktadır: "Ulusal çapta neoliberal politikaların etkilerini örtbas eden ya da aslında çıkarına uygun olarak işleten yönetime, gezegen çapında bu politikalarla koordineli, esnek bir tarzda eklemlenmiş küresel iktisadi yönetim ekleniyor. Küresel iktisadi yönetişimin başlıca büroları arasında IMF, Dünya Bankası, DTÖ, Dünya Ekonomik Forumu ve Avrupa Birliği kurumları bulunmaktadır. Bütün bu kuruluşlara ek olarak, gezegenin fiili yeni hakimleri arasında çokuluslu büyük işletmeler de bulunmaktadır. Bu çokuluslu şirketler, güçlü siyasi aktörlere dönüşerek, küresel iktisadi ve mali kuruluşlar aracılığıyla ya da tek başlarına devletlere isteklerini dayatabiliyorlar."¹⁷⁰ Neoliberalizmle en uyumlu siyasi düzen tasarısı olan yönetim kavramı devletin asli görevi olan kamu hizmetlerinin planlamasını ve uygulamasını bu alanın piyasa ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan özel alan tarafından doldurularak kendi sorumluluğundan sıyrılmak istemektedir. Devletin ve onun temsil edildiği parlamentonun yetkilerinin azaltılması bunların yerine örgütlü kişilerin ve derneklerin yer alması ve bunların kural ve normların oluşturulması sürecinde işin içine katılması sağlanarak sorumlulukların başka bir alana yüklenmesi sağlanmış

¹⁶⁹ Kozanoğlu, "Bugünün Kapitalizmi", iç. *Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri*, s. 24-28.

¹⁷⁰ John Brown, "Yönetişim ya da Neo-liberalizmin Siyasi Düzeni", *Birikim Dergisi*, sayı 158, Haziran 2002, s. 37-38.

bulunmaktadır.

Bununla birlikte özellikle küreselleşme bağlamında yer alan tartışmalarda yer alan radikaller; ulus-devletin önemini ve işlevlerini piyasalar karşısında yitirdiği görüşündedir.¹⁷¹ Ancak bu doğru değildir. Çünkü çokuluslu şirketler hala ulus devletlere bağımlıdır. Özellikle uluslararası sistemden kaynaklanan risklere ve kriz durumlarına karşı ulus ekonomileri bu şirketlere karşı sigorta görevi görmektedir. Wallerstein da; “Firmaların uluslararası nitelikleri hiçte yeni bir şey değildir; buna karşın yalnızca bunun hakkında daha fazla konuşulmaktadır” demek ve şirketlerin ulus devlet olmadan yaşamayacaklarını iddia etmektedir.¹⁷² Ekonomideki işleyiş bu şekilde gerçekleşirken siyasette kaos ortamı yaratılmak istenmektedir. Ömer Laçiner’e de göre; “19. ve 20. yüzyıl emperyalist modellerinden farklı olarak ABD, hâkimiyeti aldığı ülkelerde düzen değil düzensizlik durumunun sürüp gitmesini öngörmektedir.”¹⁷³ Düzensizlik durumunu devam ettirmek için de Afganistan ve Irak saldırılarının ardından yeni saldırılar gündeme getirilmektedir.

1. AFGANİSTAN

11 Eylül olayında ABD’de 7 binden fazla insan öldü. Afganistan’da ise 1980’den beri 2 milyona yakın insan ölmüştür.¹⁷⁴ 11 Eylül sonrası ABD kendi politikalarına ters düşen ülkeleri “haydut devlet” olarak ilan etti. Yine bu ülkelerden biri olarak ilan ettiği Afganistan’a saldırılardan 9–10 saat sonra elinde somut hiçbir delil olmadan saldırı düzenledi. “ABD’nin beklenen büyük operasyonu örneğin 5 sene sonra yapılırsa çok kalınmış olabilir. Ve böyle bakıldığında Afganistan (aynı anda hem Rusya hem Çin’in yumuşak karınlarının hemen altı) ve İran körfezi bu

¹⁷¹ **Gökhan Yavuz Demir**, “Küreselleşen Küreselleşme Retoriği”, *Birikim Dergisi*, sayı: 158, Haziran 2002, s. 59–60.

¹⁷² **Immanuel Wallerstein**, *Ütopistik ya da 21. Yüzyılın Tarihi Seçimleri*, çev. Taylan Doğan, Avesta Yayınları, İstanbul 2001, s. 52.

¹⁷³ **Ömer Laçiner**, “ABD Emperyalizminden Amerikan İmparatorluğu’na”, iç. *Birikim Dergisi*, Mayıs 2003, sayı: 169, s. 4.

¹⁷⁴ **Robert Fisk**, “Savaş mı Adalet mi”, iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001, s. 41.

operasyon için hiç de tesadüfî seçilmiş hedefler değil. Yani Usame Bin Ladin Antartika’da saklansa ABD onu yakalamak için operasyonu yine bu bölgelerde yapardı.”¹⁷⁵ Afganistan gibi dünyanın en yoksul ülkesinden birkaç kişinin çıkıp ABD’yi bombalaması kimsenin aklına gelemeyecek bir olasılıktır. Ancak Usame Bin Ladin’in geçmişine bakılırsa bu hiçte şaşırtıcı olmayacaktır. Sovyetler Birliği işgali sırasında CIA’den eğitim alan Ladin Amerika’yı ve yöntemlerini çok iyi biliyordu. Bu yüzden bu ülkeye meydan okumakta zorlanmadı. Zaten bu durum en çok Amerika’nın işine geldi.

İran’da Sovyetler Birliği’nin Afganistan’a girmesinden sonra Afgan mültecilerin İran’a yerleşmesinden sonra bu ülke ile ilgilenmeye başladı. Pakistan’da yine çok önemli bir ülke olma konumu korumaktadır. Sayıları üç milyonu bulan Afgan mültecileri bu ülkeyi ekonomik ve politik istikrarsızlığa sokmuştur. Bu durumdan korunmak için Pakistan hükümeti de Afganistan’daki siyasi yapılanmayı etkilemek istemiştir. “Afgan mültecilerin varlığı, Filistin mültecileri krizi örneğinde olduğu gibi Pakistan’a istikrarsızlık getireceğinden korkulmuş ve Devlet Başkanı Ziya-ül Hak eliyle farklılıkların sürdürülmesi politikası yürütülmüştür.”¹⁷⁶

ABD, ülkede önemli ve kariyer sahibi dış politikası üzerinde son derece etkili stratejistleri olan Kissenger, Brzezinski’nin de savunduğu gibi artık Afganistan’ın kendi haline bırakılamayacağı, kendilerince Afganistan sorununa çözüm bulmadan Orta Asya’daki petrol ve doğal gaz zengini ve Rusya’yı da çeviren yeni bağımsız Cumhuriyetlerin “güvenliğe” kavuşturulmayacağı, küresel rekabetin ana ülkeleri konumundaki Rusya, Çin, Hindistan ve İsrail için en büyük tehdit olarak algılanan İran’ın dizginlenemeyeceğini düşünmektedirler. Bu düşünce nedeniyle de bölgedeki hassas dengenin ABD lehine çevrilmesi için Afganistan’ın işgal edilmesi gerekmektedir. Eski ABD ulusal güvenlik danışmanı, stratejist, Zbigniew Brzezinski’nin The Wall Street Journal’daki açıklamalarında; 11 Eylül saldırılarında sonra ABD hükümetine yaptığı önerilerin ABD’nin dış politikasını gözler önüne

¹⁷⁵ Cüneyt Akman, “Derin Darbe”, iç. *Birikim Dergisi*, sayı: 150, Ekim 2001, s. 36.

¹⁷⁶ Eren D. (Tol) Göktürk, “Afganistan’da Kurtların Dansı”, iç. *Birikim Dergisi*, sayı:150, Ekim 2001, s. 102.

sermektedir. ABD'nin saldırılara kısa, orta ve uzun vadede karşılık vermesi gerektiği, uzun vadeli karşılık olarak içeride güvenliği arttıracak ve terörizme verilen siyasi desteği zayıflatacak uluslar arası bir koalisyona yönelinmesi gerektiği, orta vadeli karşılık terörizme destek veren hükümetleri hedef alarak Ortadoğu, Avrupa ve Kuzey Amerika'daki terörizm ağını çökertmesi gerektiği, kısa vade ise Afganistan ve Ortadoğu'daki terörist kamplarla, liderlere ve Taliban'a doğrudan askeri saldırı düzenlenmesi şeklindedir.¹⁷⁷ “Pakistan'dan Afganistan'ın aç ve acı çeken halkının hiç olmazsa bir kısmını hayatta tutan gıda ve diğer yardımların kesilmesini talep etti. ABD Pakistan'dan kendileri de Taliban'ın kurbanları olan muhtemelen milyonlarca insanı öldürmesini talep etti.”¹⁷⁸ ABD şartlarını kabul etmeyen Pakistan da dahil pek çok ülkeyi teröre destek veren ülke konumuna sokarak ve onların da ülkelerine her an saldırabilecek konumda olduğunu gösterecek tehditler savurdu. Küresel güç mücadelelerine bakıldığında ve genel tablo göz önüne alındığında Afganistan'a yapılan saldırının zamanlaması çok iyi ayarlanmıştı. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın bağımsız birer devlet olarak Afganistan'a komşu olmalarına karşı etki alanında kaldıkları Rusya ile ilişkilerinin düzeyine göre farklı tutumlar almışlardır. Rusya Orta Asya petrolleri üzerindeki denetimini kaybetmemek, yumuşak karnını oluşturan Çeçenistan'ın Taliban'dan aldığı yardımlara yanıt vermek ve sınırlarını kapsayabilecek Müslüman devletler kuşatmasını engellemek için Afganistan'daki gelişmelere müdahil olmuştur.¹⁷⁹

“Geçmişten gelen Irak, Suriye, Mısır gibi ülkelerde manda sisteminin uygulanması, Mağrip ülkelerinin açık sömürge konumuna indirgenmesi, Filistin sorunu ve Afganistan'ın işgali, Körfez, Karabağ, Bosna, Çeçenistan Savaşları tek tek ülkelerin sınırlarını aşan kolektif bir hafızanın oluşmasına yol açmıştır. Bu tarihsel olaylar dünyadaki ya da belli bölgedeki hâkimiyet ilişkilerinin sonucu olarak değil de, Hristiyanlığın, hatta -19. ve 20. yüzyıl Avrupa'sının anti-semitik temalarının

¹⁷⁷ **Brzezinski**, “Çok Yönlü Misilleme Lazım”, *iç. Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, s. 212–213.

¹⁷⁸ **Radjo B92**, “Chomsky İle Söyleşi: Savaş Hiç de Kaçınılmaz Bir Şey Değil”, çev. Tuncay Birkan, Belgrad, *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001, s. 183.

¹⁷⁹ **Göktürk**, “Afganistan'da Kurtların Dansı”, *iç. Birikim dergisi*, s. 101.

ithali ile- Yahudiliğin, İslam’a karşı başlattığı bir Haçlı Seferi olarak algılanmıştır. Aynı zamanda, Batılılaşma hareketleri İslam dünyasındaki elitlerin de Batı’nın bu “komplosu”nun suç ortakları olarak kabul edilmelerine ve “ihamet”le suçlanmalarına yol açmıştır.”¹⁸⁰

“Taliban ve El Kaide’nin cezalandırılmasına yönelik olarak İslam düşmanlığı en üst düzeye tırmadığı Amerika’da bazı kilise yetkililerince ve özellikle evangelist görüşü benimseyen din adamlarınca ortaya atılan “zaten 11 Eylül saldırıları İncil’de öngörülmüştü, İsa yeryüzüne gelmeden İslam dünyası ile barış yapılamaz, cihadi gruplar şiddetle cezalandırılmalıdır, İslam’ın Tanrısı bizim Tanrımız değildir. İslam birçok kötülükleri bünyesinde barındıran bir dindir.”¹⁸¹ Bu nedenlerden dolayı Afganistan ve Irak direnişi Müslüman dünyada sempati ile karşılanmakta ve bu ülkelere düzenlenen saldırılar sonrasında Batı ve ABD düşmanlığı İslam dünyasında ve Ortadoğu ülkeleri halklarında daha fazla yaygınlaşmaktadır. Terör ve teröristlerin Müslüman olmalarına vurgu yapılırken aynı zamanda bizzat başkan Bush tarafından Haçlı Savaşlarına vurgu yapılmış ve geçmişteki haçlı seferleri çağrıştırılarak o dönemde yapılan katliamları çağrıştırmak istenirken aynı zamanda yaşanan katliamlar meşrulaştırılmak istenmekte ve üstü kapalı olarak da olsa Hristiyan dünyanın da desteği alınmaya çalışılmaktadır. Afganistan’da ve Irak’ta yaşanan savaşta büyük bir güç asimetrisi bulunmaktadır. Bir tarafta dünyanın en büyük askeri gücü, diğer tarafta ise hükümeti olmayan basit kabile savaşçıları bulunmaktadır. Ancak geline nokta ABD Afganistan’da da itibar kaybına uğramakta Irak gibi orada da batağa saplanmış bulunmaktadır. Demokrasi ve insan hakları götürülecek bu ülke insanları en büyük hak ihlallerine uğrarken bir yandan yoksulluk diğer yandan da Taliban rejimine mahkûm edilmektedirler.

Afganistan oldukça karmaşık güçlerin oyun ve güç alanı konumu petrol ve

¹⁸⁰ **Hamit Bozarslan**, “Ortadoğu ve Türkiye’de “Milli Din” İslam ve İslamcılık”, iç. *Birikim Dergisi*, sayı: 129, Ocak 2000, s. 68–69.

¹⁸¹ **Fevzi Uslubaş**, *Küresel Terör, Afganistan, BOP ve ABD: İmparatorlukların Bataklığı*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2005, s. 47.

doğal gaz rezervlerine yakınlığı, İran'ı çevreleme imkanı, petrol ve doğal gazın istikrarlı bir şekilde güven içinde dünya pazarlarına akışının sağlanması gibi çok önemli amaçları için Afganistan işgal edilmiştir. Bu amaçlarına ulaşabilirse gelecek 50 yıl daha hegemonyasını devam ettirebilme olanağı bulacaktır. Afganistan'daki iç dengeler ve çatışmalar daha uzun süre devam edeceğe benzemektedir. ABD'nin de amacı dünyaya dengeyi değil dengesizliği ve istikrarsızlığı, çatışmayı dayattığı ve kısa zaman içinde de bundan vazgeçmeyeceği görülmektedir.

2. IRAK

11 Eylül olaylarının meydana getirdiği tehditlerden ve muhalefetin bastırılmasından sonra liberal düşüncedekiler de Afganistan'ın işgal edilmesi, Taliban'ın bozguna uğratılması ve El Kaide üyelerinin tüm dünyada yakalanması gerektiği düşüncesini savunur hale geldiler. İran, Irak, Kuzey Kore ve diğer "haydut devletlerin" dünya düzenini tehdit ettiği vurgulanırken, güçlü bir ülke olan Çin'e karşı da korku duyuluyordu. Daha 1990'larda bile bu muhazafakar grup ve askeri endüstri grubunun oluşturduğu ittifak Clinton'a askeri harcamaları arttırması ve eş zamanlı olarak Irak ve Kuzey Kore gibi "haydut devletlere" savaşılması için baskı kurmaya çalışıyorlardı.

Irak'ın El Kaide ile açık bir bağlantısının olmaması ve teröre karşı savaşımın öncelikli olması nedeniyle Irak arka plana atıldı. Afganistan işgalinde Hazar Denizi petrol bölgelerini vurabilecek konumda olan Özbekistan ve Kırgızistan'da askeri üsler kurulmuş yeni silahlar denenmiş ve bu silahlarla Irak ve başka ülkelerde neler yapılabileceği prova edilmişti. Altı ay içerisinde Taliban yenilmiş, artık dikkatler Irak'a çevrilmişti. 2002 yılının yaz aylarında artık ABD ne olursa olsun Irak'ta rejim değişikliğini zorlayacak faaliyetlere gireceğini ifade etmeye başlamıştı. Ancak Amerikan kamuoyunun ve uluslararası toplumun bunu kabul edeceği durumlar yaratılmalıydı.¹⁸² Eski Dışişleri Bakanı Henry Kissinger 13

¹⁸² Harvey, *Yeni Emperyalizm*, s. 162–163.

Eylül 2001 tarihinde The Washington Post Gazetesindeki yazısında; 11 Eylül saldırılarına yataklık eden ülkeler, bu saldırıya karışmış olsun ya da olmasın ağır bedel ödemesi gerektiğini ve dünya çapında organize, eşzamanlı çalışan tüm terörizm şebekesinin yok edilmesi gerektiğini söylemektedir. Ayrıca bunun için ABD'nin müttefikleri ile asgari müştereklerde birleşilmesi ve herhangi bir mutabakata gerek olmadığı saldırının ABD'ye ve onun güvenliğine yapıldığı için hepsinin ABD tarafından imha edilmesi gerektiğidir.¹⁸³

ABD'nin Irak'ı işgalinin pek çok nedeni vardır ve bu işgali sadece petrol vanasının kontrolü olarak açıklamak yetersizdir. Bu işgal aynı zamanda Avrasya toprakları üzerinde ileri bir karakol oluşturmak içindir. Bu karakol sayesinde Avrasya bölgesinde güçlü bir devletin oluşması engellenmiş olacaktır. Böyle bir gücün engellenmesi sonsuz bir sermaye birikimini ve dolayısıyla siyasi güç birikimini de engellemiş olacaktır.¹⁸⁴ Lawrence B. Goodheart'a göre; "Irak saldırısı ile İsrail'in Arap düşmanları da ortadan kaldırılacak, bölgede Birleşik devletlerin egemenliği kurulacaktı. Görkemli kısa süren bir savaşla Vietnam sendromunun üstesinden gelinecek, çok büyük Amerikan üstünlüğü kullanılarak, 150000 kişilik kara ordusunun oldukça küçük bir kısmı, mevcut rejimi def edecek ve halkın müteşekkir desteğiyle bir uydu devlet kuracaktı. Demokrasinin domino taşları, sanıldı ki İsrail'in kronik düşmanları Baasçı Suriye, Şii İran ve onların müttefikleri Lübnan'daki Hizbullah üzerine süratle düşecekti. Yeni bir Birleşik Devletler güç dengesiyle karşılaşan Filistinliler, İsrail ile uzlaşmaya varmak zorunda kalacaklardır."¹⁸⁵

ABD'nin Irak işgali oldukça önemli soruları da beraberinde getirmiştir. Körfez savaşı sırasında Irak asgari gücü son derece zarar görmüş yıllarca süren ekonomik ambargo sonucu binlerce çocuk ölmüş halk en temel ihtiyaçlarını bile gideremeyecek yoksulluk içinde iken bu saldırı sonrası Irak endüstrisi askeri hedef

¹⁸³ **Kissenger**, "Tüm Yatakçılar Bedelini Ödemeli", iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, s. 220.

¹⁸⁴ **Harvey**, *Yeni Emperyalizm*, s. 72–73.

¹⁸⁵ **Lawrence B. Goodheart**, "Joseph McCarthy'nin Günümüz Amerikasına Kalmış Olan Uğursuz Mirası", iç. *Doğu- Batı Dergisi*, sayı:32, Mayıs, Haziran, Temmuz 2005, s.138.

haline getirilmiş ve bombalanmıştır. Zaten kısa sürede Irak ordusu dağılmış Saddam da çok kötü bir şekilde ele geçirilmiş, sonucu belli olan göstermelik bir yargılamayla asılmıştır. Irak halkı ve değerleri tüm dünyanın gözü önünde aşağılanmış ve rencide edilmiştir. Terörle mücadele anlayışı yine bumerang etkisi yaratarak ABD'ye dönmüş bu yapılanlar, dünya Müslümanlarının ve ezilenlerinin nefretini tekrardan arttırmıştır.

3. LATİN AMERİKA

ABD'nin Latin Amerika politikası incelendiğinde dış politikada nasıl ikiyüzlü ve söz konusu “ulusal çıkar”lar olunca acımasız ve çifte standartlı olunabileceğinin örnekleri görülmektedir. Bu politikalar bölgedeki tüm ülkelere uygulanmış, bunlardan nasibini almayan ülke kalmamış gibidir. Bu politikaları Laçiner şu şekilde anlatmaktadır; “Orta ve Güney Amerika’yı kendi bahçesi ilan eden 1821’deki Monroe Doktrini’nden neredeyse günümüze kadar sayısız darbeler, iç savaşlar, ardı ardına gelen dikta yönetimleri ile çalkalanıp duran Orta ve Güney Amerika’da ABD kendi somut iktisadi çıkarına, sömürü kaynaklarına dokunulmadığı sürece kayıtsız kalmayı, çıkarı zedelendiğinde ise doğrudan zor kullanmayı veya yerel bir zorba kliği aracılığı ile çıkarını güvence altına almayı yeğleye gelmiştir.”¹⁸⁶ Dünyanın en büyük hegemon gücü olan ABD, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra dış politikada bir “öteki”ye ihtiyaç duymuştur. Bu öteki bölgeden bölgeye ülkeden ülkeye değişmektedir. Latin Amerika’da ABD’nin ötekisi olmuştur. Latin Amerika ülkelerinden başta Küba olmak üzere, sosyalist ve sol eğilimler taşıyan, Şili, Venezüella, Brezilya, Meksika ve anti-emperyalist mücadelelerin sürdüğü, Kolombiya, Ekvator ve Peru’dur. Küba’nın en başta yer almasının nedenlerinden bazıları şu şekilde açıklanabilir; Amerika’nın hemen yanı başında küçük bir ada ülkesi konumuyla ABD’ye kafa tutmaktadır. Bir de sosyalizmle yönetilmesi ve diğer ülkelere model olmakla kalmayıp aynı zamanda oralardaki anti-emperyalist mücadeleleri desteklemesidir.

¹⁸⁶ Laçiner, “ABD Emperyalizminden Amerikan İmparatorluğu’na”, iç. *Birikim Dergisi*, s. 4–5.

11 Eylül sonrası ABD'nin en çok uğraştığı ülke olan Küba'ya karşı da dış politikasında pek değişiklik olmadı. Afganistan, Irak, Suudi Arabistan, İran, Kuzey Kore gibi Küba'da ABD'nin "haydut devletler" kategorisinde yer aldı. Ekonomik ve kültürel ambargo devam etti. Chomsky ABD'nin bu ülkedeki politikalarını şu şekilde anlatmaktadır; Washington hükümetlerinin Küba'yı "boğma" politikasının er geç sonuç vereceğini umduklarını söylemektedir. Küba halkının ambargolardan dolayı durumu kötüleştikçe protestolarını arttıracığı, bunun da hükümet baskısını arttıracığını, baskınında muhalefeti yükselteceğini, hatta şiddet döngüsüne girileceğini ifade etmektedir. Bununla birlikte sürgünlerin ABD'ye geleceklerini bu durumun varolan problemleri daha da arttıracığını, bir dereceden sonra da işgale girişilebileceği şeklindedir. Ancak asıl beklenen ise Küba hükümetinin devrilmesi olduğunu söylemektedir.¹⁸⁷

ABD gibi dünya hegemonu bir devlet neden Küba gibi küçük bir ada ülkesinden bu kadar rahatsız olmaktadır? Chomsky'e göre; Artık doğrudan Küba'yı topraklarına katma durumu olmayacağına göre, ekonomik sömürgeleştirme isteği dışında Denizaşırı Kalkınma Konseyi'nin, ölüm oranı, bebek ölümleri, ortalama yaşam süresi ve okuma yazma oranları üzerine her yıl hazırladığı "yaşam kalite indeksleri" adlı dünya çapındaki rapora göre listenin başındaki Japonya, İzlanda, İskandinav ülkeleri ve Kanada'dan sonra %97'lik oranla ABD geliyordu. Sıradaki ülke ise %95'lik oranla Küba idi. Zengin Latin Amerika ülkelerine gelebilmek için %89'lara kadar düşmek gerekiyordu. Bu indekse göre yüksek yaşam standartlarına, düşük bebek ölüm oranlarına sahip her ülkenin ABD'ye göre düşman olacağı bu ülkelerin kaynaklarını kendi ülkeleri için kullandıkları ve ABD için kullanmadıkları ortaya çıkar.¹⁸⁸ Bir de dünyanın ortasında küçük, ekonomik ambargolarla uğraşan ada ülkesinin istenildiğinde nelerin başarılacağı, tek gerçeğin ve doğrunun ABD'nin ve diğer zengin liberal ülkelerin dayattığı gibi liberalizmin olmadığı görülmektedir. Bu durum diğer ülkelere örnek teşkil edecektir. Asıl tehlike burada bulunmaktadır.

¹⁸⁷ Chomsky, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşiyle*, s. 97.

¹⁸⁸ Chomsky, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Heinz Dieterich'in Söyleşiyle*, s. 56.

Ayrıca Küba'nın 11 Eylül sonrasında başlattığı terörle mücadeleye destek vermediği iddiaları da Küba hükümeti tarafından yalanlansa da, ABD'yi ikna etmiş değildir. Küba ile ilgili çeşitli iddialar da bulunan ABD'nin yıllarca uyguladığı ambargoyu açıklayacak hiçbir somut açıklaması bulunmamaktadır. Siyasi husumetinin gereği olarak uyguladığı ambargolar ve cezalandırmalar Küba halkını zor durumda bıraksa da, kapitalizmin “nimetlerinden” faydalandırma “taahhüdü” Küba halkı üzerinde etkili olmamaktadır.¹⁸⁹ Laçiner'e göre; Avrupa emperyalizminin ilk sömürgecilik çağının zorla iktisadi “ilişki” sini kapitalist ilişkiye evrilmesine eşlik eden veya bu ilişkiyi –siyasi, hukuki kültürel, ideolojik- değer ve kurumlarla bezeyerek empoze etmeye çalışan tutumuna karşılık, ABD kendi “arka bahçeleri”nde ne böyle bir özendiriciliğe soyunmuş ne de o ülkelerin kendisiyle ekonomik- toplumsal- kültürel rezonansını güçlendirecek bir “düzen” oluşturmaya gayret etmiştir.

Kendi isteği ile iktidarı ele geçiren ve tüm rakiplerini ortadan kaldıran veya sindirerek “istikrarı” sağlayan bir zorba yönetimin, bu gücünden cesaret alarak ABD'nin iktisadi çıkarlarından bir parça ödün talep etmeye yönelmesi halinde, o “istikrarı” bozmaktan da tereddüt etmeyeceğini ifade ederek, kendine doğal sınırlar çizen ve bu sınırların ötesindekileri, örneğin “barbar” diye niteleyerek, bunların “düzen”den yoksun sürekli iç çatışmalarla meşgul bir halde yaşamalarını kendi “uygar dünya”sını korumanın ilk şartı sayan kadim imparatorluklara benzetmektedir.¹⁹⁰ Daniel Ortega'nın 2 Ekim 1984'te BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada; “Birleşmiş Milletler, savaşımlardan, sömürüden ve katliamlardan bıkmış olan ve Mahşerin Dört Atlısı ile mücadele etmelerini sağlayacak, kendilerini onlardan koruyacak bir örgüt arayan dünya halklarının çağrılarının sonucu olarak doğdu. Hiç kimse Birleşmiş Milletlerin barışı, adaleti, özgürlüğü ve halkların bağımsızlığını koruma gayretlerini görmezlikten gelemmez.

Ancak, insanlık için acı bir şekilde, Birleşmiş Milletler Anayasası'nın

¹⁸⁹ Muhittin Ataman- Fatih Yaşlı, “Küba: Amerika Birleşik Devletleri'nin Yanıbaşındaki “Terörist” Devlet”, iç. *ABD'nin Haydut Devletleri*, edit. Kemal İnât, İstanbul: Değişim Yayınları, 2004, s. 137.

ilkelerine şantaj ve saldırı yönelten ve nükleer silahlar tarafından desteklenen politikalar var. Kendilerini bu örgüt kararlarına karşı çıkmakla, onlarla alay etmekle ve meydan okumakla belirleyenler var. İnsanı hayrete düşürecek kadar mantıksız ve tüm insanlığı tehdit eden eylemleri destekleyenler var.” demektedir. Ortega konuşmasına ABD’yi eleştiriyor ve zenginlerle yoksullar arasında artan gelir farklılığına ve bölgesel farklılığa dikkat çekmiş, ABD’yi bunları görmezlikten gelmekle ve silahlanma yarışını artırmakla suçlamıştır. Aynı zamanda Nikaragua’nın ABD desteği ile iktidara gelen Somoza Diktatöründen sonra gerçek bir demokrasi kurduklarını yaşadıkları bölgede ve dünyada ezilen ülkelerle işbirliği içerisinde oldukları için ABD’nin bundan rahatsız olduğunu, 3 milyon nüfusu olan küçük bir ülkenin ABD’nin saldırısına uğradığı, terörist eylemler düzenleyerek, Nikaragua ve El Salvador halklarının katledilmeye çalışıldığını, Uluslar arası Adalet Divanı ve Birleşmiş Milletler’in kararlarının reddedilerek dünyanın hem yargııcı hem de cellâdı olduğunu bu davranışları ile kendi hukukunu da çiğnediğini ifade etmiştir. Panama, Honduras, Costa Rica’daki askeri üsleri bulunan ABD’nin CIA’yı da kullanarak sivil ve askeri hedeflerine saldırıldığını, limanlarını, hava ve deniz saldırıları düzenlemeyi ve bazı bölgeleri ellerine geçirmek istediklerini bu planların Pentagon’da ve CIA eliyle yapıldığını iddia etmektedir. Asıl hedefin ülkede demokratik iktidarın seçilmesini ve seçimin engellemek istendiğini savunmaktadır.¹⁹¹ 2005 yılında Venezüella Devlet Başkanı Hugo Chavez’in Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda yaptığı konuşmasında da benzer şeyler anlatılmaktadır. Amerikan hükümetinin uluslar arası hukuku hiçe saydığını, Irak’ta kitle imha silahları bulunmamasına rağmen bu ülkeyi işgal ettiği, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararlarına saygı göstermeyen bu ülkenin bu kurumdan ayrılması gerektiğini söylemektedir. Latin Amerika ve Karayipler devletlerine Pazar neoliberalizmin kurallarının dayatıldığını, yaşadıkları sıkıntıların ve trajedilerin kökeninde neoliberal kapitalizmin ve Washington Konseyinin olduğunu ifade etmiştir.¹⁹² “Dünyada birisinin çıkıp başka bir ülkenin devlet başkanının katledilmesine dair isteğini ortaya koyabileceği tek ülke Amerika Birleşik Devletleri’dir. Bu olay kısa bir süre önce, Beyaz Saray’a yakın çevrelerin mensubu olan Pat Robertson adlı bir din adamının kişiliğinde ortaya

¹⁹¹ Balbay, *Tarihin Arka Odası Amerika*, s. 214–218.

¹⁹² Balbay, *Tarihin Arka Odası Amerika*, s. 222.

konmuştur. Bu kişi kamuoyunun önünde benim öldürülmem talebinde bulunmuştur ve halen özgür bir şekilde dolaşmaktadır. İşte uluslararası suç, işte uluslararası terörizm.”¹⁹³

11 Eylül sonrasında da Latin Amerika ile ilişkileri dünyanın geri kalan ülkelerinden farklılık göstermeyen ABD, buradaki devlet başkanlarının da ortaya koyduğu gibi tek taraflı ve kendi “ulusal çıkar” ları doğrultusunda baskı, şiddet, örtülü ya da açık ambargolar uygulayarak, demokratik ve kendi ülkelerinin çıkarlarını düşünerek Amerikan çıkarlarına ters düşen ülkeleri dize getirme politikalarına devam etmektedir. Bir yandan da İspanya’nın bölgeden ayrılmasından sonra oluşturduğu çokuluslu şirketler yoluyla sömürü düzenlerinden vazgeçmek istememektedir. Onun için Fidel Castro, Hugo Chavez, Lula vb. haydut devletlerin başkanlığını yapan teröristlerdir. Amerikan imparatorluğuna karşı gelmekte ve meydan okumaktadırlar. Ülkelerinde kamulaştırma yapıp, yoksullara toprak dağıtmakta, ABD şirketlerini kovmaktadırlar. Komünizme davetiye çıkarmaktadırlar. İşte bunlar için yola getirilmeleri gerekmektedir.

Latin Amerika’nın en büyük gelişim merkezlerine bakıldığında, senaryo hemen açığa çıkmaktadır. Yatırımların çok büyük bir bölümü bir avuç çokuluslu şirket tarafından denetlenmektedir. Ulus devletlerin ekonomideki etkileri IMF’nin etkinliği ve çabaları ile son derece küçülmüş, ülke burjuvazisi de bu küçülmeden ve çokuluslu şirketlerin faaliyetlerinde nasiplerini almışlardır. Üstelik Latin Amerika gibi ayda 100–200 dolarla geçinmek zorunda olan milyonlarca insanın bulunduğu bu kıtada çok daha kolay olmuştur. IMF reçeteleri bu ülkelerde de işe yaramamış, var olan yoksulluğu, toplumsal gerginliği arttırmış, serbest rekabet ve ticaret özgürlüğü ve sermayenin serbest dolaşımı adına ekonomik ve mali alanda dışa bağımlılığı arttırmıştır. Gümrük vergileri, kotalar ve sübvansiyonlarla korumacılık uygulayan ABD, IMF’den hiç uyarı almazken, Latin Amerika ülkeleri için en ufak bir esneklik gösterilmemiştir. ABD’de kurulan ve merkezi ABD’de olan IMF, aynı zamanda bu ülkenin hizmetindedir. İşlevi ise; uluslararası müfettişliktir. Bu kurumun onayı

¹⁹³ **Balbay**, *Tarihin Arka Odası Amerika*, s. 226.

olmadan ABD merkez bankası esnek davranmamaktadır. Dünya Bankası, Uluslararası Kalkınma Örgütü ve diğer kuruluşların en önemli kredi koşulu, Hükümetlerin IMF'ye verdikleri niyet mektuplarının imzalanması ve uygulanmasıdır.¹⁹⁴

Özellikle Kuzey Amerika bankalarının sürekli artması ve ulusal kaynaklarının emperyalist şirketlerin şubelerine yönlendirilmesi ile sonuçlanmıştır. Çevre ülkelerde yerel tasarruflara yapılan saldırıların nedeni, ABD'nin yabancı ülkelerdeki yatırımlarını durdurmasını gerektiren ödemeler dengesi açığı ve doların uluslararası para olarak değer kaybetmesidir. Latin Amerika bu sorunlara çare olarak kullanılmaktadır.¹⁹⁵ Bu bölgede ABD'nin ekonomik çıkarları son derece köklü bir şekilde yer alır. Bütün Latin Amerika ülkelerinin önemli ulusal kaynakları özel sektörde ve çokuluslu şirketlerin ellerindedir. Bu şirketlerin ezici çoğunluğu ise ABD'ye aittir. Yeraltı ve yerüstü zenginlikleri bakımından oldukça önemli yeri olan bu bölgede çoğu ülke tek bir hammadde ile temsil edilir. Yüzyıllardır Amerikan sömürgesinde olmalarından dolayı ekonomik atılım yapamamakta verimli topraklarını ve hammaddelerini işletememektedirler. Nüfusun büyük çoğunluğu yoksul ve işsizdir. Ülkelerine yabancı sermaye rahatlıkla girebilirken önemli hammaddeler için gümrük ve kota konularak ucuza elde etmeye alışmış ABD ekonomisi bu verimli kaynaklarından vazgeçmek istememektedir. Onların yoksullukları karşılığında ABD halkı refah ve zenginlik içinde yaşamaya alışmıştır. Onun için Latin Amerika her zaman ABD için önemli olacaktır. Başkaldıran yoksul halkları ve zengin kaynakları olduğu ve ABD'yi finanse ettikleri için.

4. AVRUPA BİRLİĞİ

Kuzey Amerika'nın en tepede bulunduğu, küresel ekonomi içindeki üçlü bölgesel yapının istikrarlı olduğu söylenemez. AB içinde oluşturulan resmi düzenlemeler, ABD kadar büyük ve güçlü, bütünleşmiş bir Avrupa ekonomisi

¹⁹⁴ Galeano, *Latin Amerika'nın Kesik Damarları*, s. 282–283.

¹⁹⁵ Galeano, *Latin Amerika'nın Kesik Damarları*, s. 285.

yaratma olasılığını artırmış bulunmaktadır. AB ekonomisi içindeki birbirine eklemlili karşılıklı ilişkiler hem gelişmekte hem de Avrupa coğrafyasını daha güçlendirmektedir. Tek para birimine geçiş görece sorunsuz bir biçimde başarılmış ve rezerv para olarak euronun dolara alternatif oluşturma potansiyeli doğmuştur.

Ancak AB siyasi olarak parçalanmış bir yapı olması ve genel ülkesel bir bütünlüğün olmamasında ABD'nin her türlü böl ve yönet politikası uygulamasının etkileri bulunmaktadır. ABD ikili bir strateji uygulayarak, "Avrupa kalesi" inşasını durdurmaya çalışmaktadır. Bu ikili strateji; karşılıklı ilişkiler ve sermaye hareketlerinde esas olarak neoliberalizmin kurallarını dayatmak; AB'nin iç politikasını etkilemek üzere bazı siyasi ve askeri yöntemlere başvurmadan oluşmaktadır. Bu strateji, Avrupa ile bütün olarak ilişki kurmak yerine, tek tek Avrupa devletleriyle ikili ilişkiler ve özel ittifaklar (örneğin İngiltere, İspanya ve İtalya'nın yanı sıra Polonya merkezde olmak üzere üyeliği kabul edilmeyi bekleyen Doğu Avrupa ülkeleriyle) kurmaya dayanmaktadır. ABD Avrupa'nın kendi askeri gücünün gelişimini ve planlamasını NATO'ya bağlı kalınması koşuluyla desteklemektedir. AB içindeki ABD yanlıları ile ondan bağımsız bir siyaset izlemek isteyenler arasındaki bölünmeler ortak bir dış ve askeri stratejinin izlenmesini zorlaştırmaktadır. AB'nin bölgesel bir hegemon güç olması ve finans ve üretim alanlarıyla ABD'ye rakip olma potansiyeli yine de yetersiz bulunmaktadır.¹⁹⁶

Ancak bu durum bile ABD'yi önlem alma konusunda engellememektedir. Önemli dış politika ayağı olarak yinede AB'ni göz önünde bulundurmamak zorunda bırakmaktadır. Gelişmiş ülkeler bazında incelendiğinde, 2007 yılı itibariyle dünyanın en büyük ekonomisi 13,8 trilyon dolar ile açık ara ABD'dir. ABD sahip olduğu üretim hacmi ile tek başına dünya toplam üretiminin %25,3'ünü, gelişmiş ülkelerin toplam üretiminin ise %35,2'sini gerçekleştirmektedir. 2008 yılında ABD ekonomisinin cari fiyatlarla 14,3 trilyon dolara yükseleceği öngörülmektedir. Diğer taraftan dünyanın en büyük ekonomik birliği olarak nitelenebilecek Avrupa Birliği ise 2007 ulaştığı 16,9 trilyon dolarlık toplam üretim ile ABD'yi geride bırakmaktadır.¹⁹⁷

¹⁹⁶ Harvey, *Yeni Emperyalizm*, s. 69–70.

¹⁹⁷ Palacioğlu vd. *Ekonomik Rapor: 2008 Yılında Türkiye ve Dünya Ekonomisi*, s. 53.

IV. SONUÇ

“ABD emperyalizmi zaman zaman kendi içinde çatışan iki yönelimi barındırmaktadır. Biri emperyalizmi bir politik proje olarak, Irak’ın işgalinde görüldüğü gibi doğrudan doğruya belli toprakların kontrolü, buranın insani ve doğal kaynaklarının kendi politik, ekonomik ve askeri amaçlarına tabi kılınması şeklinde uygulamak, diğeri de mekân ve zamanda sermayenin gücünün belirleyicilik kazandığı politik-ekonomik bir süreç olarak emperyalizme işlerlik kazandırmaktır. Birincisinde, devlet tarafından politik, askeri ve diplomatik stratejiler devreye sokuluyor, devlet düzeyinde ittifaklar oluşturuluyordu. Güç ve baskı politikaları yoluyla emperyalizm çıkarlarını dayatıyor, amaçlarını gerçekleştirmek için kuvvet kullanıyordu. İşte Irak’ın işgaliyle Ortadoğu’nun petrol rezervlerinin kontrolü, Çin ve Japonya’dan başlayıp Avrupa’ya kadar rakip güçlerin can damarının tıkanması hamlesi bu stratejinin ürünüdür. Ekonomik güç de mekânlar arasında akışkanlık kazanarak bir bölgeden öbürüne üretim, ticaret, sermaye akışları, para transferleri, göçler, teknoloji transferi, döviz spekülasyonu, enformasyon akışları, imaj ticareti benzeri yollarla varlığını dayatmaktadır.¹⁹⁸

ABD’nin dünyanın en borçlu, en fazla cari açık ve bütçe açığı veren ülkesidir. Dünyanın diğer ülkelerinin kimi zaman baskı kimi zaman rıza ile kaynaklarına el koyması ve askeri gücünü artırarak gözdağı vermesi onu, tüm dünya için karşı konulması gereken veya önlem alınması gereken bir ülke konumuna sokmaktadır. Bugün dünyayı şekillendiren egemen ideoloji neoliberalizmdir. Hükümetlere ekonomi politikalarını dayatırken IMF, Dünya Bankası ve DTÖ gibi finansal kurumların tüm eylemlerini de belirlemektedir.¹⁹⁹ Hegemonya durumunun her şeyden önce askeri ve siyasi bir maliyeti vardır. Dünya ekonomisinde düzenin korunması için gerekli maliyet önceliklidir, ama müttefik devletlerin mali desteği de

¹⁹⁸ Kozanoğlu, “Bugünün Kapitalizmi”, iç. *Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri*, s. 26–27.

¹⁹⁹ Kozanoğlu, “Bugünün Kapitalizmi”, iç. *Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri*, s. 21.

önemlidir. II. Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkımı onarmak üzere 1944'de Dünya Bankası ve IMF'nin kurulmasına ev sahipliği yapan Bretton Woods sistemi bu iki kurumun özelleştirme, devletin küçültülmesi, yasal ve kurumsal serbestleştirme gibi sermayenin sınırsızca dolaşımını ve büyümesini sağlayacak önlemleri geliştirmiş dünyanın dışına yayma işlevini başarıyla sürdürmektedirler. Bu kurum ABD hazinesinin çıkarına uygun çalışırken aynı zamanda bütün üye ülkelerin yararına hareket ediyor görünmeye çalışmaktadır. Böylece ABD çok taraflı meşru gücünü kaybetme riskine girmeden hedeflerine kısa vadede ulaşmaya çalışmaktadır. Dünya Bankası üzerinde ihtiyatlı, çok sıkı kurumsal kontrol sahibi olan ABD, bankanın başkanlık seçiminde, oyların %17'sine sahiptir. Onu %6 ile Japonya, %4,7 ile de Almanya takip etmektedir. Aynı zamanda birçok temel yapısal konu üzerinde de veto hakkına sahip tek ülkedir. Devletlerin ve piyasaların görevleri konusunda yapılan tartışmalarda kavramsal çerçeveyi belirleme gücüne sahip tek ülke de ABD'dir. Dünya Bankası sadece ülkelere verilen ya da onlardan çekilen fonların kaynağı olan bir kurum değil aynı zamanda bir ekonominin hatta bir ülkenin nasıl yönetilmesi gerektiğine dair Anglo-Amerikan fikirlerin baskın olduğu bir odaktır.²⁰⁰

Küresel sermayenin yayılmasına sekte vuracak, pazara, işgücüne ve doğal kaynaklara erişmesine engel olacak unsurları ortadan kaldırma işini küresel düzeyde Bretton Woods kuruluşları gerçekleştirirken, bölgesel düzeyde bu görev NAFTA ve Avrupa Birliği gibi yapılanmalara düşmektedir. Yirminci yüzyılın sonuna doğru olgunlaşmaya başlayan küresel gelişmelerin ekolojik yıkım üzerindeki rolünü görebilmek için önce, Bretton Woods kuruluşlarının sürüklediği mal ve hizmet ticaretini serbestleştirme sürecinin kısa bir dökümünü yapmak yararlı olacaktır. 1990'lı yıllara gelinceye kadar uluslararası ticarete ilişkin kurallar 1947'de yine bir Bretton Woods düzeneği olarak kurulmuş olan GATT (Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması) çerçevesinde yürütülmekteydi. Ticaretin serbestleştirilmesi, gümrük vergilerinin indirilmesi ve şirketlere olası farklı muamelelerin önüne geçilmesi gibi önlemler bu düzeneğin amacıydı. Küresel çapta ekonomik serbestleşmeyi gerçekleştirmek için var olan araçları yeterli görmeyen ABD'nin öncülüğünde

²⁰⁰ Wade, "Dünya Bankasında Hesaplaşma", *Birikim Dergisi*, s. 76-77.

OECD düzeyinde sürdürülen çabalarla ilk büyük küresel serbestleşme girişimi olan MAI (Çok Taraflı Yatırım Anlaşması) gündeme gelmiş, ancak dünya çapındaki yoğun tepkiler ve protesto gösterileri yüzünden bir türlü yaşama geçirilememiştir. Aslında 1995 sonrasında, DTÖ'nün kurulmasıyla başlayan gelişmeler büyük ölçüde, MAI gibi bütünsel dönüşümü öngören büyük bir düzeneğin yaşama geçirilememesi karşısında çıkış yolu arama çabası olarak değerlendirilebilir. Küresel sermayenin önündeki engelleri kaldırma çabasında son aşamayı oluşturan GATS (Hizmet Ticareti Genel Anlaşması) ile ise dünya çapında mal akışkanlığını hızlandırmak için küresel serbestliği sağlayacak bir düzenek kurulmak istenmektedir. Hizmet sektörüne küresel kapitalist ekonomi için büyük önem verildiği, gelişmiş ekonomilerde bu sektörün ağırlığının tarım ve sanayiye göre çok daha fazla olduğu bilinmektedir. Oluşturulması tasarlanan yeni yapıyla, eğitim, sosyal güvenlik, yangın söndürme, posta hizmetleri, demiryolları, hapishaneler gibi geleneksel olarak kamunun elinde bulunan hizmetlerin ulusal ya da uluslararası nitelikteki özel girişimlere bırakılmak istendiğini görüyoruz.

Bir anlamda daha önceleri, dünya kamuoyunda oluşan sert tepkiler nedeniyle bir türlü tamamlanamayan MAI'nın pek çok kuralının bu kez GATS eliyle uygulamaya geçirilmesi tasarlanmaktadır.²⁰¹ Ekonomideki hakimiyetini bu kurumlarla gerçekleştiren ABD'nin, Davos ruhu, Washington uzlaşısı, çok taraflılık ile hiyerarşik ve otoriter uygulamaları meşrulaştırılmakta, askeri müdahalelerin önü açılmakta, demokratik politika alternatifi çökertilmek istenmektedir. Buna karşın Porto Allegre ruhu halkların vicdanında eşitlikçi ve demokratik alternatifi temsil etmektedir. Bununla birlikte “sahte” bir “demokrasi” ve “sivil toplumculuk” rejimlerin otoriterleşmesine (askerileşme, artan iç çatışmalar) paralel olarak ortaya çıkmaktadır. Bu da ABD politikasına “yeni yakıt” sağlamakta ve küresel sivil toplumu “yukarıdan aşağıya” seferber etmektedir.

Emperyalist politika ile somutlaşan kapitalist yayılma küresel bir ittifakı kentli burjuvazi ve seçkinler arasında genişletmekte, kitle tüketimini

²⁰¹ **Bülent Duru**, “Küresel Sermaye Birikimi ve Ekolojik Bunalım” , iç. *Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri*, der. Ramazan Günlü, Ankara: Dipnot Yayınları, 2008, s. 101–103.

pasifleştirmektedir. Böylece radikal entelektüellerin genişlemesini güvence altına almaktadır. İşsizlik, kırsal ve kentsel yoksullar ve geniş bir kendi hesabına çalışanlar giderek yaygınlaşmakta ve örgütlü direniş potansiyelini zayıflatmaktadır. Bununla birlikte emperyalist hâkimiyete henüz girmemiş ülkeler, yükselen toplumsal öfke ile Latin Amerika halkları, patlamanın eşiğine gelen Üçüncü dünya halkları, İslam dünyasındaki “öze dönüş” hareketleri, Irak direnişi farklılıklar ve perspektifsizlikler taşısa da emperyalistlere karşı direniş göstermektedir.²⁰² Amerika hegemonyasında geçen uzun yıllar boyunca bu hareketler azalmamış, şiddetini, katılımcı sayısını da arttırmıştır. 11Eylül saldırıları sonrası yaşanan korku ve dehşet psikolojisi Özellikle kuzey ülkelerinde var olan yabancı düşmanlığını arttırmış, ırkçı ve önyargılı yaklaşımların sayısını arttırmış bu ülkelerde güvenlik paranoyası yaratmıştır. ABD ve İngiltere başta olmak üzere demokrasi ve yurttaşlık haklarını kısıtlayıcı yasalar birbiri arkasına çıkmış, bu ülkelerdeki muhalefetin sesi teröre karşı milli birlik söylemleriyle kısalmıştır. Ancak bu uzun sürmemiş gerçekler açığa çıktıktan sonra kendi ülkelerinde ve dünya kamuoyunda bu saldırılara son verilmesi için sesler yükselmeye başlamıştır. Bundan sonraki tüm söylemler de şüpheli hale gelmiştir.

11 Eylül'den sonra teröristlerin kökünü kazımak isteyen ABD terörle mücadele anlayışını dünyayı kendi ulusal çıkarları doğrultusunda hizaya sokma ve ehlileştirme savaşı haline getirmiştir. Terör ve terörist kavramının içi boş bırakılarak ve geniş bir coğrafi alana yayılarak tüm dünya ülkelerine mesajlar yollanmış; ülkeler iki seçenek arasında bırakılmışlardır. Ya ABD'den yana, ya da karşısında yer alarak ABD'nin tehdit sınırları arasında yer alarak her an saldırıya uğrama kaygısı ile yaşama mahkûm edilmişlerdir. Bu yaşananlar işin askeri boyutunu oluştururken işin birde ekonomik ve siyasi boyutu bulunmaktadır. Bu da; ABD ağırlıklı olmak koşuluyla merkezdeki ülkelerin çevre ülkeleri küresel neoliberal ekonomiye dolayısıyla gelecek 50 yıl içindeki ABD'nin ekonomik ve siyasi hegemonyasına baş eğmeye zorlamasıdır. Bu aynı zamanda var olan statükoya karşı gelebilecek güçlerin sıraya sokulması ve oluşturacakları tehditlerin ortadan kaldırılması operasyonudur. Çin, Hindistan, Kuzey Kore, İran, Rusya ve AB bu kapsamda yer almaktadır.

²⁰² **Ramazan Günlü**, “Devlet, Sermaye ve Emek” , iç. *Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri*, der. Ramazan Günlü, Ankara: Dipnot Yayınları, 2008, s. 68.

Uluslararası politikanın genel gidişatına baktığımızda ABD imparatorluğundan bahsetmemiz mümkündür. Herkesin sınır tanımayan bu imparatorluk içinde olması kimseyi karamsarlığa düşürmemelidir. İmparatorluk içinde olmamız onun karşısında olmamızı engellememektedir. “En güçlü muhalif hareketler ve en verimli alternatifler, eskinin kabuğu altında yeni bir toplum yaratarak, içeriden doğacaktır”²⁰³ Tarih boyunca her imparatorluğun yükseliş gibi bir de çöküşü olmuştur. Hiçbir imparatorlukta tarih içinde sürekli kalmamıştır. Bunların çöküş nedenlerine bakıldığında Amerikan İmparatorluğu’nun da çökmekte olduğunu küresel güç mücadelesinde yeni Çin, Hindistan gibi ülkelerin yer alacağını şimdiden görmek mümkündür. Amerika’nın nasıl tekrar gücünü kazanacağı ve İmparatorluğu’nu gelecek yıllarda nasıl sağlama alacağı başka bir çalışmanın konusunu oluşturacaktır. Ancak küresel çevre sorunlarının ve dünya üzerindeki yoksulluğun ve gelir adaletsizliğinin arttığı, muhalefet hareketlerinin yükseldiği şu dönemde Amerika’nın dünyayı bu şekilde yönetemeyeceği kesinleşmiş bulunmaktadır. Daha barışçıl, demokratik ve insan haklarına değer veren güçlü uluslararası yapılanmalarla tüm devletlerin üzerinde otorite sağlayacak olan BM örgütünün yeniden yapılanması ve düzenlenmesi gerekmektedir. Dünya artık çok kutuplu bir hal almıştır. Böyle bir ortamda Amerika dünyayı tek başına ve sadece kendi çıkarlarına uygun yönetemeyecektir.

11 Eylül sonrası dünyanın dost-düşman ayrımı yapılarak ikiye ayrılması ve Medeniyetler Çatışması şeklinde yorumlanması beraberinde güvenlik kavramına da büyük önem atfedilmesine neden olmuştur. Çatışma kavramı siyasal ve ekonomik olarak merkeze alındığında tüm ilişkileri etkilemekte ve yönlendirmektedir. Kavramlar ve onların dış politikadaki kullanımı pazar savaşları, etnik-dini savaşlar şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu çatışmaların merkezinde de güçlü hegemon devlet ABD yer almaktadır. Her ne kadar çatışmalarını terörle mücadele, insan hakları, barış, demokrasi için yaptığını söylese de 11 Eylül sonrası ötekileştirilen İslam, istikrarlı gitmeyen neoliberal politikalar ve emperyalizmi ile yüzleşmek zorunda kalmıştır. Öteki ile ilişkisini demokratik değerlerle dengelemek istemediği için savaş

²⁰³ **M. Hardt & A. Negri**, *İmparatorluk*, çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003, s. 14.

ve çatışma kaçınılmaz olmuştur. Bütün İslam dünyası Amerika'nın karşısında yer almak zorunda kalmıştır. Batı uzun yıllardır doğuya ve İslama olan Oryantalist yaklaşımından vazgeçmediği sürece medeniyetler çatışması gündemde kalmaya devam edecektir. İnsanlığın ortak değerler ve çıkarlar için mücadele eden farklılıkların bir arada özgürce yaşayabileceğini savunan demokrasi, insan hak ve hürriyetlerine yönelik düzenlemelerin ve uygulamaların olduğu, adil gelir dağılımı ve eşitliğin sağlandığı ülke ve bunları başarabilen lider modellerine ihtiyacı vardır. Kaosun, sürekli çatışma, savaş ve belirsizliğin olduğu güvenliksiz bir dünya uzun vadede hiç kimsenin yararına olmayacaktır. "Amerika'nın desteği olmadan kara mayınları ve kimyasal silahlarla ilgili konvansiyonlar, nükleer silahların yaygınlaşmasını önlemeye yönelik antlaşmanın genişletilmesi, hatta Uluslararası Ceza Mahkemesindeki yeniliklerin gerçekleşmesi mümkün olmayacaktır. Silahlanmanın denetlenmesi, insan hakları, uluslar- arası suçların kovuşturulması ve çevrenin korunması konusundaki sözleşmelerin imzalaması gerekmektedir. Kara Mayınları Konvansiyonu ve nükleer silah denemelerinin yasaklanması, İnsan Hakları Komisyonu'na yapılan bireysel başvurular, Deniz Hukuku ve türlerin korunması sözleşmeleri ve aynı zamanda Biyolojik Silahlar Konvansiyonu'nun başarısızlığa uğraması ve ABD'nin tek taraflı olarak Anti Balistik Füze Sözleşmeleri, Kyoto Protokolü ve Uluslararası Ticaret Odası tüzüğünden çekilmesi"²⁰⁴ sorunlarının da insanlığın yararına çözülmesi gerekmektedir.

Çatışma yerine barış içerisinde birlikte yaşam, savaş yerine adil bir dünya ve paylaşım, dost-düşman, iyi-kötü ve tüm öteki ayrımları yerine demokratik değerlerin olduğu çatışma yerine diyalog, hukukun üstün olduğu, insan hak ve hürriyetlerinin önceliği ve öneminin korunması gerekmektedir. Eşitsiz gelir dağılımı, yoksulluğun, savaşın olmadığı, farklılıkların bir arada barış içerisinde yaşadığı bir dünya için çaba sarf edilmediği sürece daha pek çok 11 Eylül'ler olacak ve birçok insan yok olacaktır. Güçlüler güçlerini güçsüzler için seferber etmediği sürece terör ve terörizm daima var olacaktır.

²⁰⁴ **Jürgen Habermas**, *Bölünmüş Batı*, çev. Dilman Muradoğlu, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007, s.168.

KAYNAKÇA

“ABD, İşsizlikte Yeni Bir Rekor Kırdı”, <http://www.nethaber.com/Ekonomi/117711/ABD-issizlikte-yeni-bir-REKOR-KIRDI>, Erişim Tarihi: 03.10. 2009.

ADDA, Jacques, *Ekonominin Küreselleşmesi*, çev. Sevgi İnceci, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

AKBULUT, Öcal, Örsan, *Küreselleşme Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi*, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 2007.

AKMAN Cüneyt, “Derin Darbe”, iç. *Birikim Dergisi*, sayı: 150, Ekim 2001, ss. 32–43.

ALTHUSSER, Louis, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev. Yusuf Alp Mahmut Özışık, İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.

ATAMAN Muhittin-YAŞLI Fatih, “Küba: Amerika Birleşik Devletleri’ni Yanıbaşındaki, ‘Terörist’ Devlet”, iç. *ABD’nin Haydut Devletleri*, edit. Kemal İnat, İstanbul: Değişim Yayınları, 2004, ss. 107–145.

ATAMAN, Muhittin, “Uluslararası Ekonomi Politik: Kavramlar, Dinamikler ve Son Gelişmeler”, iç. *Küresel Güç ve Refah Uluslararası Ekonomi Politik Teorileri ve Alanları*, edit. Muhittin Ataman, Ankara: Nobel Yayınları, 2007, ss. 3–11.

----- **Muhittin**, “Değerler ve Çıkarlar: ABD’nin Ortadoğu Politikasını Belirleyen Temel Unsurlar ve İlkeler”, iç. *Ortadoğu Yıllığı 2006*, edit. Kemal İnat-Muhittin Ataman, Ankara: Nobel Yayınları, 2008, ss. 399–429.

ATAÇ, C. Akça, GÜRSEL, Bahar, “Amerikan Apokaliptik’inin Dünyü Bugünü”, *Doğu- Batı Dergisi*, sayı: 32, Mayıs-Haziran- Temmuz 2005, ss. 73–88.

ARSLAN Okan, ARI Selçuk, *Amerika Özgürlük Havarisi mi? Yoksa Günah Keçisi mi?*, Ankara: Platin Yayınevi, 2004.

ARI Tayyar, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, İstanbul: Alfa Yayınevi, 2004.

----- **Tayyar**, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2002.

ATLIOĞLU, Yasin, “Suriye Dış Politikasında Güç ve Güvenlik İlişkisi” , *Bilge Strateji Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Güz 2009, ss. 71–87.

BALBAY, Mustafa, *Tarihin Arka Bahçesi Amerika*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2005.

BAŞKAYA, Fikret, *Sömürgecilik, Emperyalizm, Küreselleşme*, Ankara: Maki Basın Yayın, 2003.

BEAMS Nick, 21. Yüzyılda Amerikan Militarizminin Ekonomi Politikası, <http://www.wsws.org/tr/2003/mar2003/nb-no.shtml>, Erişim Tarihi: 01.11.2002.

BİLA, Fikret, “Asker Gözüyle” , iç. *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, der. Tamer Erdoğan vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, ss. 91–92.

BROWN, John, “Yönetişim ya da Neo-liberalizmin Siyasi Düzeni”, iç. *Birikim Dergisi*, sayı 158, Haziran 2002, ss. 36–43.

BRZEZİNSKİ, Zbigniew, *Büyük Satranç Tahtası*, çev. Yelda Türedi, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2005.

-----**Zbigniew**, “Çok Yönlü Misilleme Lazım”, iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001, ss. 213–214.

BOZARSLAN, Hamit, “Ortadoğu ve Türkiye’de ‘Milli Din’ İslam ve İslamcılık”, iç. *Birikim Dergisi*, sayı: 129, Ocak 2000, ss. 61–74.

CHOMSKY, Noam, “Sömürgecilikten Küreselleşmeye, Heinz Dieterich’in Söyleşiyle, çev. M. Erdem Sakınç, Ankara: Ütopya Yayıncılık, 2001.

CİVELEK Mehmet Ali, DEMİRER Temel ve ÖZBUDUN Sibel, “Önsöz: Dokuz Nokta”, iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001, ss. 9–18.

ÇARALAN, İhsan, “Amerika’da ‘İç Savaş’ Geleneğinin Uzantısı”, iç. *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, der. Tamer Erdoğan vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, ss. 62–68.

“Çok Fazla ABD Tahvili Almak Çin Başbakanını Endişelendirdi”, [http://www.nethaber.com/Ekonomi/94221/Cok-fazla-ABD-tahvili-almak-Çin](http://www.nethaber.com/Ekonomi/94221/Cok-fazla-ABD-tahvili-almak-Çin-Başbakanini) Başbakanini, Erişim Tarihi: 14.03.2009.

DAVUTOĞLU, Ahmet, *Küresel Bunalım; 11 Eylül Konuşmaları*, İstanbul: Küre Yayınları, 2003.

-----**Ahmet**, *Stratejik Derinlik, Türkiye’nin Uluslararası Konumu*, İstanbul: Küre Yayınları, 2004.

DEDEOĞLU, Beril, “Yeniden Yapılanan Dünya: Sistem Çelişkileri, Çelişkiler Sistemi”, *2023 Dergisi*, Nisan 2003.

DEMİR, Gökhan Yavuz, “Küreselleşen Küreselleşme Retoriği”, *Birikim Dergisi*, sayı: 158, Haziran 2002, ss. 59–65.

DİKKAYA, Mehmet, ÖZYAKIŞIR Deniz, *Küreselleşmenin Ekonomi-Politikiği*, Ankara: Gazi Kitapevi, 2008, s. 179.

DİPLOMATİK GÖZLEM, “ABD Dış Politikası Kavşak Noktasında”, http://diplomatikgozlem.com/haber_oku.asp?id=3858, Erişim Tarihi: 20.12.2009.

DOĞAN, Yalçın, “Üçüncü Dünya Savaşı Budur”, iç. *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, der. Tamer Erdoğan vd, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.

DURU, Bülent, “Küresel Sermaye Birikimi ve Ekolojik Bunalım” , iç. *Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri*, der. Ramazan Günlü, Ankara: Dipnot Yayınları, 2008, ss. 97–118.

EFEGİL, Ertan, “11 Eylül Sonrası Orta Asya’da Silahlanma Girişimleri ve Bölge Güvenliğine Etkileri” iç. *Uluslararası Güvenlik Sorunları*, edit. Kamer Kasım; Zerrin A.Bakan, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Eylül 2004, ss. 142–153.

ERHAN, Çağrı, “ABD’nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül Sonrası Açılımları”, iç. *Küresel Politikada Orta Asya (Avrasya Üçlemesi I)*, der. Mustafa Aydın, Ankara: Nobel Yayınları, 2005, ss. 11–42.

ERALP, Atilla, “Değişen Dünya, Avrupa ve Türkiye”, iç. *Liberalizm, Devlet, Hegemonya*, der. E. Fuat Keyman, Everest Yayınları, 2002, ss. 243- 257.

ERÇEL, Kenan, “Çin-Amerikan Krizi: Papaza Kızıp İmamı Tutmak”, iç. *Birikim Dergisi*, sayı: 145, Mayıs 2001, ss. 6–9.

ERDOĞAN, Tamer, “Önsöz: Bir Miladın Miladı”, iç. *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, der. Tamer Erdoğan vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, ss. 11–18.

EĞİLMEZ, Mahfi, “Tuhaf İlişki”, *Radikal Gazetesi*,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=184919>, Erişim Tarihi: 20.04.2006.

FISK, Robert, “Savaş mı Adalet mi”, iç. *Küreselleşme ve Terör, Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001, ss. 39–41.

FUKUYAMA, Francis, “Amerikan İstisnacılığına Son”, iç. *Küreselleşme ve Terör Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001, ss. 301–303.

----- **Francis**, *Devlet İnşası*, çev. Devrim Çetinkasap, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2005.

FRİEDMAN, L. Thomas, “Dünya Düzdür”, iç. *Yirmi Birinci Yüzyılın Kısa Tarihi*, çev. Levent Cinemre, İstanbul: Boyner Yayınları, 2006.

GALEANO, Eduardo, *Latin Amerika'nın Kesik Damarları*, çev. Atilla Tokatlı, Roza Hakmen, İstanbul: Çitlembik Yayınları, 2006.

GARAUDY, Roger, *Amerikan Efsanesi ve 11 Eylül Komplosu: ABD'nin Dünyayı Yönetme Felsefesi*, çev. Cemal Aydın, İstanbul: Türk Edebiyatı Yayınları, 2003.

GEÇTAN, Engin, *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, İstanbul: Metis Yayınları, 2003.

GRAY John, *El Kaide: Modern Olmanın Anlamı*, Türkçesi: Zehra Savan, İstanbul Everest Yayınları, 2004.

GOODHEART Lawrence B., “Joseph McCarthy’nin Günümüz Amerikasına Kalmış Olan Uğursuz Mirası”, iç. *Doğu-Batı Dergisi*, sayı:32, Mayıs, Haziran, Temmuz 2005, ss. 123–139.

GÖKTÜRK, Eren D. (Tol), “Afganistan’da Kurtların Dansı”, iç. *Birikim Dergisi*, sayı:150, Ekim 2001, ss. 96–105.

GÜNLÜ, Ramazan, “Devlet, Sermaye ve Emek”, iç. *Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri*, der. Ramazan Günlü, Ankara: Dipnot Yayınları, 2008, ss. 37–75.

GÜZELSARI, Selime, *Küresel Kapitalizm ve Devletin Dönüşümü: Türkiye’de Mali İdarede Yeniden Yapılanma*, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı, 2008.

HABERMAS, Jürgen, *Bölünmüş Batı*, çev. Dilman Muradoğlu, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.

HARDT, Michael, NEGRI, Antonio, *İmparatorluk*, çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003.

HARVEY, David, *Yeni Emperyalizm*, çev. Hür Güldü, İstanbul: Everest Yayınları, 2004.

HITCHENS, Christopher, “Kissenger’in Yargılanması”, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul: Everest Yayınları, 2003.

HOBBSAWM, Eric, *Yeni Yüzyılın Eşiğinde*, çev. İbrahim Yıldız, İstanbul: Yordam Yayınları, 2007.

IŞIK, Nihat, “Çok- Uluslu Şirketler ve Uluslararası Ekonomi Politik”, iç. *Küresel Güç ve Refah, Uluslararası Ekonomi Politik Teorileri ve Alanları*, edit. Muhittin Ataman, Ankara: Nobel Yayınları, 2003, s. 225–256.

İNAT, Kemal, “Giriş”, iç. *ABD’nin Haydut Devletleri*, der. Kemal İnat, İstanbul: Değişim Yayınları, 2004, ss.1–11.

KAPLAN Robert, “Dış Politika İçe Dönmeli”, *Radikal*, 29 Eylül 2001.

KARAOSMANOĞLU, Ali L. “Hiroşima’ya Giden Yol”, iç. *Doğu-Batı Dergisi*, Sayı:32, Mayıs, Haziran, Temmuz 2005, s. 142–156.

KENNEDY, Paul, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri: 16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar*, çev. Birtane Karanakçı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2005.

KILIÇBAY, Mehmet Ali, “Savaş ve Ekonomi”, iç. *Doğu-Batı Dergisi*, sayı: 24, Ağustos, Eylül, Ekim 2003, ss. 143–145.

KISSINGER, Henry, *Amerika’nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?* çev. TayfunMurat, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2003.

-----**Henry**, “Tüm Yatakçılar Bedelini Ödemeli”, iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek Ankara: ÜtopyaYayınevi, 2001, ss. 219- 220.

KOZANOĞLU, Hayri, “Bugünün Kapitalizmi”, iç. *Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri*, der. Ramazan Günlü, Ankara: Dipnot Yayınları, 2008.

LAÇİNER, Ömer, “ABD Emperyalizminden Amerikan İmparatorluğu’na”, iç. *Birikim Dergisi*, sayı:169, Mayıs 2003, ss. 3–7.

LAFARGUE, François “Talibanları Üretenler”, çev. Mehmet Beşek, iç. *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, der. Tamer Erdoğan vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, ss. 235–237.

LURAGHI, Raimondo, *Sömürgecilik Tarihi*, çev. Aydın Emeç, İstanbul: Sosyalist Yayınları, 1994.

MORGENTHAU J. Hans, *Uluslararası Politika*, çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay, Ankara: Sevinç Matbaası, 1970, s. 2–14.

PAKER, Murat, “ABD’nin Sarsılan Kudreti”, iç. *Birikim Dergisi*, sayı: 150, Ekim 2001, ss. 11–19.

REILLY DAVID A., “The Power Politics Game: Offensive Realism in Theory and Practice” *Simulation Gaming*, 2003; 34; 298.

RUZ, Fidel Castro, “11 Eylül Sonrasında: Her Zamankinden Daha Kararlıyız” iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001, ss. 35–39.

ROY, Arundhati, “Sonsuz Adaletin Matematiği”, iç. *Küreselleşme ve Terör: Terörizm, Saldırganlık, Savaş*, der. Mehmet Ali Civelek Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001, ss. 67- 78.

RADYO B92, “Chomsky İle Söyleşi” çev. Tuncay Birkan, iç. *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, der. Tamer Erdoğan vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, ss. 183–189.

SAİD, Edward, “İslam ve Batı Yetersiz Etiketlerdir”, iç. *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, der. Tamer Erdoğan vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 220–224.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e*, Ankara: İmge Kitapevi, 1995.

USLUBAŞ, Fevzi, *Küresel Terör, Afganistan, BOP ve ABD: İmparatorlukların Bataklığı*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2005.

TAŞPINAR, Ömer, “ABD Ekonomisi Çin Sayesinde Ayakta”, *Radikal Gazetesi*, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=195705>,
Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2006.

ÖNDER, İzzettin, *Kapitalist İlişkiler Bağlamında ve Türkiye’de Devletin Yeri ve İşlevi, İktisat Üzerine Yazılar–1 Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar*, der. H. Köse: F. Şenses: E.Yeldan Korkut Boratav’a Armağan, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

ÖZKAN, Abdullah, “Amerika Nereye?”, <http://www.tumgazeteler.com/?a=1125425>,
Erişim Tarihi: 20.12.2009.

THOMPON, Grahame; HİRTS Paul, *Küreselleşme Sorgulanıyor*, çev. Elif Yücel, Çağla Erdem, Ankara: Dost Kitapevi 1998.

VALERIANO, Brandon, “The Tragedy of Offensive Realism: Testing Aggressive Power Politics Models” *International Interactions*, 2009, 79–206.

YEŞİLTAS, Murat, “ABD’nin Uluslararası Terörizme Yaklaşımı”, iç. *ABD’nin Haydut Devletleri*, ed. Kemal İnat, İstanbul: Değişim Yayınları, 2004, ss.13–62.

YILDIZOĞLU, Ergin, “Trajedi Çok Büyük ve Durum Çok Karmaşık”, iç. *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, der. Tamer Erdoğan vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, ss. 133–136.

PALACIOĞLU, Tezer, İLYAS, Atilla İmrahor, ERSAN, Alper Osman, KOCAOĞLU Muharrem, *Ekonomik Rapor: 2008 Yılında Türkiye ve Dünya Ekonomisi*, İstanbul 2009: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

ZAMAN GAZETESİ, “ABD, Orta Asya Siyasetini Gözden Geçiriyor”, 13 Mart 2007.

ZARAKOLU, Ragıp, “Asıl Tehdit Çözumsuzlük”, iç. 11 Eylül Bir Saldırının Yankıları, der. Tamer Erdoğan vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, ss.163–166.

WADE, Robert, “Dünya Bankasında Hesaplaşma”, iç. *Birikim Dergisi*, çev: Seda Altuğ, Birikim Dergisi, sayı:145, Mayıs 2001, s. 74–83.

WALLERSTEİN, Immanuel, *Ütopistik ya da 21. Yüzyılın Tarihi Seçimleri*, çev. Taylan Doğan, Avesta Yayınları, İstanbul 2001.

----- **Immanuel**, *Amerikan Gücünün Gerileyişi, Kaotik Bir Dünyada ABD*, çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları, 2004, s. 9.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Fatma KOÇYİĞİT
Sürekli Adres : İzzet Baysal Cad. Börekçiler Sok. Turkuaz Apt. 16/2 BOLU
Doğum Yeri ve Yılı: Tokat / 15.04.1980
Yabancı Dili : İngilizce
İlköğretim : 120. Yıl Ziraat Bankası İlkokulu (1990)
Ortaöğretim : Yılmaz Mızrak Ortaokulu (1993)
Lise : Zeynep Kamil Sağlık Meslek Lisesi (1997)
Lisans : Abant İzzet Baysal Üniversitesi (2003)
Yüksek Lisans : Abant İzzet Baysal Üniversitesi (2010)
Anabilim Dalı : İşletme
Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Yayımları :
Çalışma Hayatı : İzzet Baysal Kadın Doğum ve Çocuk Hastanesi